

Hyvinvoiva ja elinvoimainen Kainuu

Kainuun liitto

Kainuun maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma TOPSU 2017–2018

2016
A:8

Kainuun maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma (TOPSU) 2017–2018

Kainuun liitto 2016

A:8

Kainuun liitto
Kauppakatu 1
87100 Kajaani
Puh. 08 615 541
Faksi 08 6155 4260
kainuunliitto@kainuu.fi

Kannen kuva: Ville Heikkinen

A:8
ISBN 978-952-6685-38-0 (painettu)
ISBN 978-952-6685-39-7 (verkkojulkaisu)
ISSN-L 2323-7503
ISSN 2323-7503 (painettu)
ISSN 2323-7511 (verkkojulaisu)

Kajaani 2016

Esipuhe

Kainuun maakuntaohjelman 2014–2017 loppuvuosien toimeenpanosuunnitelma (2017–2018) ulottuu yli ohjelmakauden ja on siltä osin poikkeuksellinen. Valmisteilla oleva maakuntauudistus aiheuttaa tämän muutostarpeen. Maakuntauudistus vaikuttaa myös seuraavan maakuntaohjelman valmisteluun, jonka valmistelu tapahtuu vuoden 2017 aikana.

Tämä toimeenpanosuunnitelma (TOPSU) on osa ohjelmaprosessia, jossa Kainuu-ohjelma – *Hyvinvoiva ja elinvoimainen Kainuu* – tähtää pitkällä aikavälillä (vuoteen 2035) kunnianhimoisiin uudistuksiin. Kainuu-ohjelman ja erityisesti siihen sisältyvän maakuntaohjelman vahva asema alueellisessa kehittämistyössä perustuu lakiin alueiden kehittämisestä. Maakuntaohjelman rinnalla maakuntakaava ja ohjelmaa vuosittain terävöittävä toimeenpanosuunnitelma (2017–2018) ovat konkreettisia käytännön kehittämistyötä ja edunvalvontaa kohdentavia suunnitelmia.

Toimeenpanosuunnitelma (TOPSU) on lyhyen tähtäimen tahdonilmaus ja linjaus, joka on tarkoitettu koko maakunnalle ja sitä sovelletaan ottaen huomioon alueelliset sekä paikalliset erityispiirteet. Strategian luonne on ohjaava ja uusia mahdollisuuksia etsivä – se on ennen kaikkea aluelähtöinen strategia, joka toisaalta suuntaa ja keskittää valintoja, mutta se pyrkii myös ennakoimaan ja säilyttämään reagointiherkkyden erilaisiin uusiin kehittämisavauksiin.

Tässä suunnitelmassa edunvalvontakohteet ja hankeaihiot on kuvattu halutun suuntaisiin muutoksiin johtavina strategisina linjauksina ja kärkihankeaihioina, jotka eivät ole rahoittajia suoraan sitovia. Yhteisellä ennakkoivalla kehittämisnäkemyksellä ja rakennemuutoksen ennakkoivalla huomioimisella sekä ajantasaisella toimeenpanosuunnitelmalla luodaan valmiuksia rahoittaa nopeasti valmiita maakuntaohjelman mukaisia hankkeita ja hankekokonaisuuksia. Painopiste on erityisesti työpaikkoja luovissa ja kasvua sekä elinkeinojen kestävää rakennemuutosta edistävissä toimenpiteissä, jotka tähtäävät hallitusohjelman suuntaisesti työllisyysasteen kohottamiseen Kainuussa.

Tällä maakunnan yhteistyöryhmän (MYR) hyväksymällä toimeenpanosuunnitelmalla luodaan valmius koota laajasti eri rahoituslähteitä kainuulaisten hankkeiden, hankekokonaisuuksien ja alueiden välisten yhteishankkeiden taakse.

Haluamme lämpimästi kiittää kaikkia tämän TOPSU:n tekemiseen osallistuneita ja toivomme, että yhdessä tekemämme kehittämistyö näkyy hyvinä tuloksina eri kohderyhmissä – erityisesti yrityksissä – ja tavoitteiden mukaisina, elinvoimaa lisäävinä aluevaikutuksina Kainuussa.

TIMO KORHONEN
MYR:n puheenjohtaja

PENTTI MALINEN
Maakuntajohtaja

HEIMO KERÄNEN
Aluekehitysjohtaja

Tiivistelmä

Kainuun maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma (TOPSU) 2017–2018 on maakunnan yhteistyöryhmän (MYR) hyväksymä (17.10.2016/S 29) lakisääteinen asiakirja, jolla ohjataan Kainuun maakuntavaltuuston hyväksymän maakuntaohjelman toimeenpanoa. Tämä TOPSU on poikkeuksellinen kahdessa mielessä: sen aikajänne ulottuu yli maakuntaohjelman 2014–2017 aikajänteen ja sen toteutus ajoittuu keskelle kiivainta maakuntauudistuksen valmisteluprosessia.

Toimeenpanosuunnitelma (TOPSU) on tärkein Kainuun käytännön aluekehittämistä ohjaava yhteinen asiakirja. Suunnitelmassa on neljä toimintalinjaa ja niiden alla 10 painopistettä, joita Kainuun liitto ja rahoittajatahot toteuttavat ja ohjaavat yhteisellä edunvalvonnalla ja strategisella hanketoiminnalla.

Toimintalinjalla 1 tuetaan hankkeita, joilla edistetään elinkeinoelämän elinvoimaa ja uudistumista sekä osaamista ja osaavan työvoiman saatavuutta. Toimintalinjalla 2 kehitetään Kainuun palveluiden saavutettavuutta, toimivuutta sekä näiden ympärille rakentuvaa yhteistyötä, uudistumiskykyä ja hyvää ympäristöä. Toimintalinjalla 3 kehitetään kainuulaisten hyvinvointia, terveyttä ja osallisuutta. Toimintalinjalla 4 kehitetään vetovoimaista Kainuu-kuvaa siten, että alueen koko maakunnan elinvoima kehittyy positiivisesti.

Kehittämislinjaukset pitävät sisällään yritysten kilpailukyvyn kehittämistä, työpaikkojen uudistamista ja luomista, innovaatiotoimintaa, työvoiman ja palveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta. Tämän lisäksi tärkeitä asioita ovat maakunnan elinvoimaisuuden tukeminen toimivan palvelurakenteen sekä kestäväen alue- ja yhdyskuntarakenteen kautta. Työllisyyden ja hyvinvoinnin kehittämisteemoja puolestaan ovat kainuulaisten toimintakykyisyyden ja terveyden ylläpito, osallisuus ja yhteisöllisyyteen kannustaminen. Kaikkeen kehittämistyöhön liitetään positiivisen Kainuu-kuvan vahvistaminen. Kehittämistyön linjauksissa on otettu huomioon erityisesti **työllisyyttä (erityisesti työllisyysasteen nousua) ja kasvua edistävät toimenpiteet** ja alueen muutosjoustavuus sekä ennakoiva rakennemuutos.

Toimeenpanosuunnitelman ideana on tunnistaa relevantit edunvalvontakohteet ja -toimenpiteet, joilla edistetään koko yhteiskuntapolitiikan, ns. laajan aluepolitiikan, toimia niin, että Kainuun elinvoima ja hyvinvointi kehittyvät haluttuun suuntaan. Tässä kehittämistyössä käytetään laajaa keinovalikoimaa ja monipuolisesti erilaisia rahoituslähteitä. Suuressa roolissa on myös Itä- ja Pohjois-Suomen liittojen yhteistyö ja yhteinen edunvalvonta. Täsmäaseina käytetään erilaisia rakennerahastohankkeita, joihin toimeenpanosuunnitelmalla allokoidaan vuosittain noin 15 milj. euroa. Hankeaihioita on toimeenpanosuunnitelmaan tullut suunnitteluprosessin aikana runsaasti, kaikille maakuntaohjelman painopisteille, mikä osoittaa, että kehittämisrahoitukselle on kysyntää ja ohjelmaa on mahdollista suunnitellusti toteuttaa.

Maakuntauudistuksen toimeenpano Kainuussa ja vaikuttaminen valtakunnallisiin linjauksiin niin, että maakunnat saavat mahdollisimman aidon itsehallinnon, ovat keskeinen uusi toimenpidelinjaus. Tämä näkyy monella tavalla maakuntaohjelman toimeenpanossa seuraavina vuosina.

Sisällysluettelo

Esipuhe.....	5
Tiivistelmä.....	6
Sisällysluettelo	7
1 Maakuntaohjelma 2014–2017 Kainuun kehittämisessä.....	8
Toimeenpanosuunnitelman rooli.....	8
Kainuu-ohjelman kehittämislinjaukset toimeenpanon taustalla	9
Ennakointi alueellisen rakennemuutoksen hallinnassa	11
2 Maakuntaohjelman seuranta ja toimeenpanokriteerit.....	12
Hanketoiminnan tuloksista ja vaikutuksista.....	12
Periaatteet ja kriteerit hankerahoituksessa.....	13
3 Kainuun kehittämisen yleiset linjaukset ja edunvalvonta.....	15
Laajan aluepolitiikan keinot ja niihin vaikuttaminen	15
Maaseudun kehittäminen osana maakuntaohjelmaa	16
Kansainvälinen yhteistyö ja eri ohjelmien hyödyntäminen.....	18
Maakuntien välinen yhteistyö ja yhteinen edun ajaminen.....	19
Kainuun omat edunajamisen pääteemat	25
4 Maakuntaohjelman toimeenpano toimintalinjoittain 2017–2018	27
Toimintalinja 1: Elinvoimainen ja uudistuva elinkeinoelämä.....	27
TL 1.1: Uudet ja uusiutuvat työpaikat sekä yritykset.....	27
TL 1.2: Osaaminen ja käytännönläheinen innovaatiotoiminta	28
TL 1.3: Osaavan työvoiman saatavuus.....	29
Kärkialojen kehittämislinjaukset	30
Toimintalinja 2: Saavutettava, toimivien palvelujen ja hyvän ympäristön sekä yhteistyön Kainuu	31
TL 2.1: Saavutettavuus	32
TL 2.2: Elinvoimaa tukeva, kestävä alue- ja yhdyskuntarakenne	33
TL 2.3: Yhteistyö ja uudistumiskyky.....	33
Toimintalinja 3: Hyvinvoiva Kainuu	35
TL 3.1: Työllisyys ja toimeentulo	35
TL 3.2: Terveiden ja toimintakyvyn ylläpito	36
TL 3.3: Osallisuuden ja yhteisöllisyyden kehittäminen	37
Toimintalinja 4: Kainuu-kuva	37
5 Rahoitus.....	38
Liite 1: Varautumissuunnitelma.....	41
Tausta ja tarve maakunnalliselle ennakoinnille	41
Kainuun muutosjoustavuuden analyysi ja itsearviointi.....	42
Riskialueiden ja -toimialojen tunnistaminen sekä suunnitelma riskeihin varautumiseksi	50
Kainuun toimintamalli äkillisen rakennemuutoksen toteutuessa	55
Liite 2: Rahoitustaulukot vuodet 2017–2018.....	57
Liite 3 Julkaisuluettelo	59
Allekirjoitukset:	60

1 Maakuntaohjelma 2014–2017 Kainuun kehittämisessä

Toimeenpanosuunnitelman rooli

Laki alueiden kehittämisestä ja rakennerahastotoiminnan hallinnoinnista 7/2014 määrittelee maakuntaohjelmalle ja sen toimeenpanolle vahvan aseman (33–34 §):

Maakunnan liiton johdolla valmistellaan kahden vuoden välein maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma maakunnan yhteistyöryhmän hyväksyttäväksi. Suunnitelmaa voidaan tarvittaessa tarkistaa vuosittain.

Suunnitelma sisältää keskeisiä maakuntaohjelmaa toteuttavia hanke- ja toimenpide-esityksiä sekä kuvaukset niistä koskevista yhteistyösopimuksista, kannanoton rakennerahasto-ohjelman valtakunnallisiin teemoihin kuuluvista hankehauista ja -suunnitelmista ja alueen osallistumisesta niihin sekä painopisteet, joihin kansallista ja Euroopan unionin rahoitusta kohdennetaan. Lisäksi suunnitelmassa kuvataan maakuntien yhteistointa-alueiden ja muut maakuntien yhteiset toimenpiteet ja keskushallinnolle tehtävät aloitteet.

Toimeenpanosuunnitelma valmistellaan yhteistyössä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten ja muiden valtion viranomaisten, kuntien ja muiden maakuntaohjelman toteuttamiseen osallistuvien tahojen kanssa.

Kainuun toimeenpanosuunnitelman (TOPSU) on laadittu 16.6.2014 maakuntavaltuuston hyväksymän Kainuun-ohjelman (sisältää sekä Kainuun maakuntasuunnitelman (2035) että maakuntaohjelman 2014–2017) tavoitteiden ja painopisteiden perusteella kohdentamaan ja priorisoimaan seuraavien kahden vuoden käytännön toteutusta. TOPSU:ssa sovitetaan samalla yhteen ELY:n, AVI:n, Kainuun liiton ja kuntien käytettävissä olevat keskeiset toimenpiteet Kainuun kehittämiseksi.

Mukana TOPSU:n valmistelussa ovat olleet Kainuun ELY-keskus, Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus ja Kainuun liitto. Kainuun liitto teki myös kuntakierroksen keväällä 2016, jolloin kunnilta saatiin esityksiä elinvoiman kasvattamiseen. Lisäksi eri tahoilta pyydettiin laajasti hanke-ehdotuksia ohjelman toimeenpanoon kesän 2016 aikana.

TOPSU:lla ohjataan hanketoimintaa siten, että maakuntaohjelman strategiset linjaukset ja painopisteet tulevat huomioiduksi, eri rahoittajatahojen rahoituskriteerit täytetään ja Kainuun työllisyyttä ja elinvoimaa edistetään. Kehittämistyötä tehdään, **ennakoiden rakennemuutoksia**, mahdollisimman konkreettisilla sekä yritystoiminnan kehittymistä ja toimintatapojen muuttamista edistävillä toimenpiteillä, joita ovat:

1. edunajamistoimenpiteet ja laaja aluepolitiikka (alueeseen vaikuttava yhteiskuntapolitiikka)
2. aluekehittämisen- ja yrityshankkeet
3. edellytyksiä luovat yhteistyö-, kaavoitus- ja infrastruktuurihankkeet.

On huomattava, että kaikki TOPSU:n kehittämislinjaukset tai kärkitoimenpiteet eivät välttämättä etene toteutukseen välittömästi – ja toisaalta toteutukseen voidaan ottaa perustellusti myös sellaisia toimenpiteitä, joita TOPSU:ssa ei ole mainittu.

Tämän toimeenpanosuunnitelman valmistelussa on kiinnitetty huomio rakennerahasto-ohjelmakauden hankkokokonaisuuden täydentämiseen sekä Maaseutu- ja kalatalousrahastojen alueelliseen suuntaamiseen. Raja-alueohjelmat (CBC Karelia) ja Euroopan alueellisen yhteistyön ohjelmat käynnistynevät vuoden 2017 aikana, näiden käynnistymisprosesseja valmistellaan aktiivisesti.

Alueelle suoraan suunnattujen kehittämisresurssien vähennyttä ja ohjelmakauden edetessä resurssien vähetessä eri toimijoita kannustetaan ja tuetaan hyödyntämään entistä tehokkaammin valtakunnallisesti tai kansainvälisesti kilpailtuja rahoituslähteitä hankkeiden toteuttamiseksi. Esimerkiksi hallituksen kärkihankkeet, valtakunnallinen ESR- ja TEKES-rahoitus ovat tärkeitä lähteitä. TEKES-rahoitus on viime vuosina selvästi vähentynyt ja se on suunnattu ennen kaikkea tutkimustulosten kaupallistamiseen – Kainuussa on tarvetta kansallisen TEKES-rahaman käytölle, vaikka potentiaalisia hanketoimijoita on vähän.

Kainuu-ohjelman kehittämislinjaukset toimeenpanon taustalla

Kainuu-ohjelma muodostuu maakuntasuunnitelmasta 2035 ja maakuntaohjelmasta 2014–2017. Maakuntasuunnitelma linjaa maakunnan kehittämisen tavoitteet pitkällä aikavälillä ja maakuntaohjelma lähiajan (maakuntavaltuustokauden) kehittämisen strategiset valinnat. Maakuntaohjelman rinnalla maakuntakaava, maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma ja yhteisesti sovittu edunvalvonta ovat kehittämistyön konkreettisia työkaluja. Maakuntakaava ohjaa kehitystä ja osoittaa maakunnan kehittämisen kannalta tarpeellisia alueita. Erillinen toimeenpanosuunnitelma kohdentaa varojen käyttöä vuosittain hanketasolla kehittämiskohteisiin ja priorisoi edunajamisen toimenpiteitä lyhyellä aikajänteellä.

Kainuun tulevaisuuden visiona vuoteen 2035 on **Hyvinvoiva ja elinvoimainen Kainuu**. Kainuun alueellisessa profiilissa vahvuuksina korostuvat luonto, tila ja erilaiset fyysiset resurssit sekä infrastruktuuri. Nämä yhdessä luovat erinomaiset puitteet aluelähtöiselle ja omaehtoiselle kehittämiselle – laajasti erityisesti biotaloudelle ja matkailulle. Kriittisimmät ratkaistavat haasteet ovat muuttoliikkeestä johtuva väestön väheneminen, osaavan työvoiman saatavuus, työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaanto, saavutettavuus, kainuulaisten hyvinvointi sekä Kainuun maakuntakuva.

Kainuu-ohjelman tavoitteena on vastata näihin haasteisiin siten, että **1) elinvoimaa lisäävällä ja uudistavalla elinvoima- ja työllisyyspolitiikalla; 2) toimivalla aluerakenteella ja luontevalla yhteistyöllä sekä toimivilla palveluilla lisätään 3) kainuulaisten hyvinvointia**. Lopputuloksena tämä heijastuu **positiiviseksi kuvaksi** luovuuden, rohkeuden, myönteisyyden ja yrittäjyyden maakunnasta, jonka väkiluku lähtee jälleen kasvuun. Kainuun kehittämisessä tärkeitä näkökulmia ovat **osaaminen, kestävä kehitys, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, kansainvälisyys, kulttuuri ja kainutlaatuisuus sekä digitaalisuus**. Myös **maaseutu ja kolmas sektori** huomioidaan etenkin yhdenvertaisuuteen liittyen.

Ensimmäisenä painopisteenä on **elinvoimainen ja uudistuva elinkeinoelämä**, jonka kehittämisessä keskitytään seuraaviin kokonaisuuksiin:

1. Uudet ja uusiutuvat työpaikat sekä yritykset

2. Osaaminen ja käytännönläheinen innovaatiotoiminta
3. Osaavan työvoiman saatavuus

Tavoitteena on parantaa osaavan työvoiman joustavaa saatavuutta ja yritysten kilpailukykyä, erityisesti kansainvälistä, sekä toimintaympäristön vetovoimaista. Maakunnan elinkeinorakennetta pyritään uudistamaan ja lisäämään kasvuhaluisten ja -kykyisten yritysten määrää. Resilienssin, alueen kyvyn selvitä suuren ja nopeasta muutoksesta, vahvistaminen eri toimijoiden ketteryttä ja ennakoivaa toimintatapaa lisäämällä ovat erityisenä kehittämistyön kohteena. Tällä varaudutaan ennakoivan rakennemuutoksen (ERM) hallintaan. Erilaisia rajoja ylittävä yhteistyö ja Kainuun luontaisten vahvuuksien hyödyntäminen ovat tässä keskeisiä.

Elinkeinoelämän kärkialoina ovat matkailu ja palvelut, teknologia-alat, biotalous ja kestävä kaivannaistoiminta. Näillä aloilla on koko maakunnan kattava laaja kehittämispotentiaali ja kasvumahdollisuudet.

Toisena painopisteenä on **sujuvan arjen ja toimivien palvelujen ja sekä yhteyksien luonnonläheinen ympäristö**, jonka kehittämisessä keskitytään seuraaviin kokonaisuuksiin:

1. Saavutettavuus
2. Elinvoimaa tukeva, kestävä alue- ja yhdyskuntarakenne
3. Yhteistyö ja uudistumiskyky

Maakunnan koko liikennejärjestelmän kehittämisen tavoitteena on vahvistaa Kainuun kilpailukykyä, parantaa ulkoista ja sisäistä saavutettavuutta ja tehostaa toiminta- ja logistiikkajärjestelmiä. Liikkumistarvetta vähennetään uusilla älykkäillä liikkumiskäytöksillä ja sähköisten palvelujen avulla, mikä vähentää samalla myös liikenteen kokonaispäästöjä. Kainuusta rakennetaan ympäristövastuullisuuden mallimaakunta, jossa asuminen ja työ perustuvat kestäville ja ekotehokkaalle luonnonvarojen ja uusiutuvan energian käytölle – lähellä peruspalveluja.

Käynnissä olevassa maakuntauudistuksessa Kainuu pyrkii vaikuttamaan aidon maakuntaitsehallinnon toteutumiseen ja ottaa aktiivisen roolin muutoksen edelläkävijänä. Kainuulaisten paikallista osallistumisaktiivisuutta ja uudistumista tukemalla edistetään kokeilukulttuuria. Tavoitteena on, että maakunnasta muodostuu valtakunnallisesti ja kansainvälisesti merkittävä hajautettujen ratkaisujen kehittämisympäristö. Kainuu on tulevaisuudessa kansainvälinen, kansainvälisesti verkottunut maakunta, joka tekee yhteistyötä erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien kanssa.

Kolmantena painopisteenä on **hyvinvoiva Kainuu**, jonka kehittämisessä keskitytään seuraaviin kokonaisuuksiin:

1. Työllisyys ja toimeentulo
2. Terveys ja toimintakyky
3. Osallisuus ja yhteisöllisyys

Tavoitteena on parantaa kainuulaisten mahdollisuuksia työhön ja mielekkääseen tekemiseen, sekä parantaa työhyvinvointia, toimeentuloa sekä osaamista. Lisäksi tavoitteena on parantaa terveyttä ja toimintakykyä siten, että kainuulaisten terveyserot kaventuvat, kokemus hyvinvoinnista paranee sekä yhteisöllisyys ja osallisuus vahvistuvat.

Neljäntenä tavoitteena on **parantaa Kainuun maakuntakuvaa** ja mainetta siten, että Kainuu tunnetaan luonnonläheisyytensä lisäksi dynaamisena, elinvoimaisena ja houkuttelevana maakuntana.

Ennakointi alueellisen rakennemuutoksen hallinnassa

Alueellisen rakennemuutoksen hallinnassa ja ennakoivassa suunnittelussa (ERM) on alueiden **resilienssi eli muutosjoustavuus** noussut tärkeään rooliin. Se tarkoittaa alueen kykyä kestää äkillisiä rakennemuutoksia ja toipua niistä nopeasti. Kainuussa on laadittu oma seikkaperäinen suunnitelma tämän rakennemuutoksen hallintaan (liite nro).

On huomattava, että rakennemuutoksiin varautuminen ei ole Kainuulle uutta. Maakuntaohjelman toteuttamisen tueksi ja maakunnalle kriittisten kehittämisteemojen täsmentämiseksi ja toimeenpanemiseksi on laadittu useita selvityksiä ja erilaisia strategioita, joissa on otettu huomioon alueen resilienssin vahvistaminen. Tällaisia ovat mm. *Kainuun äkillisen rakennemuutoksen kasvusuunnitelma*, *Talvivaaran vaikutukset Kainuuseen – konkurssi- ja yrityssaneerausskenaariot*, *Älykkään erikoistumisen strategia*, *Kainuun biotalousstrategia*, *Kainuun biotuotetehdas konseptiselvitys* ja *Kainuun liikennebiopolttoaineita koskeva selvitys*. Parhaillaan on käynnissä myös *Matkailustrategiatyö*, jonka taustoiksi on jo tehty *Kainuun matkailun aluerakenne -selvitys* ja *Itä- ja Pohjois-Suomen lentoliikennehanke* (ks. tarkemmin liite nro 1).

Näistä strategioista priorisoidaan toimenpiteitä maakunnan toimeenpanosuunnitelman sisältöihin ja sitä kautta maakunnan kehittämisstrategiat pidetään koko ajan relevantteina.

Alueelliset innovaatiot ja kokeilut (AIKO) on hallituksen *Kilpailukyvyn vahvistaminen elinkeinoelämän ja yrittäjyyden edellytyksiä parantamalla* -nimisen kärkihankkeen toimenpide. Sen toimenpiteiden edistämiseksi Työ- ja elinkeinoministeriö ohjaa rahoitusta maakunnille: kaupunkien kasvusopimuksiin ja kasvukäytäviin, sekä maakuntien ennakoidun rakennemuutoksen (ERM) toimiin. Kainuussa AIKO-rahoitus (noin 200 000 €/v vuosina 2016–2018) kohdentuu kokonaan ERM-toimiin. Kainuussa AIKO-resurssit suunnataan liitteessä nro 1 (ks. myös luku 5) olevan suunnitelman mukaisiin maakunnallisiin ennakoidun rakennemuutoksen toimiin. Ideana on, että toimet ovat innovatiivisia, konkreettisia, verkostoja hyödyntäviä, nopeita ja kokeiluluonteisia sekä kehittämistä käynnistäviä. Toimilla tähdätään merkittävään kilpailukyvyn, kasvun ja kansainvälistymisen parantamiseen – luonnollisesti yhdessä muiden kehittämisvälineiden kanssa.

2 Maakuntaohjelman seuranta ja toimeenpanokriteerit

Hanketoiminnan tuloksista ja vaikutuksista

Rakennerahastokaudella 2014–2020 Kainuuseen on tullut myöntövaltuutta vuosille 2014–2016 EAKR ja ESR yhteensä 37,8 milj. €, josta on sidottu/varattu 31.8.2016 tilanteessa hankkeisiin 83,2 %. Lisäksi on ELY-keskuksen hoitama maaseuturahaston hanketoiminta käynnistynyt. Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahaston (EMR) myöntövaltuutta on Kainuussa käytettävissä vuosille 2014–2016 yht. 12,7 milj. €, josta on sidottu/varattu 31.8.16 mennessä 53,3 %. Lisäksi on ohjelmissa laskennallista kuntarahoitusta yht. n. 5 milj. €, lopullinen kuntarahaosuus sekä yksityisen rahoituksen osuus kertyy maksatusten kautta.

Maakuntaohjelman painotuksiin nähden EU-rahoitus on painottunut Toimintalinjaa 1 (Elinvoimainen ja uudistuva elinkeinoelämä) tukeviin hankkeisiin – yht. 27,6 milj. €, joka on 63,6 % tehdyistä sidonnoista/varauksista. Toimintalinjan sisällä suurimmat panostukset ovat kohdentuneet matkailuun ja palveluihin 5,5 milj. €, biotalouteen 4,9 milj. €, yritysten kasvun tukemiseen 4,0 milj. €, teknologiateollisuuteen 3,2 milj. € ja osaamis- ja innovaatiokeskittymien kehittämiseen 2,7 milj. €.

Toiseksi eniten on panostettu Toimintalinjalle 3 (Hyvinvoiva Kainuu), 8,1 milj. € eli 18,6 % tehdyistä sidonnoista/varauksista. Siellä rahoitus on painottunut pitkäaikaistyöttömyyden vähentämiseen (3,3 milj. €), työllistämisen toimintamallien ja työhyvinvoinnin kehittämiseen (1,7 milj. €), Green care -palveluiden kehittämiseen (1,5 milj. €) ja nuorten yksilölliset työllistymispolut ja työelämävalmiudet (1,0 milj. €).

Kainuun Älykkään erikoistumisen painotukset 2014–2017 näkyvät hyvin rahoituspainotuksessa: 5,9 milj. € on 13,6 % tehdyistä sidonnoista/varauksista. Siellä on painottunut data-keskustoiminta ja data-keskusekosysteemit (2,0 milj. €), biotalouden biojalostus, bioenergia sekä puutuoteteollisuus ja puurakentaminen – biotalouden uudet innovaatiot (1,4 milj. €) ja mittaustekniikka (0,9 milj. €).

On huomattava, että EURA 2014 -järjestelmästä ei saa vielä tulostettua työpaikkatietoja. Ainoastaan yritystukien kautta on saatavissa uudet työpaikka/yritystiedot, jossa näyttäisi uusia työpaikkoja syntyneen matkailuun 102 kpl/uusia yrityksiä 5 kpl; biotalouden biojalostus, bioenergia sekä puutuoteteollisuus ja puurakentaminen – biotalouden uudet innovaatiot uusia työpaikkoja 73 kpl; pelit ja simulaattorit uusia työpaikkoja 32 kpl; teknologiateollisuus uusia työpaikkoja 26 kpl/uusia yrityksiä 3; yritysten kasvun tukeminen, uusia työpaikkoja 28.

Kokonaisuudessaan seurantajaksolla 1.1.2014–31.8.2016 uusia työpaikkoja on syntynyt 393 kpl ja uusia yrityksiä 11 kpl.

Euroopan sosiaalirahastosta rahoitetuissa hankkeissa tavoitellaan erityisesti osallistuvien henkilöiden työllistymistä ja osaamisen kehittymistä sekä työorganisaatioiden parantunutta hyvinvointia. Lisäksi osassa hankkeista tavoitellaan osallistujien parantunutta työ- ja toimintakykyä sekä osallisuuden vahvistumista erityisesti työelämävalmiuksien näkökulmasta. Tarkempia tietoja tähän mennessä saavutetuista tuloksista ja vaikutuksista on saatavissa loppuvuodesta 2016.

Ohjelmaa on toteutettu voimassa olevan TOPSU:n hengen mukaisesti. Keskeiset indikaattorit eivät ole toteutuneet tavoitellulla tavalla, mikä selittyy sillä, että hanketoiminta on vasta alussa ja yleinen talouden taantuma jarruttaa talouskehitystä sekä investointien käynnistymistä. Lisäksi ns. laajan aluepolitiikan valtavirta on ollut keskittävä eli Kainuulle pääosin kielteinen (maakuntaohjelman seurannasta on myös oma erillinen raportti, ks. kuiskintaa.fi).

Kainuun maakuntaohjelman toteutumista on arvioimassa myös ulkopuolinen taho, jonka arviointi valmistuu loppuvuodesta 2016. Pohjois-Suomen maakuntien – Kainuu, Keski-Pohjanmaa, Lappi ja Pohjois-Pohjanmaa – maakuntaohjelmien 2014–2017 ulkopuolisesta arvioinnista vastaa Aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI. Keskeisiä havaintoja arviointiaineistojen (lähinnä kysely, johon vastasi 106 kehittäjää) pohjalta tässä vaiheessa:

- Maakuntaohjelma on toteutunut (toimintalinjalla 1) suhteellisen hyvin elinkeinojen uudistamisen, matkailun ja biotalouden osalta sekä heikohkosti kestävästä kaivannaistoiminnan ja osaavan työvoiman saatavuuden osalta.
- Maakuntaohjelma on toteutunut (toimintalinjalla 2) hyvin elinkeinoja tukevan aluerakenteen ja palvelujen osalta ja heikohkosti saavutettavuuden sekä yhteistyön ja uudistumiskyvyn osalta.
- Maakuntaohjelman (toimintalinjalla 3) terveyden ja toimintakyvyn ylläpidossa on onnistuttu, mutta työssä jaksamisen ja työelämään kiinnittymisen osalta on onnistuttu selvästi heikommin.
- Maakuntaohjelma on toteutunut (toimintalinjalla 4), maineen rakentaminen ja uudistaminen, hyvin.
- Yleisenä havaintona voidaan todeta, että maakuntaohjelman toteuttaminen on onnistunutta ja perustuu hyvään tilannekuvaan sekä hyvään alueen tuntemukseen; ennakointi toimii ja resilienssi on parantunut selvästi ohjelman ansiosta (67 % vastaajista (106) oli tätä mieltä).
- Ohjelman vaikuttavuus on vielä heikosti tilastojen ja seuranta-aineistojen kautta havaittavissa: segregatio maakunnan sisällä kuitenkin etenee, ohjelman toisenlaisista tavoitteista huolimatta, ja suuret megaluokan läpimurrot vielä puuttuvat (vaikka evaluaattoin tuloksin mukaan *rahoittajarinki "rokkaa", yhteistyö on tiivistä ja toimivaa*). Positiivista on, että Kainuussa työttömyys on vähentynyt ja työllisyys kohentunut viimeaikoina muuta maata paremmin, lisääntyvistä kohtaanto-ongelmista huolimatta.

Periaatteet ja kriteerit hankerahoituksessa

Maakuntaohjelmaan 2014–2017 on muotoiltu 88 strategista toimenpidettä tai toimintalinjausta, joilla ohjelman valittuja painopisteitä edistetään. Näitä toimenpideaiheita priorisoidaan ja yhteen sovitetaan tässä TOPSU:ssa niihin kärkitoimenpide-esityksiin, joita maakunnasta on noussut esiin ohjelman toteutuksen, kuntakierroksen, erillisselvitysten ja erityisesti vuoden 2016 aikana (kyselyn kautta saatiin 50 erillistä hankeesitystä). Toimeenpanosuunnitelman toteutuksessa

- ennakoidaan rakennemuutoksia ja mitoitetaan kehittämistoimenpiteet käytettävien resurssien kannalta optimaaliseksi – koko maakunnan tarpeet huomioiden
- haetaan vaikuttavia hankekokonaisuuksia maakuntaohjelman kaikilla toimintalinjoilla ja painopistealoilla sekä tuetaan älykästä erikoistumista ja valittuja kärkialoja monipuolisesti
- varmistetaan hanketoimijoiden ja kohderyhmien aito sitoutuminen kehittämistyöhön
- haetaan laajennusta resursseihin yhteistyöllä ja verkostoitumisella sekä lisäämällä kilpailtavien ulkopuolisten resurssien hankintaa maakuntaan
- asetetaan TOPSU-kauden tavoitteeksi kaksinkertaistaa kainuulaisten toimijoiden alueelle hankkiman kansainvälisen hankerahoituksen määrä. Tavoitetta tuetaan kv. hankevalmisteluun kohdennettavalla erillisrahoituksella Kainuun liiton rahoitusvälineistä.

Ohjelman toimeenpanossa noudatetaan seuraavia **yleisiä hankekriteereitä**:

1. Kärkitoimenpide-esitykset osuvat hyvin Kainuu-ohjelman painopisteisiin ja niiden hankelogiikka lähtee maakuntaohjelman tunnistamista keskeisistä haasteista ja alueellisista vahvuuksista sekä mahdollisuuksista (yleistavoitteet). Hankkeiden erityistavoitteiden tulee mahdollisimman hyvin noudattaa tässä toimeenpanosuunnitelmassa tehtyjä linjauksia (ks. luku 4). Tätä periaatetta korostetaan myös rahoitusneuvonnassa ja hankevalmistelun ohjeistuksessa.
2. Hankkeet täyttävät rahoituskriteerit; hankkeiden ennakkoarvioinnissa on kriittisimmin arvioitava hankkeen tuloksellisuutta, alueellista vaikuttavuutta ja vaikutusten pysyvyyttä maakunnassa myös toteutusvaiheen jälkeen. Hankkeiden on siis oltava tuloksellisia kohderyhmissään ja sitä kautta alueellisesti vaikuttavia – mahdollisimman nopeavaikutteisia, työllisyyttä ja työllisyysastetta parantavia.
3. Hankkeilla on aito omistaja ja kohderyhmä (luotettava ja sitoutunut hakija- sekä toteuttajataho, joka tuntee ja tunnistaa kohderyhmien kehittymistarpeet). Sitoutuminen hankkeisiin tulee näkyä kunta- ja yritysrahoituksen määrässä ja toimijaverkon kattavuudessa sekä toimijoiden keskinäisessä yhteistyössä.

MYR:n sihteeristö ja kukin rahoittaja voi ohjelman edetessä tarkentaa ja tulkita hankekriteereitä rahoituslain ja -säädösten puitteissa siten, että kuntarahoitusta kertyy ja vähähiilisiä hankkeita syntyy riittävästi koko ohjelmaa ja ohjelmakautta ajatellen. Lisäksi huolehditaan suoritusvarausindikaattoreiden toteutumisesta (löytyvät *Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 – Suomen rakennerahasto-ohjelma, Itä- ja Pohjois-Suomen alueellisen suunnitelma* -asiakirjasta, joka löytyy mm. Kainuun liiton kotisivuilla). Hankkeet kerryttävät erityisesti rakennerahasto-ohjelmassa määritellyjä suoritusvaraukseen vaikuttavia tuotosindikaattoreita, jotka puolestaan vaikuttavat suoritusvarausrahoitukseen.

Kehittämishankkeiden tukiosuus on pääsääntöisesti 70 %, mutta koko tukiosuuden vaihteluväli (50–80 %) on käytössä. Alle 70 %:n tuki ja siis korkea omarahoitusvaatimus on pääsääntöisesti yksittäisten kuntien ”infra-

struktuurihankkeissa” ja suppeita kohderyhmiä ja suppeaa aluetta palvelevissa hankkeissa. Yli 70 %:n tukiosuutta ja kuntarahavaatimusta määriteltäessä otetaan huomioon erityisesti seuraavat kriteerit:

- mahdollisimman kattava maakunnan sisäinen yhteistyö ja osallistuminen ylimaakunnalliseen yhteistyöhön (keskeinen kriteeri määriteltäessä tukiosuutta sen ylärajalle)
- yritysrahoituksen osuus yleisessä kehittämishankkeessa (keskeinen kriteeri tukiosuutta määriteltäessä ylärajalle; voi kompensoida kuntarahoitusvaatimusta alaspäin)
- kasvualojen ja -yritysten osaamistarpeita tunnistava ja osaamisaukkoja korjaava (keskeinen kriteeri tukiprosenttia määriteltäessä silloin, kun rahoittajan intressissä on tehdä aivan uusia ohjelmaa tukevia avauksia)
- vientiä kehittävä ja edistävä toiminta (kriteeri korostuu erityisesti hankkeiden keskinäisessä vertailussa)
- suoritusvaraukseen (suoritusvarausindikaattoreihin) vaikuttava (kriteeri korostuu erityisesti hankkeiden keskinäisessä vertailussa)

3 Kainuun kehittämisen yleiset linjaukset ja edunvalvonta

Laajan aluepolitiikan keinot ja niihin vaikuttaminen

Kainuulainen aluepolitiikka, alueellisesti kohdentuva kehittämistyö, on tietoista laajapohjaista talouspoliittista toimintaa, jolla pyritään vaikuttamaan Kainuun taloudelliseen ja sosiaaliseen kehitykseen. Aluepolitiikalla pyritään aluevaikutuksiin, jotka syntyvät suorien ja välillisten kehittämisinterventoiden ja tulonsiirtojen seurauksena. Tällaisia tulonsiirtoja ovat mm. kuntien valtionosuudet (n. 250 milj. €) ja työttömyysturva (n. 90 milj. €) sekä muu lähinnä ELY-keskuksen kautta alueelle allokoitava tuki tai määrärahat (n. 40 milj. €). Lisäksi alueelle tulee erilaisia KELA:n korvauksia vuositasolla noin 160 milj. €.

Tämä on ns. *laajaa aluepolitiikkaa*, jolla tarkoitetaan yhteiskunnan niitä toimia (lähinnä tulonsiirtoja ja julkisen vallan alueellisia toimia sekä investointeja), joita ei varsinaisesti lueta aluepolitiikan välineistöön, mutta joilla on erittäin suurta vaikutusta alueelliseen kehitykseen. (Alueellisilla ”viranomaiskehittäjillä” on suoraan hallussaan ns. *suppean aluepolitiikan* välineet, jotka ovat pääosa varsinaista lakisääteistä aluekehittämistä. Kehittämisvälineitä ovat kansalliset ja EU:n aluepoliittiset tuet ja strategista suunnittelumallia noudattelevat ohjelmat. Ks. luku 4 ja 5 sekä liite 2.)

Tällainen yhteiskuntapolitiikka on vaikuttanut voimakkaasti myös Kainuun aluekehitykseen – erityisesti julkisen palvelutuotannon, valtion työpaikkojen, infran rakentamisen ja julkisyhteisöjen tulonsiirtojen kautta. Laajan aluepolitiikan suhteellinen rooli korostuu taloudellisesti vaikeina aikoina kun toimintoja supistetaan ja keskitetään; esim. valtion työpaikat ovat vähentyneet Kainuussa reilusti alle puoleen viimeisen kahden vuo-

sikymmenen aikana, huolimatta 2000-luvun alussa aloitetusta valtion työpaikkojen alueellistamisohjelmasta, joka on lähinnä maantieteellistä ”hajasijoitusta”.

Uuden mahdollisuuden laajan aluepolitiikan kenttään tuo vuoden 2019 alusta käynnistyvä maakuntahallinto, jonka kautta alokoidaan maakuntatasolle päätettäväksi valtion rahoitusta ja erityisesti nykyisin kuntien rahoittama koko sote-rahoitus.

Laajan aluepolitiikan toteutuksessa keskeisessä roolissa ovat **edunvalvonta ja erilainen alueiden välinen yhteistyö sekä laajat yhteistyö- ja infrastruktuurihankkeet**. Keskeisimpiä aluekehittämiskeinoja Kainuun kannalta ovat Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien välinen yhteistyö, yhteinen ja oma edunvalvonta sekä eri ohjelmien valjastaminen osaksi Kainuun kehittämistä. Myös rakennerahasto-ohjelmien valtakunnalliset teemat on hyödynnettävä Kainuussa tehokkaasti, erityisesti ESR-puolella, jossa neljännes rahoista alokoidaan valtakunnallisiin teemoihin (työllisyys, osaaminen ja sosiaalinen osallisuus).

Potentiaalisia ovat erityisesti hallituksen kärkihankkeisiin liittyvät rahoitusmahdollisuudet, joita voidaan ketterästi kokeiluhenkisessä Kainuussa hyödyntää. Relevantit hankkeet voivat liittyä työllisyyteen (vaikka kesällä 2016 haettua työllisyyskokeilua ei saatukaan läpi) ja kilpailukykyyn, koulutukseen, terveyteen ja hyvinvointiin, erityisesti biotalouteen ja uusiutuvaan energiaan sekä hallinnon toimintatapoihin (normien purkuun).

Kainuussa on hyödynnettävissä monipuolisesti erilaisia aluekehittämisen resursseja – myös varsinaisten rakennerahasto-ohjelmien lisäksi. Hyvään toteutusvauhtiin päässeeseen Maaseudun kehittämisohjelman 2014–2020 (ml. Leader-toiminta) kautta alokoitava rahoitus on Kainuulle erittäin merkittävä – myös muiden yritysten kuin varsinaisten maatilojen kannalta. Interreg-ohjelmia, CBC Karelia -ulkorajaohjelmaa ja EU:n erillisrahoitusohjelmia tullaan hyödyntämään aikaisempaa tehokkaammin Kainuun maakuntaohjelman toimeenpanossa. Kv-hankkeiden valmistelua tuetaan AIKO-rahasta ja Kainuun tulevaisuusrahastosta. Hakijoita siis tuetaan neuvonnalla ja tukemalla suunnitteluhankkeita.

Maaseudun kehittäminen osana maakuntaohjelmaa

Kainuu on maaseutua, suurin osa siitä harvaan asuttua maaseutua, jonka kehittäminen on maaseutuohjelman ja maaseuturahaston ensisijainen kehittämiskohde. Maaseuturahaston resursseja voidaan siis hyödyntää koko Kainuussa Kajaanin ydinkeskustaa lukuun ottamatta.

Maaseutuohjelman kehittämistoimenpiteet ovat käynnistyneet kaikilta osin vuoden 2016 aikana. Kainuun alueellisen maaseutusuunnitelman linjaus on, että yritysrahoitusta suositaan mahdollisimman paljon. Jopa puolet resursseista käytetään niihin, jos kysyntää rahoitukselle on riittävästi, koska yrityshankkeilla uskotaan saatavan aikaan konkreettista ja pysyvää kehitystä eli työpaikkoja, liikevaihtoa ja verotuloja. Aikaisempaan rahoituskautteen verrattuna hanketoimintaan suunnattava maaseuturahaston rahoitus vähenisi siten selvästi. Kaikki rahoitettavat hankkeet asetetaan paremmuusjärjestykseen valintajaksoittain maaseutuohjelman seurantakomitean hyväksymien valintakriteerien perusteella.

Maaseudun kehittämisohjelman painopisteet ovat linjassa maakuntaohjelman strategisten valintojen kanssa: maaseutuelinkeinot, maaseutuyritykset, biotalous, maaseudun palvelut sekä saavutettavuus ja elinvoimainen, houkutteleva toimintaympäristö. Maaseutuohjelmalla voidaan tukea erityisesti Kainuun maakuntaohjel-

man biotalous- ja matkailustrategioiden toimeenpanoa. Maaseuturahoitus tukee ja täydentää rakennerahastopohjaista kehittämistyötä. Kainuun Leader -toimintaryhmyöllä lisätään maaseudun elinvoimaa omaehtoisena, paikallisen kehittämistyön kautta.

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman toimenpiteitä ovat:

- Tietämyksen siirtoa ja tiedotusta koskevat toimet
- Investoinnit fyysiseen omaisuuteen
- Tila- ja yritystoiminnan kehittäminen
- Peruspalvelut ja kylien kunnostus maaseutualueilla
- Yhteistyö (elinkeinojen kehittäminen)

Teemapohjaisesta maaseudun kehittämistyötä on jatkettu rahoittamalla maa- ja elintarviketalouden teemaohjelman toteutusta. Loppusuoralla on myös selvitys metsä- ja puutalouden sekä bioenergian teemaohjelman sisällöstä. Keskusteluissa on ollut myös luonto- ja kulttuurimatkailun teemaohjelman tarve ja sisältö. Joka tapauksessa maaseuturahastosta voidaan rahoittaa hyviä em. alojen kehittämishankkeita.

Nykyisten tietojen ja jakokriteerien perusteella Kainuun maaseudun kehittämiseen (hanke- ja yritystuet) saadaan ohjelmakaudella 2014–2020 rahoitusta n. 21,5 milj. € (maaseuturahasto ja kansallinen). Syyskuun 2016 alkuun mennessä hanketukea on myönnetty 3,6 milj. € ja pienyritystukia 1,4 milj. €. Yrityshankkeita toivotaan runsaasti lisää.

Tähän mennessä on rahoitettu 18 yrityshanketta, joista 4 on yritysryhmähankkeita. Yritysryhmähankkeissa kehitetään matkailu-, elintarvike- ja rakennusalan yrityksiä. Suurimmat yksittäiset investointituet kohdistuvat metsämarjojen hyödyntämiseen ja metsäkonehuoltoon. Investointituilla uskotaan saatavan aikaan 34 työpaikkaa ja yritysryhmähankkeilla 46 työpaikkaa.

Neljällä menneellä kehittämishanketukien valintajaksoilla on rahoitettaviksi valittu 20 eri hanketta. Lisäksi rahoitusta on puollettu kahdeksaan yhteishankkeeseen, joista päätöksen tekee jokin muu kuin Kainuun ELY-keskus, mutta joihin käytetään osin Kainuun määrärahoja. Maa- ja elintarviketalouden teemaohjelman alla järjestetään täydennyskoulutusta, tuetaan rakennusinvestointien hallintaa, luodaan digitaalisia neuvontapalveluita, kehitetään maidon-, nurmen- ja naudanlihantuotantoa ja edistetään valkuaisomavaraisuutta, lammastaloutta, marjanviljelyä sekä elintarvikejalostusta.

Hanketuella valmistellaan metsäbiotalouden ja uusiutuvan energian kasvuohjelmaa. Lisäksi järjestetään metsätalouden täydennyskoulutusta, kartoitetaan metsäteiden ja terminaalien kehitystarpeita, tehdään pilkeselvitystä ja tuetaan metsäpalveluyrittäjiä. Myös luonnontuotteiden laatua ja turvallisuutta varmistetaan, selvitetään green caren mahdollisuuksia, laaditaan Kainuun marjamasterplan (metsämarjat), tutkitaan sieniviljelyä ja etsitään porotalousyrittäjille uusia ansiomahdollisuuksia. Yrittäjille tai sellaisiksi aikoville tarjotaan neuvontaa.

Biokaasutuotannon osalta kehitetään menetelmiä, joilla tuotantoprosessia voitaisiin hallita mittauksiin perustuen nykyistä paremmin. Yleishyödyllisinä investointeina on tuettu kolmen luontokohteen kunnostusta, kahta viemäröintihanketta ja yhtä pientä laajakaistan laajennushanketta.

Maaseutuohjelmalla voidaan siis olla ja ollaan monessa kehittämisessä mukana. Merkittävä osa Manner-Suomen maaseutuohjelmaa ovat myös viljelijätuet, joilla turvataan maataloustuotannon jatkuvuutta. Sitä tehdään myös maatalouden rakennetuilla (aloitustuki, investointituki, korkotuki ja valtiontakaus). Viljelijätukia on maksettu Kainuussa kuntien kautta vuosittain noin 30 milj. €. Kainuussa on käytettävissä vuonna 2016 maatalouden investointi- ja aloitusavustuksiin 3,85 milj. € ja korkotukea voidaan myöntää 3,85 milj. €:n lainapääomalle. Viljelijä- ja rakennetuet eivät siis sisälly em. hanke- ja yritystukien 21,5 milj. €:n ohjelmakauden 2014–2020 kiintiöön, vaan tulevat niiden päälle. Osa em. tuista on EU-rahoitteista ja osa kansallisesti rahoitettua. Maaseutuohjelma tarjoaa viljelijöille myös ilmaista neuvonta-apua (Neuvo 2020), jota on hyödynnetty runsaasti.

Kansainvälinen yhteistyö ja eri ohjelmien hyödyntäminen

Euroopan Unionissa alueiden välistä yhteistyötä toteutetaan ja rahoitetaan EU-ohjelmakaudella 2014–2020 EAY- ja ENI-ohjelmilla; EU:n laajuisista erillisohjelmista mielenkiintoisimpia on Horisontti 2020, joka kansainvälistää tutkimus- ja kehittämistoiminnan innovointia ja osaamisen kehittämistä sekä parantaa yritysten asemaa globaalissa kilpailussa. Kainuun liitto toimii EU:n ohjelmissa ja ohjelmien valmistelussa ja hanketoiminnan aktivoinnissa seuraavasti:

- Karelia CBC -ohjelman toimeenpano käynnistyy vuoden 2017 alkupuolella; Kainuun liitto osallistuu ohjelman toteutukseen ohjelmahallinnossa, aktivoimalla hankevalmistelua sekä toteuttamalla ohjelmahankkeita
- Itämeren alueen -ohjelma 2014–2020 on käynnistynyt ja sen toteutukseen osallistutaan ohjelmahallinnossa sekä hankkeilla silloin, kun relevantteja hankeaihoita syntyy.
- Pohjoinen Periferia ja Arktinen -ohjelma 2014–2020 on edennyt varauksiltaan jo puoleen väliin; ohjelmassa toteutetaan pohjoisen harvaan asutun alueen kehittämistoimia ja luodaan hankekumppanuuksia sekä hanketoteutuksia.
- Kolarctic CBC -ohjelmassa Kainuun liitännäisjäsenyys mahdollistaa kainuulaisten toimijoiden osallistumisen nykyistä näkyvämmiin hankkeiden toteutukseen mm. Murmanskin ja Arkangelin suuntaan.
- Horisontti 2020 ja muut EU:n erillisrahoitusinstrumentit otetaan käyttöön, kun niiden rahoitukset ja haut tulevat kainuulaisten hakijoiden kannalta relevanteiksi ja ajankohtaisiksi. Alueen toimijoita autetaan Horisontti 2020 ja muiden EU:n erillisrahoitusinstrumenttien hyödyntämisessä.
- Interreg Europe 2014–2020 -ohjelma on käynnistynyt ja kaksi hakukierrosta on toteutettu. Kainuun liitto toimii kumppanina Kainuun Edun koordinoimassa biotalouden teollisuusvetoisen innovaatiotoi-

minnan ja älykkään erikoistumisen strategioiden toteuttamisen tehostamiseen keskittyvässä viisivuotisessa Bridges-hankkeessa, joka sai rahoituksen ohjelman ensimmäisellä hakukierroksella.

Barentsin alueen puheenjohtajuuskausi (2016–2017) tarjoaa Kainuun liitolle ja koko Kainuulle erinomaisen mahdollisuuden syventää laajan aluepolitiikan linjaamista pohjoisen ulottuvuuden suuntaan. Kainuun liitto toteuttaa Barentsin alueella hankevalmistelun aktivointiin tähtäävän kyselyn ja yhteistyöfoorumin vahvempien ja laajempien hankekumppanuuksien synnyttämiseksi. Kainuun liitto osallistuu vuosina 2015–2016 myös Pohjoisten harvaan asuttujen alueiden verkoston (NSPA-verkosto) tilaamaan OECD-tutkimukseen, jolla rakennetaan pohjaa EU:n seuraavan ohjelmakauden edunvalvonnalle. Suomen, Ruotsin ja Norjan 14 pohjoisen alueen tilaaman OECD:n tutkimusraportti valmistuu vuoden 2016 lopulla. Tutkimuksessa kartoitetaan pohjoisten alueiden ongelmia ja mahdollisuuksia ja mietitään keinoja ongelmien ratkaisuun ja mahdollisuuksien hyödyntämiseen. Euroopan komission kanssa käytävän vuoropuhelun avulla on tarkoitus korostaa harvaan asuttujen alueiden erityispiirteitä ja varmistaa alueille korvamerkityn erityistuen jatkuminen myös tulevalla, vuonna 2021 alkavalla EU-ohjelmakaudella.

Kainuun liitto on liittynyt kansainväliseen kaupunginjohtajien ja maakuntajohtajien yleiskokoukseen (Covenant of Mayors, CoM), josta Kainuu saa tukea elinkeinopoliittisten sekä ympäristö- ja ilmastotavoitteidensa toteuttamiseen. Kainuu on laatinut Kainuun kestäväen energiankäytön toimintasuunnitelman vuoteen 2020 (Kainuu sustainable energy action plan (SEAP) under covenant of mayors), jonka toteutusta koordinoi Kajaanin yliopistokeskuksen toteuttama EAKR-rahoitteinen ilmastohanke. Hankkeen toteutusaika on 2015–2016. CoM verkoston kautta on mahdollista saada apua suoran EU:n komission koordinoiman rahoituksen saamiseen kestävää kehitystä edistäviin ja ilmaston muutosta hillitseviin kehittämistoimiin. Esim. Horisontti 2020 -ohjelmassa on suunnattu rahoitusta pelkästään CoM-verkostoon kuuluville alueille ja kaupungeille.

Maakuntien välinen yhteistyö ja yhteinen edun ajaminen

Itä- ja Pohjois-Suomen aloitteet keskushallinnolle

Kuljetustuen jatkuminen ja rahoitustason nostaminen

Kuljetustuen jatkuminen v. 2017 jälkeen on varmistettava. Itä- ja Pohjois-Suomen alueella, pitkistä etäisyyksistä ja heikosta saavutettavuudesta johtuen kuljetustuen suuruutta ja kattavuutta tulee tarkistaa niin, että Suomen ja Ruotsin kuljetustuet olisivat samassa tasossa.

Itä- ja Pohjois-Suomen aluetalouksien kehittymistä rasittavat pysyvät, pitkistä etäisyyksistä ja heikosta saavutettavuudesta sekä tieverkon huonosta kunnosta johtuvat kilpailukykyhaitat. Asia on tunnustettu myös EU-tasolla Suomen liittymissopimuksessa. EU:n jäsenvaltioilla on oman harkintansa mukaan oikeus turvata teollisuutensa kilpailukykyä ao. alueilla esim. osallistumalla kuljetuskustannusten kohtuullistamiseen kansallisin varoin. Tätä mahdollisuutta jäsenmaat ovat käyttäneetkin kuljetustuen muodossa, erityisesti Ruotsi ja pienemmässä määrin myös Suomi. Kuljetustuen suuruus on 5 milj. € vuodessa. Suomessa kuljetustukiasetus on voimassa vuoden 2017 loppuun asti.

Kuljetustuki on erityisen tehokas edistämään paikallisista raaka-aineista valmistettujen tuotteiden kilpailukykyä. Itä- ja Pohjois-Suomessa erityisen tärkeitä ovat puu-, kivi- ja betonituotteita valmistava teollisuus sekä elintarviketeollisuus. Näillä yrityksillä on merkittävät välilliset työllisyysvaikutukset, ne ovat alueittensa perusteollisuutta. Sen vuoksi niille kohdistuvalla kuljetustuella on merkitystä laajoille arvoketjuille. Euromääräisesti pienellä tuella on laaja merkitys.

Tuen suuruutta ja kattavuutta tulee tarkistaa, niin että Suomessa päästäisiin Ruotsin kanssa kuljetustuessa samalle tasolle. Tämä edellyttää n. 20 milj. € vuotuista määrärahaa. Tällä hetkellä Suomessa kuljetustuen osuus kustannuksista on 7-17 % matkan pituudesta riippuen. Ruotsissa kuljetustukea voi saada jopa 40 % kuljetuskustannuksista. Suomen länsirajalla onkin valmistavaa teollisuutta siirtynyt Ruotsin puolelle merkittävästi paremman kuljetustuen vuoksi.

Itä- ja Pohjois-Suomen lentoliikenteen kehittäminen

Itä- ja Pohjois-Suomen kehitysmahdollisuuksien näkökulmasta kansainvälisen saavutettavuuden parantaminen on oleellista. On koko Suomen kansantalouden etu kehittää maakuntien vientiedellytyksiä ja yritysten kilpailukykyä edullisella ja tehokkaalla liikennemuodolla. Barentsin ja Venäjän alueen sekä kansainvälisen matkailun kehitysnäkymiin nähden yksinomaan kotimaan liikenteeseen perustuva lentoliikennejärjestelmä ei ole alueella perusteltu. Esimerkiksi Lapissa on aikaansaatu hyviä tuloksia eri tahojen tiiviillä yhteistyöllä. Lappiin on avattu tai tullaan pian avaamaan kahdeksan uutta suoraa kansainvälistä lentoyhteyttä, jotka parantavat pohjoisen alueen saavutettavuutta merkittävästi. **Vastaavaa kehitystä on edistettävä koko Itä- ja Pohjois-Suomen alueella.**

Itä- ja Pohjois-Suomella on yhteisiä saavutettavuuteen ja alueen ominaispiirteisiin liittyviä haasteita: mm. pitkät välimatkat, harva asutus, vaihtelevat lentoliikenteen matkustajamäärät, hajanainen elinkeinorakenne sekä erityisesti kansainvälisen saavutettavuuden ongelmat. Haasteista huolimatta alueella on tällä hetkellä hyvät kasvunäkymät mm. kaivos-, teknologia ja energiatoimialojen, kansainvälisen matkailun ja arktisen kehityksen ansiosta. Kaikki kasvussa olevat toimialat ovat kansainvälisiä ja vaativat hyvän saavutettavuuden, joka vain lentoliikennettä kehittämällä voidaan turvata.

Tällä hetkellä Suomen lentoliikennejärjestelmä ei palvele riittävällä tavalla alueiden elinkeinoelämän tarpeita, erityisesti uuden potentiaalin ja kansainvälistymisen näkökulmista. Nykyiset saavutettavuuden haasteet ja usein myös lentolippujen korkeat hinnat ovat erityisen haitallisia pienille vientiyrityksille sekä kansainvälisen matkailun alalla toimiville yrityksille. Naapurimaihin verrattuna Suomen alueelliset lentoasemat ovat jääneet jälkeen suorien, kohtuuhintaisten ja nopeiden kansainvälisten lentoyhteyksien osalta. Arktisen kehityksen näkökulmasta Suomen rajoihin loppuva lentoliikennejärjestelmä vaikeuttaa selvästi osallistumista mm. Pohjois-Norjan investointihankkeisiin ja työpaikkatarjontaan.

Laajakaista-hankkeen toteutuksen jatkuvuuden varmistaminen harvaan asutuilla alueilla

Valtakunnallinen Nopea laajakaista -hanke

Laajakaistayhteyksien kehittäminen parantaa alueiden kehittämismahdollisuuksia ja on välttämätöntä erityisesti yritystoiminnan ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi harvan asutuksen alueilla. Erityisen tärkeää tämä on

harvaan astutussa Itä- ja Pohjois-Suomessa. Tietoliikenneyhteyksien rakentaminen on yhteiskunnan kannalta tuottava investointi, joka maksaa itsensä takaisin rakentamisaikaisina veroina ja maksuina sekä sähköisten palveluiden kautta tulevana kustannussäästöinä.

Kansallisen laajakaistahankkeen tavoitteiden saavuttaminen on osoittautunut ennakoitua vaikeammaksi ja hitaammaksi. Keskeisimmät haasteet ovat pelko hankkeen päättymisestä kesken ja tukirahojen loppumisesta, kireä toteutusaikataulu ja kaupallisten teleyritysten vähäinen kiinnostus rakentaa hankkeen tavoitteiden mukaista laajakaistaverkkoa.

Koska yksittäiset hankkeet eivät kaikissa maakunnissa ole edenneet kaupallisten operaattoreiden toimesta, kunnat ja muut pienet toimijat ovat joutuneet ottamaan vastuuta rakentamisesta. Tämä on hidastanut rakentamista. Kuntien aktiivinen toiminta mm. omia verkkoyhtiöitä perustamalla on useilla alueilla ollut ainoa mahdollinen keino verkkojen rakentamiseen. Kuntien vastuiden lisääminen ei kuitenkaan voi olla yleisratkaisu laajakaistahankkeen etenemiselle. Kiinteän valokuituverkon rakentamisen tarvetta lisää se, että toteutettu 4g-verkko ei ole kaikilta osin täyttänyt ennako-odotuksia, sillä osalla alueita GSM-verkon kattavuus onkin supistunut 4g-verkon käyttöönoton myötä.

Koko Kainuun osalta valokuiturakentamisessa on edetty alkuperäiseen tavoitteeseen nähden noin puoleen väliin. Mikäli kansallisen tuen ehtoihin ei tule muutoksia, olisi ainut vaihtoehto rakentaa yhteyksiä kyläkohtaisesti Maaseuturahaston tuella. Tämä taas vaatii erityistä aktiivisuutta ja osaamista kylätoimijoilta.

Laajakaistahankkeet Itä- ja Pohjois-Suomessa

Itä- ja Pohjois-Suomen laajakaistaohjelmien kokonaiskustannukset ovat vuonna 2009 tehdyissä ohjelmissa 315 milj. euroa. Kaikki kunnat eivät hankkeen alussa lähteneet mukaan, mutta useat kunnat ovat nyt lähteneet tai ilmaisseet halukkuuden lähteä hankkeeseen. Toukokuussa 2016 Itä- ja Pohjois-Suomen alueella oli hyväksyttyjä laajakaistahankkeita 186,4 milj. euron edestä eli vasta noin puolet suunnitelluista hankkeista on toteutumassa.

Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien liitot esittävät liikenne- ja viestintäministeriölle seuraavia toimenpiteitä hankkeen edistämiseksi:

Hankeajan jatkaminen ja rahoituksen turvaaminen

Hankkeelle asetetun tavoitteen saavuttamiseksi ja koko Suomeen kattavan tehokkaan tietoliikenneverkon rakentamiseksi on päätettävä laajakaistahankkeen jatkamisesta vähintään vuoden 2020 loppuun saakka. Jatkoaika on välttämätön Eurooppa 2020 -ohjelman ja digitaaliagendan tavoitteiden sekä Suomen hallitusohjelman ja myös tulevan maakuntauudistuksen digitalisaation tavoitteiden saavuttamiseksi. Valtion talousarviossa tulee turvata valtiontukirahoitus kaikille toteutuville hankkeille. Näin kunnilla ja rakentavilla operaattoreilla on varmuus jatkaa hankkeiden suunnittelua.

Erilliskorjaus erityisen haasteellisille alueille

Itä- ja Pohjois-Suomessa on kokonaisia kuntia tai kuntien osia, joissa ei ole toteutunut rakentamishankkeita lainkaan nykyisellä tukimallilla. Näillä erityisen haasteellisilla alueilla pitkät välimatkat ja harva asutus eivät

mahdollista kaupallisesti kannattavaa rakentamista tuen nykyehdoilla. Näille erityisen haasteellisille alueille on valmisteltava erillisratkaisu valtion ja kuntien yhteistyönä laajakaistayhteyksien rakentamiseksi. Hankkeen jatkovaihetta ja verkon rakentamisen vauhdittamista varten tulisi kuntien maksuosuudet tarkistaa kuntien muuttuneen taloustilanteen vuoksi. Asukastiheys tulisi huomioida maksuosuuden määrittelyssä vain taajamien ulkopuolelle jäävän väestön osalta.

Taajama-alueiden laajakaistapalveluiden varmistaminen

Koska laajakaistaverkkojen markkinaehtoinen rakentaminen on ollut ennakoitua hitaampaa, tulee käynnistää erityistoimenpiteitä kuntien kehityksen kannalta keskeisten alueiden ja taajamien laajakaistaverkkojen edistämiseksi.

Kaiken markkinapotentiaalin hyödyntäminen

Haja-asutusalueiden laajakaistapalveluiden suurin haaste on vähäinen asiakasmäärä ja siksi kaiken asiakaspotentiaalin hyödyntäminen on välttämätöntä. Tuen myöntämisessä tulee poistaa jaottelu vakituisiin ja vapaa-ajan asukkaisiin. Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien liitot esittävätkin vapaa-ajan asutuksen sisällyttämistä valtakunnalliseen Nopea laajakaista -hankkeeseen. Lisäksi asiakkaan omavastuumatka tulee tarkistaa koskemaan vain talokaapelia, jolloin tukiehdot olisivat samankaltaiset maaseuturahaston tukiehtojen kanssa ja asiakkaita kohdeltaisiin tasapuolisesti. Alueiden tukikelvottomuutta tarkastellessa tulisi huomioida vain ne alueet, joilla jo tarjotaan asiakkaalle saakka edistyksellisiä viestintäpalveluita kohtuulliseen hintaan.

Toteuttamisvalmius ja -suunnitelma sekä kustannusarvio

Kilpailutettuja hankkeita on odottamassa kuntien ja viestintäviraston rahoituspäätöksiä. Kuntayhtiö- ja osuus- kuntaselvityksiä valmistellaan eri maakunnissa ja niiden valmistuttua avataan uusia laajakaistahakuja. Laajakaistahankkeen uusien hankkeiden tukirahoituksen tarve on vuoteen 2020 mennessä karkeasti arvioituna 100 milj. euroa Itä- ja Pohjois-Suomessa. Arviota voi nostaa erityisen haasteellisten alueiden erillisratkaisut sekä tarpeelliset tarkistukset asiakkaan omavastuumatkaan tai loma-asuntojen laajakaistayhteyksien tukikelpoisuuteen.

Laajakaistapalveluja koskevan yleispalveluvelvoitteen muuttaminen

Yleispalveluliittymän tiedonsiirron vähimmäisnopeus on tällä hetkellä 2 Mbit/s, joka on määritelty liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella. Yleispalveluvelvoitteen tulee asetuksen mukaan myös seurata tietoliikenneyhteyksien yleistä kehitystä. Tämä vähimmäisnopeus tulee nostaa vähintään 10 Mbit/s mahdollisimman pian, koska Viestintäviraston vuoden 2015 tilaston mukaan suurimmalla osalla tiedonsiirtoliittymien käyttäjistä on jo yli 10Mbit/s yhteys käytössään. Myös kuulo- ja puhevalmiiden henkilöiden liittymien tulee seurata nopeudeltaan yleistä kehitystä. Yleispalveludirektiivin mukaan palveluiden tulee olla saatavilla maantieteellisesti sijainnista riippumatta, kansallisesti saatavuutta ei tule rajoittaa pelkästään virallisesti määritellyn vakinaiseen asuin- tai sijaintipaikkaan. Laajakaistaliittymän lähtevälle liikenteelle tulee ehdottomasti asettaa myös nopeusvaatimus ja maksimiviive tiedonsiirrolle vastaavalla tavalla kuin kuulo- ja puhevalmiiden laajakaistaliittymälle on asetettu, sillä nykyiset palvelut asettavat vaatimuksia myös yhteyden lähtevälle liikenteelle.

Pohjois-Suomen aloitteet keskushallinnolle

Arctic Europe yhteistyöverkoston tukeminen

Pohjois-Suomen kaupungit (Oulu, Rovaniemi, Tornio ja Kemi) rakentavat yhdessä Ruotsin (Luulaja) ja Norjan (Tromssa) kanssa avointa ja kehittyvää Arctic Europe yhteistyöverkostoa. Arctic Europe-verkoston tavoitteena on edistää Euroopan arktisen alueen elinvoimaisuutta ja vetovoimaisuutta sekä vahvistaa alueen yhteistä ääntä kansainvälisillä foorumeilla. **Arctic Europe-verkosto**¹ perustuu Suomen, Ruotsin ja Norjan pohjoisten alueiden, kaupunkien, elinkeinoelämän, korkeakoulujen, maakuntien sekä muiden alueen keskeisten toimijoiden kansainväliseen yhteistyöhön.

Pohjoisilla alueilla on Euroopan Unionin ja Suomen näkökulmasta toiminnallisesti yhdistyneimmät raja-alueet Suomen, Ruotsin, Norjan ja myös Venäjän välillä. Tämä takaa hyvät viennin kasvunäkymät. Arktinen ulottuvuus on entistä tärkeämpi sekä omalla alueellamme että EU-tasolla. Alueiden välinen yhteistyö on kaiken toiminnan lähtökohta sekä maiden välillä että maiden sisällä.

Tavoitteena on, että verkosto käynnistää yhteisen toimintastrategian valmistelun. Strategiaan sisältyy yhteistyösuunnitelma liiketoiminnan ja viennin, tutkimus- ja koulutusyhteistyön, elinkeinolähtöisen yhteismarkkinoinnin, logististen yhteyksien parantamisen, yhteisten poliittisten päämäärien ajamisen ja matkailun ja kulttuurin edistämiseksi sekä rahoitusinstrumenttien hyödyntämiseksi. Strategian valmistelussa huolehditaan siitä, että olemassa olevia yhteyksiä ja verkostoja vahvistetaan.

Pohjois-Suomen alueet toimivat aktiivisesti EU:n arktisen tiedonannon, Kasvua pohjoisesta ja Pohjoinen tahtotila -raporttien tavoitteiden toimeenpanemiseksi yhteistyössä Arctic Europe -alueen muiden keskeisten toimijoiden kanssa.

Biotalousmahdollisuuksien hyödyntäminen

Hallitusohjelman tavoitteena on tehdä Suomesta bio- ja kiertotalouden edelläkävijä. Pohjois-Suomella on erinomaiset valmiudet olla tässä kehityksessä mukana mittavien luonnonvarojen, korkean osaamisen ja olemassa olevan alan yritystoiminnan pohjalta. Alueen kehittämispotentiaalin hyödyntämiseksi tarvitaan seuraavia toimenpiteitä:

Puun käytön merkittävä lisääminen ja jalostusasteen nostaminen

Biotalousosalta Pohjois-Suomen kärkitavoitteena on uusien biotuoteteollisuuden investointien saaminen alueelle.

Puun liikkeelle saamiseksi tarvitaan uusia ja vaikuttavia keinoja: erityisesti kannustimia aktiiviseen metsähoitoon ja puukauppaan sekä toimiva terminaali ja liikenneverkko. Kemera-järjestelmän kehittämisen ja toimivuuden varmistaminen on niin ikään tärkeää. Pohjois-Suomen metsävarat ovat nykytilassa merkittävällä vajaakäytöllä - vuosittain jää hyödyntämättä noin 6,5 milj. m³ puuta. Lähtökohtana on, että puuta riittää sekä

¹ Kainuu ei ole suoraan verkostossa mukana, mutta voi Barentsin alueen puheenjohtajuuskauden (2016–2017) roolista tukea asiaa.

metsä- että energiateollisuudelle. Puurakentamisen osalta julkiseen hirsi- ja puurakentamiseen liittyvät uudet normit ovat alueella erityisenä huolenaiheena.

Investoinnit kotimaiseen energiantuotantoon

Energia- ja ilmastopoliittisia linjauksia valmisteltaessa on huolehdittava yhdistetyn sähkön ja lämmöntuotannon kilpailukyvyistä. Epävarma tilanne on johtanut merkittävien, pääosin puun käyttöön perustuvien voimalaitosinvestointien lykkäämiseen. Keskeistä on turvata kotimaisten polttoaineiden kilpailukyky ja vakaa investointiympäristö. Turvetuotantoalueiden luvituksen osalta esitetään käsittelyaikatakuun käyttöön ottoa luvitusprosessien ajallisen keston kohtuullistamiseksi.

Pienempimittakaavaisen energiantuotannon osalta sahojen ja maatilojen sivutuotteet ovat esimerkkejä paikallisesti ja alueellisesti merkittävistä resursseista, joiden hyödyntämiselle olisi luotava nykyistä parempia kannustimia osana öljyvapaan bio- ja kiertotalouden edistämistä.

Sinisen biotalouden edistäminen

Kotimaisen kalan osuutta markkinoilla on mahdollista lisätä merkittävästi. Vesiviljelyä tulee viedä voimallisesti eteenpäin esimerkiksi merialueen ja sisämaan uutta teknologiaa hyödyntävien pilottihankkeiden kautta. Riittävä valtakunnallinen rahoitus kansallisen sinisen biotalouden strategian toimeenpanoon varmistetaan.

Vesi- ja kalavaroja sekä vesiviljelyn käyttöä ruuan, energian, ravinteiden ja hyvinvointipalveluiden tuottamiseen voidaan nykyisestä merkittävästi lisätä. Kainuun ja Koillismaan alue on valtakunnallisesti suurin sisämaan ruokakalan tuottaja.

Vesiosaaminen, tieto ja teknologia on erittäin tärkeä liiketoimintakokonaisuus osana sinistä biotaloutta. Sen kehittyminen vauhdittaa koko alan kehitystä. Yksityisen ja julkisen sektorin yhteistyönä voidaan viedä vesien hallinnan kokonaisratkaisuja ja lisätä alan vientituloja. Kainuussa on huippuosaamista, kuten mittaustekniikka ja -osaaminen, jota tulee vesien hallinnan kehittämisessä entistä enemmän hyödyntää. Vesiosaamista voidaan edelleen kehittää myös vientituotteena.

Energia, ravinteet ja teolliset symbioosit muodostavat liiketoimintakokonaisuuksia, jotka sitovat sinisen biotalouden kiinteästi muun biotalouden kehittämiseen ja alleviivaavat vesien hallintaa keskeisenä osana biotaloutta. Esimerkiksi maataloudessa ja metsävarojen hyödyntämisessä vesiosaamisen avulla voidaan varmistaa, että toiminta ei kuormita vesistöjä eikä tuhoa vesiekosysteemejä. Sinisen biotalouden tutkimusta ja kehitystoimintaan tulee Pohjois-Suomessa vahvistaa. Kainuussa tämä tapahtuu luontevasti luonnonvarakeskuksen (Luke) -uudistuksen yhteydessä Paltamon tutkimusaseman toimintaedellytyksiä, resursseja sekä yhteistyötä alueen toimijoiden kanssa parantamalla

- ELY:n ja Kainuun liiton yhteistyö alue-, elinkeino- ja yrityskehittämisessä; aluekehittämisen vahvistaminen ja sen eri kehittämisvälineiden integrointi maakuntauudistuksessa

Toimiva koulutusketju, osaavan työvoiman saanti, osaamisen kehittäminen sekä tehokas ja vaikuttava innovaatiotoiminta:

- Korkea-asteen koulutuksen ja päätösvallan vahvistaminen Kainuun maakuntauudistuksessa; Kajaanin ammattikorkeakoulun kehittäminen itsenäisenä oman strategian pohjalta
- Riittävän rahoituspohjan varmistaminen Kainuun korkea-asteen koulutukselle ja tutkimukselle sekä Kajaanin yliopistokeskuksen pysyvän aseman ja rahoituspohjan varmistaminen
- Työvoiman kohtaanto-ongelmien ennakointi aikuiskoulutuksessa ja työvoimapolitiisessa rahoituksessa; työllisyys-toimenpiteiden vaikuttavuuden parantaminen Kainuussa
- Kotouttamisen ja kuntien työllistämismallien huomioon ottaminen ja resursointi

Kainuun saavutettavuuden parantaminen:

- Kajaanin lentoaseman yhteyksien kehittäminen ja lentoaseman kehittämissuunnitelman laadinta; syöttöliikenteen ja matkaketjujen kehittäminen uusilla keinoilla (älyliikenne, kv-matkailuhankkeet)
- Liikennepoliittiseen päätöksentekoon kärkihankkeina ovat Vt 22 / Kt 89 (Oulu–Kajaani–Vartius) yhteysvälihankkeen täysimääräinen toteutus ja Vt 5 kehittämistoimenpiteet
- Alemman tieverkon ylläpidon, joukkoliikenteen, yhteyksien ja yksityisteiden rahoituksen turvaaminen ja po. tehtävien siirto tulevalle maakuntahallinnolle
- Kainuun ja Venäjän välisen rautatieliikenteen toimivuuden parantaminen (Pietari–Moskova ja Pietroskoi); satamayhteyspotentiaali Vianmerelle ja Koillisväylälle; Venäjän rajan ylitysten joustavoittaminen ja viisumivapauteen valmistautuminen (esim. 72 tunnin matkailuliikenne)
- Tietoliikenneyhteydet ja tietoliikenneverkot rakennetaan tukemaan maaseudun lisäksi myös sote-uudistusta ja palvelujen digitalisointia maakuntauudistuksessa (yhteistyö sote- ja kuntadigihankkeiden kanssa).

Äkillisten edunvalvontatehtävien ennakointi – ennakoivan rakennemuutostoiminnan (ERM) suunnittelu ja koordinointi osana aluekehitystehtävää (ks. myös liite 1):

- Riittävä työllisyysrahoituksen taso ja joustavat työllistämismallit, Kainuun erityistarpeet, mm. osatyökykyisten suuri ryhmä, huomioiden
- Logistisen ja ympäristöinfrastruktuurin rakentaminen (Ylä-Kainuun puutermiinaali, Kajaanin matkakeskus, Terrafamen vaikutusalueen vesihuoltohankkeet)

- Kaivannaisalan monipuolistaminen (Sotkamo Silver Oy:n investoinnin tukeminen) ja kaivosalaan liittyvän osaamisen kehittäminen (yhteistyö Oulun yliopiston kanssa)

4 Maakuntaohjelman toimeenpano toimintalinjoittain 2017–2018

Toimintalinja 1: Elinvoimainen ja uudistuva elinkeinoelämä

Tavoitteena on parantaa nopeasti, vaikuttavasti ja monipuolisesti **Kainuun kilpailukykyä**. Tämä edellyttää yrittäjyyden lisäämistä, käytännönläheistä innovaatiotoimintaa, osaavan työvoiman saatavuuden joustavaa turvaamista – siis **elinvoimaisen toimintaympäristön luomista yrityksille ja muulle elinkeinoelämälle**. Tavoitteena on edistää työllisyyttä ja työllisyysastetta, uudistaa kainuulaista elinkeinorakennetta, tukea merkittäviä investointeja, lisätä kasvuhaluja ja -kykyisiä yrityksiä ja rakentaa yhteistyötä yli toimiala- ja aluerajojen sekä hyödyntää täysimittaisesti Kainuun luontaisia vahvuuksia.

TL 1.1: Uudet ja uusiutuvat työpaikat sekä yritykset

Strategisena linjauksena on suunnata ja hankkia alueellisia, kansallisia ja kansainvälisiä panoksia mikro- ja pk-yritysten kasvuun ja investointeihin, kehittää yrityspalvelujen tarjontaa ja yhteistyötä, tukea liiketoimintaa kehittäviä ja alkavia yrityksiä sekä yritysten omistajanvaihdosten suunnittelua ja toteutusta. Erityinen huomio suunnataan kansainvälistyviin kasvuyrityksiin. Maakunnassa käynnistetään *pienyrittötoiminnan kehittämiskokeilun valmistelu*, tavoitteena on luoda Kainuusta pienyrittäjyyden edelläkävijämaakunta. Tätä kokeilua kehitetään ja edistetään lähinnä oman hanketoiminnan ja tiiviin edunvalvonnan (erityisesti normien purku) avulla. Indikaattoreita mietittäessä on huomattava, että yritysten kehittäminen ei välttämättä johda aina uusiin työpaikkoihin, vaan toiminnan tehostumiseen ja työpaikkojen uudistumiseen.

Edunvalvonnalla varmistetaan riittävät resurssit ja lainsäädäntöpohja tehokkaille alueellisille kehittämiskeinoille. Väestö- ja työpaikkakehityksen kannalta ensiarvoisia ovat suuret, aluetaloudellisesti merkittävät toimet ja investoinnit (esim. Terrafame, St1, Transtech; KaiCell Fibers) sekä uudet avaukset kaivostoiminnassa, biotaloudessa ja energiasektorilla sekä matkailussa.

Kärkitoimenpiteitä:

1. Jatketaan yrityspalveluekosysteemin kehittämistä kasvua ja kansainvälistymistä tukevilla sekä uuden sekä uudistuvan yritystoiminnan kehittämistarpeisiin osuvilla toimenpiteillä valmistautuen samalla maakuntauudistuksen toteutukseen te- ja yrityspalvelujen osalta.
2. Jatketaan yritysten ja organisaatioiden muutostilanteiden hallinnan parantamista (kilpailukykyä vahvistaen), vauhditetaan jo digitaalisesti suuntautuneiden yritysten kasvuhakuista kehitystä ja toisaalta tuetaan kasvua hakevia yrityksiä ottamaan käyttöön uutta teknologiaa, kouluttamaan henkilöstöään

ja palkkaamaan digitaalista osaamista jo omaavaa uutta työvoimaa yritystoiminnan kasvua edellyttävän uudistumisen nopeuttamiseksi.

3. Haetaan uusia, erityisesti ulkomaisia, investointeja Kainuuseen – kohteena erityisesti datapalvelin-keskukset, matkailu ja pääomia vaativat alat esim. biotuotetehdas, kaivannaisala ja biopolttoaineet.
4. Tuetaan yhteistyöllä tehtävää datakeskustoimialan vahvistamista, datakeskustoimijoiden tuottamien palvelujen kehittämistä, liiketoiminnan kasvua ja alaa monipuolistavien uusien avauksien tekemistä sekä alan resurssipohjan laajentamista mm. ulkopuolisten resurssien saamisen kautta. Tuetaan alan osaamispohjan vahvistamista mm. data-analysoinnin, teollisen internetin ja eri alojen prosessien digitalisoinnin alalla.
5. Tuetaan vähähiilisyttä, kiertotaloutta ja luonnonvarojen kestäväää käyttöä edistäviä toimenpiteitä ja liiketoiminnan avauksia.

TL 1.2: Osaaminen ja käytännönläheinen innovaatiotoiminta

Toimintalinjalla tuetaan aluelähtöisten osaamis- ja innovaatio- sekä teknologiakeskittymien ja yritysten innovaatiotoiminnan vahvistamista sekä pilotoiteja ja kokeiluja. Lisäksi tuetaan kasvu- ja rakennemuutosalojen koulutuksen tarjonnan ja laadun parantamista sekä joustavien koulutusratkaisujen ja -kokonaisuuksien kehittämistä sekä räätälöityä täydennys- ja aikuiskoulutusta sekä yliopistotasosta muuntokoulutusta.

Edunvalvonnan kannalta on tärkeä saada kaupunki- ja innovaatiopolitiikan osalta linjanmuutos niin, että maakuntakeskus Kajaani tulee kansallisen politiikan kohteeksi. Korkea-asteen koulutuksen ja siihen liittyvän päätösvallan säilyminen Kainuussa on aluekehittämisen ja osaamisperusteisen yrittämisen kannalta tärkeää. Luonnonvarakeskuksen (Luke) Kainuun strategisen toimipaikan kehittäminen integroidaan entistä tiiviimmin kainuulaiseen kehittämiskokonaisuuteen, mikä tukee erityisen hyvin Kainuun biotalousstrategiaa.

Kärkitoimenpiteitä:

1. Kainuun älykkään erikoistumisen painopisteiden kehittäminen yritysten, tutkimuksen ja koulutuksen yhteistyönä; erityisesti korostetaan seuraavia teemoja ja toimenpiteitä:
 - Peli- ja simulaattorialaan, robotiikkaan, mittaustekniikkaan, data-analysointiin sekä datakeskustoimintaan ja sen ekosysteemeihin liittyvän yhteistyön ja osaamisen kehittäminen
 - Kaivannaisteollisuuden ympäristöosaaminen (green mining) ja vesienhallinta
 - Biotalousuuden uudet innovaatiot ja osaaminen Kainuun biotalousstrategian mukaisesti; St1-investointi, puurakentaminen ja KaiCell Fibers -hanke kärkinä
 - Aktiviteettimatkailu ja ravitsemus-, terveyst- sekä liikuntainnovaatiot, osaaminen ja kansainvälistyminen

- Investointien, yritysten, osaamisen ja uuden teknologian saaminen alueelle – älykkään erikoistumisen painopisteitä edelleen kehittämällä ja syventämällä
2. Osaamisen kehittäminen luonnonvarojen kestäväan käyttöön liittyvässä elinkeinotoiminnassa (biotalous, kiertotalous, vähähiilisyys ja ilmastovastuullisuus)
 3. Eurooppalaisen tutkimus- ja erityisrahastojen rahoituksen hakemisen aktivointi Kainuun ydinosaamis- ja kärkialoille

TL 1.3: Osaavan työvoiman saatavuus

Työllisyysasteen nostamiseksi ja osaavan työvoiman saannin turvaamiseksi tiivistetään koulutusorganisaatioiden, yritysten, julkisen sektorin työnantajien ja julkisten kehittäjätahojen yhteistyötä. Kainuussa edetään kohti vetovoimaisia työmarkkinoita ja toimivaa ennakkointia. Erityisesti edistetään töiden ja tekijöiden kohtaantoa, työvoiman osaamista sekä alueellista ja ammatillista liikkuvuutta. Lisäksi turvataan koulutuspalveluiden, koulutusketjujen ja tutkimuksen toimintaedellytykset ja saatavuus Kainuussa, hyödyntäen myös etäopiskelun mahdollisuuksia, tieto- ja viestintätekniikkaa. Kainuuseen tavoitellaan: opiskelijoiden työelämään sijoittumisen nopeuttamisen sekä opiskeluaikojen lyhentämisen kehittämiskokeilua ja yrittäjyyskasvatuksen ja yrittäjyysnäkökulman huomioimista kaikilla koulutusasteilla. Turvapaikanhakijoiden / maahanmuuttajien kotouttamisessa hyödynnetään erityisesti sekä valtakunnallista että alueellista ESR-rahoitusta.

Toimintalinjaan liittyvät ajankohtaiset edunajamisteemat liittyvät yrittäjyyden tukemiseen osana kärkihankkeeksi kehitettävää *Pienyritystoiminnan kehittämiskokeilua*. Kainuun elinkeinoelämän työvoiman tarvetta tukevan koulutustarjonnan suunnittelu ja ennakkointi, osana ERM-prosessia, pidetään omissa käsissä ja aluelähtöisenä.

Kärkitoimenpiteitä:

1. Kainuun työvoiman ja työpaikkojen kohtaanto-ongelma ratkaistaan ennakoivalla suunnittelulla, nopeasti tarpeisiin reagoivalla täsmäkoulutuksella ja lisäämällä korkeasti koulutetun työvoiman rekrytointia työvoimapulasta kärsiville aloille. Keskeisinä keinoina ovat ammattikorkeakoulun opetuksen uudistaminen yritys- ja aluelähtöiseksi, maisteri- ja täydennyskoulutushankkeet ja uudenlaiset kohtaantoa parantavat logistiset ratkaisut. Tähän liittyy myös opiskelijoiden ja nuorten aikuisten kiinnittäminen maakuntaan kehittämällä alueelle muuttamista joustavoittavia toimintoja.
2. Kehitetään kansainvälisen rekrytoinnin / työperäisen maahanmuuton toimintamalleja ja muiden maahanmuuttajien (ml turvapaikanhakijat) työvoimareservin hyödyntämistä.
3. Laaja-alaisen työhyvinvoinnin kehittämistä jatketaan; kehittämistä tuetaan erilaisissa organisaatioissa muutosprosesseja edistävänä, uudenlaista yhteistyötä eri organisaatioiden välillä kannustavaksi ja työvoiman rekrytointia helpottavaksi.

Kärkialojen kehittämislinjaukset

Matkailun kehittämistä linjataan **Kainuun matkailustrategialla**, joka uudistetaan Kainuun liiton johdolla.

Matkailuliiketoiminnassa tavoitellaan erityisesti kansainvälistä kasvua tuotekehityksen ja markkinoinnin kautta. Painopiste on erityisesti Aasian matkailijavolyymien lisäämisessä ja erityisryhmissä (esim. liikuntamatkailijat). Kehittämistyön painopisteenä ovat matkailupalvelut ja kainuulaiset vetovoimatekijät eli syyt, joiden vuoksi Kainuuseen halutaan tulla.

Teknologia-alan kasvua tuetaan mittaustekniikan sovellusten kehittämisessä, pelialan ja digitalisaation kehittämisavauksissa ja -kokeiluissa. Datacenter-toiminnan kehittäminen ja uusien toimijoiden houkuttelevuus alan ekosysteemi- ja co-lokaatiopalveluja markkinoimalla on tarpeen kovassa kansallisessa ja kansainvälisessä kilpailutilanteessa. **Biotalous** uusia investointeja edistetään aktiivisesti. Ala on valittu myös erityiseksi IP-alueen yhteisen kehittämistoiminnan kohteeksi. Biotuotetehtaan edellytyksiä selvittäessä on varmistunut raaka-aineiden saatavuus alueelta. **Kestävän kaivannaisalan** edistämistä tuetaan (valittu myös erityiseksi IP-alueen yhteistoiminnan kohteeksi); Kainuulla erityisesti kaksi lähiajan tärkeää kohdetta: Terra-fame Oy ja Sotkamo Silver Oy. Kärkialoihin liittyvät ajankohtaiset edunajamishankkeet ovat: kaivos- ja muun yritystoiminnan lupakäsittelyn joustavoittaminen, nopeuttaminen ja selkeyttäminen; vientiyrityksien logistiikka-aseman parantaminen ja yritys- ja maaseututukiin liittyvän päätösvallan säilyminen lähellä asiakkaita. Kärkialojen kehittämisessä otetaan erityisesti huomioon rakennemuutoksen ennakointi ja siihen varautuminen (ERM, ks. liite 1).

Matkailun ja sitä tukevien palvelujen lähivuosien strategiset kehittämislinjaukset ovat markkinoiden kasvattaminen ja kansainvälistäminen, joka tapahtuu tuotteita älykkäästi uudistaen, kainuulaista luontoa ja kulttuuria hyödyntäen sekä matkailualueiden saavutettavuutta parantamalla. Kasvutavoite edellyttää markkina-lähtöistä ja myyntiä edistävää kehittämistyötä, missä huolehditaan, että Kainuun matkailutarjonnasta muodostuu positiivinen ja tunnettu mielikuva kotimaassa ja ulkomailla (= kasvavat markkinat) – Aasiassa, erityisesti Kiinassa ja Japanissa, Venäjällä ja muilla valituilla ulkomaisilla markkinoilla (esim. Puolassa), valikoiduissa asiakasryhmissä. Matkailukeskusten, liikenneoperaattoreiden, eri toimialojen, vähittäiskaupan ja muiden palveluyritysten sekä kehittäjätahojen välistä yhteistyötä ja liittoutumista vahvistetaan hankeyhteistyöllä. Matkailumarkkinakanavat, Visit Finland ja ulkomaalaiset matkanjärjestäjät kytketään systemaattisesti alan kehittämishankkeissa Kainuun matkailun kansainvälistämiseen. Kainuu-kuvan vahvistaminen liitetään osaksi matkailun toimintaympäristön kehittämistä.

Teknologiakärkialan strategiset lähiajan kehittämislinjaukset voidaan tiivistää uuden yrittäjyyden ja erityisesti kasvuyritysten tukemiseen (start-up ja spin-off toiminnan vauhdittaminen; täydentää ja sisältyy erityisesti kohtaan 1.1). Toisena linjana on pohjautuminen tietointensiivisyyteen: ICT-alan klusterin / ekosysteemin rakentamista jatketaan ja robotiikkaa kehitetään. Kainuulaisen metalliteollisuuden kärkituotteena ovat raide-liikennetuotteet. Potentiaalinen kasvu löytyy pohjoisten ja arktisten alueiden tavara- ja henkilöliikenteen kasvusta sekä vaikeiden luonnonolosuhteiden hallinnasta.

Biotalous kehittämisen tavoitteet ja toimenpiteet vuosiksi 2015–2020 on määritelty Kainuun biotalousstrategiassa ja Kainuun metsäohjelmassa 2016–2016 (ks. metsäkeskus.fi). Biotalous kehittämiseksi on Kai-

nuussa loistavat edellytykset, sillä maakunnassa on merkittävät uusiutuvat luonnonvarat, laajaa osaamista, hyvä infrastruktuuri sekä olemassa olevia toimintaympäristöjä teollisille investoinneille. Kainuun runsaita metsävaroja tulee hyödyntää kestävästi täysimääräisesti. Toimialoitain tarkasteltuna kainuulaisen biotalouden ytimeen fokusoidaan maakunnan osaamisen ja resurssien pohjalta seuraavat toimialat: puuteollisuus, ruoantuotanto, eloperäisten jätteiden kierrätys ja hyötykäyttö, biojalostus, metsäbiomassan biojalosteet, bioenergia, green care ja luontomatkailu, ekosysteemipalvelut, bioteknologia sekä biotalouden TKI-toiminta ja tutkimusympäristöt sekä ekotehokkaat asuinalueet.

Jo käynnistyneiden (ST1 Kajaaniin, Oy CrossLam Kuhmo Ltd, Elementti Sampo Oy Kuhmoon) ja suunnitella olevien investointien (KaiCell Fibers Oy) yhteyteen on tavoitteena luoda monipuolisia yhteistyöverkostoja. Näissä ns. biotalouden ekosysteemeissä tulee toimimaan tuotannollisia yrityksiä, tutkimus- ja kehittämisorganisaatioita sekä julkisen hallinnon organisaatioita tiiviissä yhteistyössä (esim. Renforsin Ranta ja Kuhmon Kantola). Näillä toimilla tavoitellaan investoinneista maakuntaan mahdollisimman suurta taloudellista hyötyä.

Kaikkien biotalouden osa-alueiden kehittämisen yhteisiä akutteja strategisia tavoitteita ovat:

- Raaka-aineiden jalostaminen maakunnassa ja tuotteiden jalostusasteen nosto (esim. puurakentaminen ja biojalostamot)
- Teollisten investointien saaminen maakuntaan, perustuen Kainuun raaka-ainevaroihin sekä logistiikkaan ja uusiin markkinoihin parhaiten sopiviin biotuotteisiin ja -konsepteihin
- Biotalous tuotteiden ja palvelujen tuotannon kannattavuuden parantaminen

Kestävän kaivannaistoiminnan lähiajan strategiset kehittämislinjaukset voidaan tiivistää kahteen osa-alueeseen. Ensiksi olemassa olevien ja tulevien kaivosten osalta tuetaan käynnistymiseen ja ekotehokkaan tuotantoon tähtääviä toimenpiteitä, vaikutetaan lupaprosessien sujuvuuteen sekä sosiaalisen hyväksynnän parantamiseen. Toiseksi kehitetään alan tuotteistusta ja edistetään sivuainevirtojen kehittämistä uusiksi tuotteiksi (ml. cleantech-tuotteet ja osaaminen) koko kaivannaisalalla. Kaivannaisalan kehittämiseksi tehdään yhteistyötä erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien kesken (Itä- ja Pohjois-Suomi -ohjelman mukaisesti).

Toimintalinja 2: Saavutettava, toimivien palvelujen ja hyvän ympäristön sekä yhteistyön Kainuu

Kainuun sisäisen ja ulkoisen yhteistyön kehittäminen kytkeytyy käynnissä olevaan maakuntauudistukseen. Kainuun vetovoimaa ja toimivuutta parannetaan kehittämällä saavutettavuutta (myös saavutettavuuden määlikuvaa) ja tietoliikenneyhteyksiä; parantamalla fyysistä, toiminnallista ja inhimillistä ympäristöä; sekä edistämällä laajasti yhteistyötä ja uudistumiskykyä.

TL 2.1: Saavutettavuus

Saavutettavuus on keskeinen yritystoiminnan sijaintiin vaikuttava tekijä ja siten Kainuun vetovoiman keskeinen kehittämiskohde. Saavutettavuuden strategiset linjaukset ja liikenneyhteyksien kehittämishankkeet tarkennetaan *Kainuun edunajamisen hankeluettelossa*. Kainuun, Lapin, Keski-Pohjanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan yhteinen liikennestrategiatyö on käynnissä; siinä määritellään Pohjois-Suomen yhteiset liikennehankeprioriteetit.

Kilpailukykyisen lentoliikenneyhteyden säilyminen Kajaanin lentoasemalla on Kainuun saavutettavuuden tärkein osatekijä, johon kohdistetaan erillistoimenpiteitä sekä vaikutetaan erityisesti matkailun kehittämishankkeilla. Matkaketjujen kehittäminen uusien älyliikenteen keinoin, biotalouden raaka-ainekuljetusten ja logistiikan turvaaminen sekä päätie- ja raideliikenteen kehittäminen ovat keskeinen osa kainuulaista ja yhteistä pohjoissuomalaista edunvalvontaa ja kehittämistyötä. Vartiuksen rajaliikennekeskusta kehitetään kansainvälisen tavaraliikenteen logistiikkakeskuksena (CBC-ohjelmarahoitus). Nopean tietoliikenteen ulottaminen koko maakuntaan on välttämätön osa saavutettavuuden parantamista ja tulevan julkisten palvelujen digitalisaation hyödyntämistä.

Valtion talousarvioon ja suunnitelmiin on esitettävä Kainuun saavutettavuutta tukevia ja kehittäviä investointihankkeita. TEN-T-verkon ja Barentsin alueen liikennesuunnitelmiin vaikutetaan aktiivisesti ja pitkäjänteisesti. Erityisenä tavoitteena on Vartiuksen rajan ylityspaikka, sen kautta kulkevat liikennekäytävät sekä Itä-Suomen potentiaalinen yhteys Jäämerelle (ns. koillisradan kautta) ja nopeiden datakaapeliyhteyksien suunnittelu pohjoiselle merireitille.

Toimintalinjaan liittyvät linjaukset edunajamishankkeisiin ovat:

- Keskeneräiset liikennehankkeet tulee toteuttaa ensin:
 - Valtatie 22 (& kt 89) yhteysvälin Oulu–Kajaani–Vartius kehittäminen (30 M€)
 - Toteutettava 1. vaihe kokonaisuudessaan ja jatkovaiheet myöhemmin
 - Kantatien 89 muuttaminen osaksi valtatie 22:ta
 - Perusväylänpidon määrärahojen alueellisessa allokoinnissa maakuntien tasapuolinen huomiointi
 - Alemman tiestön merkittävyyden arviointi lähtökohtana (POP-ELY 2014)
- Pohjois- ja Itä-Suomen lentoliikenteen / Kajaanin lentoaseman kehittäminen ja lentoliikenteen jatkuvuuden turvaaminen lyhyellä ja pitkällä aikavälillä sekä syöttöliikenteen (matkaketju) toimivuuden varmistaminen: matkailualan ja muissa eri hankkeissa yhteisenä tavoitteena nostaa Kajaanin lentoliikenteen volyymi yli 100 000 matkustajaan vuodessa.
- Paltamon biotuotetehtaan raakapuulogistiikan optimointi (lähikuituhanke ja sen toimenpiteet)
- Laajakaistaverkon toteuttaminen koko Kainuussa

- sote- ja muiden palvelujen digitalisointi osaksi tulevaa maakunta-digi -toteutusta
- Valtatie 5 ja yhteyden Oulu–Vartius sisällyttäminen EU:n TEN-T ydinverkkoon
- Rautatieliikenteen liikennepalvelujen turvaaminen Kainuussa, ml uudet ratkaisumallit ja matkaketjut

Kärkitoimenpiteitä:

1. Toteutetaan logistisia hankkeita ja kokeiluja, joilla parannetaan eri liikennemuotojen joustavaa ja tehokasta yhteensovittamista eli matkaketjuja.
2. Tuetaan vähähiilisyyteen siirtymistä ja puu- ja muiden raaka-aineiden paikallista käyttöä tukevia hankkeita ja edistetään biotaloutta tukevia julkisia hankintoja.
3. Toteutetaan Kainuun nopeat ja alueellisesti kattavat laajakaistayhteydet; jatketaan valokuituverkon rakentamista mahdollisimman kattavaksi sekä maaseudulla että taajamissa.
4. Edistetään digitalisoinnin laajamittaista hyödyntämistä yritysten liiketoiminnassa ja palveluissa, myös julkisissa. Palveluvälityksen digitalisoinnissa suositetaan asiakaslähtöisiä, julkisen, yritysten ja järjestöjen palvelutarjonnan yhdistäviä ratkaisuja siten, että eri asiakasryhmien palvelut on löydettävissä keskitetysti yhdestä paikasta.

TL 2.2: Elinvoimaa tukeva, kestävä alue- ja yhdyskuntarakenne

Koko maakunnan infrastruktuuria ja erilaisia verkostoja kehitetään alueen luonnonresurssien ja eri vahvuuksien hyödyntämiseen. Erityisesti edistetään paikallisten raaka-ainevarojen hyödyntämistä ja yhdyskuntien, tuotannon sekä logistiikkajärjestelmien energiatehokkuutta ja vähähiilisyyttä biotalousstrategian mukaisilla hankkeilla ja edunvalvonnalla. Lisäksi vahvistetaan maakuntakeskuksen, kuntakeskusten ja maaseudun vetovoimaa ihmisten asuin- ja vapaa-ajan ympäristöinä konkreettisin hankkein ja paikallisin toimenpitein.

Toimintalinjaan liittyvät ajankohtaiset edunajamishankkeet: Kuntatason kaavoitusprosessien yksinkertaistaminen ja nopeuttaminen sekä ympäristölupaprosessien nopeuttaminen ja selkeyttäminen, lähienergian kilpailukyvyyn edistäminen suhteessa tuontien energiaan vaativat lainsäädännöllistä edunvalvontaa.

Kärkitoimenpiteitä:

1. Yritystoiminnan tarpeista lähtevän toimintaympäristön ja yhdyskuntarakenteen kehittäminen koko maakunnassa, erityisesti paikoissa, joissa elinkeinotoiminnalla on kehitysmahdollisuuksia ja yritysinvestointeja voidaan vauhdittaa.
2. Luonnon monimuotoisuutta sekä moninaiskäyttöä (yhteensovitus) ja kestävää maaseutuasumista parantavat hankkeet

TL 2.3: Yhteistyö ja uudistumiskyky

Maakuntauudistuksen valmistelu on käynnistynyt aluetasolla valtionvarainministeriön kirjeellään 26.5.2016 linjatessa maakuntauudistuksen esivalmistelun käynnistämisen maakuntien liittojen tehtäväksi. Esivalmistelu

on yhteistyötä maakuntauudistuksen paikallisten valmiuksien nostamiseksi. Se edellyttää hyvää yhteistyötä maakunnan liiton, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen, työ- ja elinkeinotoimiston, sote-kuntayhtymän ja sote-valmisteluprosessin, pelastuslaitoksen, aluehallintoviraston, kuntien, henkilöstöjärjestöjen ja yhdistyssektorin edustajien kesken.

Sote- ja maakuntauudistuksen toimeenpano 2016–2019 jakautuu neljään vaiheeseen:

1. esivalmistelu (30.6.2017 asti)
2. maakunnan toimintaa valmisteleva väliaikaishallinto (valmistelutoimielin 1.7.2017 – 1.3.2018)
3. maakunnan käynnistymisvaihe (ajalla 1.3.2018–31.12.2018) ja
4. uuden maakunnan ensimmäinen varsinainen toimintakausi (1.1.2019 alkaen).

Maakuntauudistus on itsenäisen Suomen merkittävimpänä hallintoreformina käynnissä. Kainuun edunajamisen keskeinen tavoite on saada maakunnille aito itsehallinto – vallan ja vastuun tulee siirtyä maakunnille. Kainuun maakuntauudistuksen tavoitteet asetetaan maakuntauudistuksen projektisuunnitelmassa. **Muutosvisio 2019 Kainuun maakunnalle on:**

***”KAINUTLAATUISEN PALVELEVA JA ELINVOIMAINEN EDELLÄKÄVIJÄMAAKUNTA” =
oma-aloitteinen yhteisvastuu uuden Kainuun maakunnan tulevaisuudesta***

Sote- ja maakuntauudistus tulee toteuttaa siten, että Kainuu ottaa ripeästi ja yhteistyösuuntautuneesti omalle vastuulleen muutokseen sisältyvän päätös- ja kehittämisvallan.

Uudistus tulee valmistella kärkinäkökulminaan palvelujen ja elinvoiman kehittäminen. Valmistelussa hyödynnetään Kainuun hallintokokeilun pohjalta edelläkävijyyttä ja uudistetaan sitä esiin tulevien kehittämistarpeiden perusteella.

Maakuntaohjelman linjausten mukaisesti osana maakuntauudistusta kehitetään Kainuun uudistumiskykyä ja otetaan käyttöön sähköisiä alustoja ja sosiaalisen median kanavia paikallisen aloitteellisuuden ja osallisuuden lisäämiseksi sekä viranomaisten yhteistyön kehittämiseksi. Lisäksi kokeillaan uusia palvelujen tuottamistapoja ja kumppanuuksia, joissa asukkaat, järjestöt ja julkinen sektori tekevät yhteistyötä palvelujen tuotannossa.

Kansainvälistymistä edistetään tukemalla kainuulaisten toimijoiden kansainvälisten hankkeiden valmistelua ja pääsyä kansainvälisiin verkostoihin, kansainvälisiin huippuyksiköihin ja osaamiskeskuksiin. Kainuussa toimivien yliopistojen ja ammattikorkeakoulun sekä muiden oppilaitosten houkuttelevuutta ja monikulttuurisuutta sekä yritysyhteyksiä lisätään, esimerkiksi osaja- ja opiskelijavaihdon sekä yritysharjoittelun kautta. Lisäksi tuetaan aktiivista maahanmuuttoa, maahanmuuttajien (ml turvapaikanhakijoiden) integroimista ja kotouttamista Kainuuseen. Erityisenä kohteena ovat kansainväliset asiantuntijat ja työvoima, josta alueella on pulaa. Kainuulle laaditaan myös oma **työllisyys- ja väestöpoliittinen erityisstrategia toteuttaen muutajakoordinaattorihanke**. Vahvistetaan toimenpiteitä kansainvälisten investointien saamiseksi Kainuuseen.

Ajankohtaiset edunajamishankkeet liittyvät siis maakuntauudistuksen lainsäädännön sisältöön sekä palveluiden joustavaan saatavuuteen ja sellaisten normien purkuun, jotka ovat yhteistyön ja uudistumisen esteenä tai hidasteena. Maakuntauudistusta valmistellaan tätä varten perustetulla omalla organisaatiolla, poliittisen ohjausryhmän johdolla.

Kärkitoimenpiteitä:

1. Maakuntauudistuksen esivalmistelu ja väliaikaishallinto toteutetaan niin, että Kainuuseen saadaan aito itsehallinto ja Kainuu on uudistuksen valtakunnallinen edelläkävijä.
2. Työyhteisöjen kehittäminen ja paikallisen kehittämisen uudet, osallistavat mallit, kumppanuudet ja pilotit osana valtakunnallisia kokeiluja hyödynnetään strategisesti viisaasti.
3. Monipuolinen ja laaja-alainen kansainvälistyminen, joka koskee monia toimialoja, palveluita ja monipuolisesti erilaista kehittämistyötä, suunnitellaan hanketason toiminnaksi.

Toimintalinja 3: Hyvinvoiva Kainuu

Alueellisen kehittämisen tehtävä on parantaa alueella edellytyksiä ihmisten kokemalle henkiseen, sosiaaliseen ja fyysiselle hyvinvoinnille. Arjen ja asumisen perusturvallisuus, usko tulevaisuuteen, myönteinen ja kannustava asenne sekä luottamus ja sitoutuminen ovat perusta yksilölliselle hyvinvoinnille, joka näkyy alueen ”ilmeessä” elinvoimaisuutena.

Toimintalinjan tavoitteena on kainuulaisten terveyden ja toimintakyvyn parantaminen ja eriarvoisuuden vähentäminen siten, että terveyserot kaventuvat ja kokemus hyvinvoinnista paranee sekä yhteisöllisyys ja osallisuus vahvistuvat. Tavoite edistyy terveyden parantumisen, työhön ja mielekkääseen tekemiseen kiinnittymisen sekä luonnollisesti myös turvatu toimeentulon kautta. Monipuolisilla ja laadukkailla palveluilla sekä monialaisilla kehittämistoimilla kannustetaan ja tuetaan kansalaisia kantamaan vastuuta itsestään ja läheisistään sekä huolehtimaan yhteisesti myös ympäristöstään.

Toimintalinjalla hyödynnetään monipuolisesti valtakunnallisia ESR-teemoja. Toimijoita ohjataan yhteistyöhön ja hakemaan monipuolisesti valtakunnallista ESR-rahoitusta Kainuun maakuntaohjelmaa ja tätä TOPSU:a tukeviin toimenpiteisiin. Kuntarahoituksen kertyminen koko ohjelmatasolla on tärkeää, joten se tulee ottaa hankekohtaisestikin huomioon (ks. hankekriteerit luvun 2 lopussa).

TL 3.1: Työllisyys ja toimeentulo

Strategisena toimintalinjauksena työelämään kiinnittymiseksi, työssä jaksamiseksi ja mielekkään tekemisen löytämiseksi on yksilöllisten työllistymis- ja koulutuspolkujen rakentaminen – ihmisten elämänkaari huomioon ottaen. Resursseja suunnataan nuorisotyöttömyyden vähentämiseen ja koulutuspaikkojen riittävyyteen. Eri-tyisesti vahvistetaan monialaista ja ammatillista yhteistyötä ja siihen liittyvää osaamista sekä kehitetään väli-työmarkkinoiden toimenpiteitä, esimerkiksi tuettuja työ- ja harjoittelupaikkoja, työpajoja, osuuskuntatoimintaa ja sosiaalista yrittäjyyttä.

Edunajamisen teemana on työllistämisen lainsäädännöllisten esteiden purkaminen ja pelisääntöjen selkeyttäminen sekä riittävien työllistämisesurssien turvaaminen. Kainuulla on kokemusta (Kainuun hallintomalli ja Paltamon työllistämismalli) ja valmiuksia lähteä nopeasti ennakkoluulottomiin valtakunnallisiin pilotteihin.

Kärkitoimenpiteitä:

1. Kehitetään toimintamalleja, joilla yrityksille tehdään työllistämisen kynnys matalaksi ja toisaalta kehitetään myös joustavaa kokeilukulttuuria, jossa esim. työharjoittelu ja opinnäytetöiden tekeminen yrityksissä ja muissa organisaatioissa on vaivatonta.
2. Otetaan käyttöön osaamista vahvistavat ja koulutuksellisia elementtejä sisältävät työllisyydenhoidon toimenpiteet, huomioiden erilaiset oppimisen tavat ja logistiset ratkaisut sekä toimenpiteiden alueellinen kattavuus. Vahvistetaan työnantajanäkökulmaa (erityisesti yritykset) ja työnantajayhteistyötä työllisyyden hoidon toimenpiteissä.
3. Hyödynnetään koulutusorganisaatioita, yrityksiä, kolmatta sektoria ja vapaata sivistystyötä työelämään kiinnittymistä vahvistavan koulutuksen ja valmennuksen tuottamisessa sekä huolehditaan keskeisten toimijoiden osaamisen kehittämisestä.

TL 3.2: Terveiden ja toimintakyvyn ylläpito

Strategisena toimintalinjauksena on vahvistaa terveyttä ja hyvinvointia edistävien palvelujen laatua asiakaslähtöisellä palvelumuotoilulla, saatavuutta ja saavutettavuutta kehittämällä sekä käyttöön ottamalla liikkuvia ja sähköisiä palveluja, hyödyntämällä ja kehittämällä uusia innovaatioita ja teknologiaa. Ideana on siirtää palvelujärjestelmien kehittämisen painopistettä korjaavasta toiminnasta varhaiseen puuttumiseen ja terveyttä edistäviin toimiin sekä ongelmien ennaltaehkäisyyn. Kuntien hyvinvointikertomuksiin koottu tieto kytketään suoraan paikalliseen ja alueelliseen kehittämistyöhön; myös turvallisuussuunnittelun prosessin tuottama tieto ja tarpeet otetaan huomioon hyvinvointia kehitettäessä.

Toimintalinjaan liittyvät ajankohtaiset edunajamisintressit liittyvät sosiaali- ja terveysten palvelujen uudistukseen; vaikutetaan valmisteilla olevaan lainsäädäntöön ja palveluiden alueelliseen saatavuuteen sekä hallintaan laajapohjaisessa maakunta- ja soteuudistusyhteistyössä kuntien ja Kuntaliiton kanssa. Kainuun keskussairaalan uudisrakentaminen (ns. Uusi sairaala) on palvelujen tehostamiseksi ja sote-integraation syventämiseksi välttämätön kehittämishanke. Edunajamisen yhtenä tavoitteena on esittää, että sote-uudistuksessa konkretisoidaan terveyserojen kaventamisen tavoite ja luodaan sille toimivat keinot ja mittarit.

Kärkitoimenpiteitä:

1. Turvataan työllistymispolun (erityisesti nuorten) alkuvaiheen palveluiden kehittäminen elämänhallintaa sekä toiminta- ja työkykyä vahvistavilla toimenpiteillä.
2. Hyödynnetään ennakointi- ja arviointimenetelmien käyttöä (esim. IVA/EVA, SOVA).
3. Vahvistetaan palvelusetelikäytäntöä, kehitetään palveluohjausjärjestelmää sekä rakennetaan toimijoiden kumppanuutta palvelujen tuottamisessa.

4. Vahvistetaan luontoon perustuvien terveys- ja hyvinvointipalvelujen (green care -palvelut) kehittämistä ja käyttöönottoa sekä asiakaslähtöisyyttä palvelujen luomisessa/kehittämisessä, painotus terveyttä ylläpitävien (liikunta) ja sairauksia ennalta ehkäisevien omaehtoisten palvelujen kehittämisessä ja käyttöönotossa.

TL 3.3: Osallisuuden ja yhteisöllisyyden kehittäminen

Tavoitteena on vahvistaa paikallista ja maakunnallista omaehtoista kehittämistä. Strategisena linjauksena on lisätä osaamista vaikuttamisen uusista keinoista, kehittää asukaslähtöisiä toimintatapoja ja palveluita yhteisöllisyyden ja osallisuuden sekä osallistumisen tukemiseen. Kehittämistyössä hyödynnetään, laaja-alaisesti ja kokeiluhenkisesti, teknologian, kulttuuritoiminnan ja vapaan sivistystyön sekä kolmannen sektorin tarjoamia mahdollisuuksia – eri ikäryhmät ja Kainuun erityyppiset alueet huomioiden. **Maakuntauudistuksen myötä kuntien uusi rooli – erityisesti alueensa elinvoiman kehittäjänä – tulee nostaa keskeiseksi.**

Toimintalinjaan liittyviä ajankohtaisia edunajamishankkeita ovat tulevan maakuntahallinnon ja kuntien uusien roolien terävöittäminen aluekehittämisessä ja elinvoimapolitiikassa. Laki uudesta kansanvaltaisesta aluehallinnosta on tulossa valmisteluun aluelähtöisesti, maakuntia sekä kuntia aidosti kuullen. Paikallisdemokratiaa edistäviä kokeiluja ja hankkeita, kuten Kajaanin Vuolijoen aluelautakuntakokeilu, voidaan tukea olemalla mukana esim. valtakunnallisissa kokeiluissa ja/tai kärkihankkeissa kuten Kainuun maakunnallinen nuorisovaltuusto pilottina uusia maakunnallisia nuorten vaikuttajaryhmiä ja niiden toimintamalleja suunnitellussa (Suomen Nuorisovaltuustojen Liitto ry:n kehittämishankkeessa).

Kärkitoimenpiteitä:

1. Kehitetään työllistymispolun alkuvaiheen palveluja sosiaalista osallisuutta vahvistavilla toimenpiteillä. Erytishuomiota kiinnitetään myös Kainuun suuren työikäisen osatyökykyisten ryhmän joustaviin palveluihin ja työmarkkina-aseman parantamiseen.
2. Kehitetään kansalaisten ja yhteisöjen joustavia ympäristövaikuttamisen mahdollisuuksia elinkeinohankkeissa ja muissa ympäristökysymyksissä.

Toimintalinja 4: Kainuu-kuva

Vahva ja myönteinen Kainuu-kuva on tärkeä osa alueen elinvoimapolitiikkaa, jolla vahvistetaan vetovoimaisista yritysten toimintaympäristöä. Tavoitteena on, että Kainuu tuo entistä voimakkaammin ja kohdennetummin esille *kainutlaatuisuuttaan* eli omintakeisia vahvuuksiaan – luonnon resurssien kestäväää, monipuolista ja innovatiivista hyödyntämistä, luovuutta elinvoimaisuuden lisäämisessä ja kulttuurista rikkautta sekä edistykseen sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden julkisten palvelujen ratkaisuisissa. Maakuntauudistuksessa Kainuu profiloituu edelläkävijänä.

Kainuu-kuvan rakentamisella edistetään alueen vetovoimaisuutta korostamalla elinkeino- ja työelämän runsaita ja monipuolisia mahdollisuuksia; sujuvaa arkea, vapaa-ajan mahdollisuuksia sekä helppoa saavutettavuutta (myös saavutettavuuden mielikuvaa); toimintakyvyn ja terveyden ylläpitoa sekä yhteisöllisyyttä. Idea-

na on, että Kainuu-kuvalla vahvistetaan kaikkea Kainuun kehittämistä ja toisaalta kaiken kehittämisen kautta rakennetaan parempaa, uskottavaa Kainuu-kuvaa.

Toimintalinjaan liittyvä ajankohtainen edunajamishanke on nostaa esiin Kainuun aktiivisuutta maakunta-uudistuksessa ja elinvoimapotentiaalia sekä matkailutarjontaa kansallisissa ja erityisesti kansainvälisissä matkailustrategioissa. Tämä otetaan huomioon Kainuun matkailustrategiaa uudistettaessa, tapahtumien kehittämisessä ja tukemisessa sekä Suomi 100 -hankkeissa.

Kärkitoimenpiteitä:

1. Toteutetaan aktiivista vuorovaikutteista viestintää maakuntauudistuksen toteutuksessa
2. Tuotteistetaan ja viestitetään kainuulaisuutta ja Kainuuta uusilla innovatiivisilla tavoilla. Tuetaan luontaisiin vahvuuksiin perustuvia uusia ja uudistuvia palveluja ja tapahtumia, jotka vahvistavat aluetaloutta ja tukevat alueen myönteistä mielikuvaa ("*hauskempi Kainuu*"). Vahvistetaan maakunnan tunnettuutta ja vetovoimaa markkinoimalla tehokkaasti erilaisia onnistumisia, isoja ja pieniä menestystarinoita sosiaalisen median keinoin.
3. Kokeillaan (hanke) uusia keinoja tavoittaa, houkutella ja kiinnittää alueelle muuttoaktiiviset nuoret ikäluokat – sekä Suomessa että ulkomailla.
4. Hankkeiden ja kainuulaisten toimijoiden luomat verkostot ja kanavat hyödynnetään pitkäjänteisessä Kainuun liiton koordinoimassa verkkomarkkinoinnissa ja alueen tunnetuksi tekemisessä.

5 Rahoitus

Kestävää Kasvua ja työtä 2014–2020 -ohjelma, Suomen rakennerahasto-ohjelma, on perusväline TOPSU:n rahoituksessa. Ohjelman laskennallinen rahoitus koko ohjelmakaudelle on (EU ja valtio) yht. 96,2 milj. €. Lisäksi ohjelmaan on sisällytetty muuta julkista rahoitusta (laskennallista kuntarahoitusta) 13,8 milj. €. Vuositasolla summa on tasaisen taulukon mukaan keskimäärin 15,0 milj. € (ks. liite 2).

Kainuuseen on tullut Kestävää Kasvua ja työtä 2014–2020 -ohjelman EU/valtion rahoitusta vuosina 2014–2016 yhteensä 37,7 milj. €, lisäksi on laskennallista kuntarahoitusta yht. 5,4 milj. €. Rahoituksesta on sidottu/varattu EU/valtio 31.5.2016 mennessä n. 80 %. Lisäksi on sidottu laskennallista kansallista kuntarahoitusta /muuta julkista 18,9 %, josta kuntarahoituksen osuus on 13,18 % ja muun julkisen 5,74 (tavoite 12,5 %). Kuntarahoitusta on kertynyt hyvin.

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014–2020 on myös käytössä täysimääräisesti tämän TOPSU:n toteutusaikana. Laskennallinen Kainuun osuus on koko ohjelmakaudella noin 22,8 milj. €. Lisäksi on kuntarahoitusta noin 0,6 milj. € eli vuositasolla rahoitusvolyymi on keskimäärin 3,3 milj. €. Leader-ohjelmissa on käytössä ohjelmakaudella 2014–2020 yhteensä 10,0 milj. €, sisältäen myös kuntarahan; tämä tarkoittaa, että laskennallinen vuosirahoitustaso on 1,4 milj. €.

ENI CBC Karelia -ohjelmat 2014–2020 käynnistynevät myös vuoden 2017 alussa. Jaossa koko ohjelma-alueelle on noin 43 milj. €. Ohjelma-alueita on Pohjois-Pohjanmaan, Pohjois-Karjalan, Kainuun ja Karjalan tasavallan alueet. Lisäksi on lisäoptio, noin 32 milj. €, joka realisoituu vuoden 2018 jälkeen, tietyillä kriteereillä. Maakunnista laskennallista rahoituskattoa tai rahoituskiintiötä ei tässä ohjelmassa ole, joten resursseista kilpaillaan koko ohjelma-alueen sisällä.

Alueelliset innovaatiot ja kokeilut (AIKO) -rahoitus (ks. liite 1) on TEM:n myöntämä kansallinen aluekehitykseen kohdennettu määräraha. Rahoitus on Suomen hallituksen *Kilpailukyyn vahvistaminen elinkeinoelämän ja yrittäjyyden edellytyksiä parantamalla* -kärkihankkeen toimenpide. AIKO-rahoitus on kolmivuotinen kokeilu (2016–2018), johon TEM on vuodelle 2016 myöntänyt Kainuun liitolle 206 000 €.

AIKO-rahoituksella haetaan ratkaisuja ja kokeiluja Kainuun aluekehittämishaasteisiin. Rahoituksella tuetaan aluelähtöisiä hankkeita, joilla vahvistetaan maakunnan eri osien kykyä sopeutua ennakoivasti elinkeinorakenteen muutoksiin. Keskeisessä roolissa ovat elinkeinojen, elinvoiman ja yritysten toimintaympäristön uudistuminen, kasvu ja kansainvälistyminen sekä työllisyys ja kokeilut. Rahoituksella toteutetaan kooltaan pieniä, nopeita, kokeiluluontoisia ja uusia toimenpiteitä. Rahoituksella tuetaan merkittävien kehittämisavausten liikkeelle lähtöä ja käynnistetään mittaluokaltaan huomattavia kehitysprosesseja.

Kainuun AIKO-rahoituksen käyttö pohjautuu valtakunnallisiin alueiden kehittämisen painopisteisiin, omaan maakuntaohjelmaan sekä sen älykkään erikoistumisen strategiaan. Aiemmin tässä suunnitelmassa esitetyn resilienssianalyysin pohjalta on valittu kriittiset kehittämisen painotukset erityisesti tälle instrumentille. Valituilla kehittämistoimenpiteillä tavoitellaan uutta, kestäväään kehitykseen perustuvaa kasvua mahdollistamalla alueen älykkään erikoistumisen strategian uudet toteutusavaukset siten, että alueen resilienssi paranee. On huomattava, että valtakunnallinen t&k-rahoitus ei tue Kainuussa älykkään erikoistumisen mukaista kehitystä, sillä se on valtakunnallisesti kilpailtua rahoitusta, johon alueellisten painotusten ei anneta vaikuttaa. Alueellinen erikoistuminen voi tukeutua lähinnä maakuntaohjelman ohjaamiin rakennerahastoinstrumentteihin sekä alueen toimijoiden omiin strategisiin valintoihin.

Kainuun AIKO-rahoitus täydentää varsinaisiin rahoitusohjelmiin ja instrumentteihin sitomattomana, ketteränä rahoitusvälineenä muita rahoitusvälineitä – paikaten käytössä olevien kehittämisrahoitusten katvealueita.

Maakunnan kehittämisrahojen loppuessa tällä TOPSU-kaudella (jäljellä vielä jonkin verran vanhoja rahoja) Kainuussa on otettu käyttöön **Kainuun liiton tulevaisuusrahasto**, joka tukee monipuolisesti ja joustavasti maakuntaohjelman toteuttamista. Tähän liittyen otetaan käyttöön erillisohjeistus av-tuotantojen sekä kv. hankevalmistelujen tukemiseen. Lisäksi selvitetään tarve muodostaa Tulevaisuusrahastosta pitkäaikainen strateginen rahoitusväline.

Kainuun *ennakointiverkosto ja ennakointiryhmä* seuraavat maakuntaohjelman toteutumista ja ennakointiryhmä kokoaa Kainuun liiton johdolla systemaattisesti tulevaisuuden heikkoja signaaleja ja megatrendien ilmenemismuotoja maakunnassa sekä tekee niistä toimenpide-esityksiä. Näitä ennakoinnin havaintoja ja toimintasuosituksia esitellään *maakuntajohtajan* johdolla Kainuun maakuntahallitukselle ja MYR:lle, joiden linjausten mukaan voidaan käynnistää suositusten edellyttämiä toimenpiteitä. Näihin ennakoivan rakennemuutoksen mukaisiin uusiin avauksiin ja kokeiluihin tullaan käyttämään tätä rahoitusinstrumenttia. Kainuussa AIKO-rahoitus siis käytetään joustavasti ja kevyesti hallinnoitavana siemenrahoituksena tai esiselvitystyyppi-

senä rahoituksena edellä mainituille painopisteille – erityisesti ennakkoinnin ja seurannan sekä arvioinnin kautta painopisteillä havaittuihin kriittisiin kehityksen murroskohtiin. Kainuun liitto on valmistellut hakulomakkeen ja ohjeistuksen rahan hakemiseksi.

Kaikkia mahdollisia rahoituslähteitä ei ole mahdollista esitellä tässä suunnitelmassa (ks. taulukko 1.), koska pelkästään kansallisia yksityisiä ja julkisia ”rahastoja” on kymmeniä (esim. Työsuojelurahasto, Suomen kulttuurirahasto, Raha-automaattiyhdistys RAY). Kainuun kannalta potentiaalisimmat rahoituslähteet on kuvattu seuraavaan taulukkoon ja niistä on linkitetty Kainuun liiton verkkosivuille:

<http://www.kainuunliitto.fi/kehittamisrahoitus> . Liitteellä 1 on Kainuun varautumissuunnitelma ja liitteellä 2 on kuvattu rakennerahasto-ohjelmavarat.

Taulukko 1. Kainuun potentiaaliset rahoituslähteet ja niiden painottuminen Kainuun maakuntaohjelman mukaan (rasterin tummuus osoittaa rahoituslähteen osuvuutta maakuntaohjelman toimintalinjoille).

		Kestävää kasvua ja työtä 2014-2020 - ohjelma		Euroopan maaseuturahasto		Meri- ja kalatalous- rahasto	ENI/Karelia CBC	Interreg/Pohjoinen	Itä-meriohjelma	Interreg V C	Tekes	ELY-keskus	Kunnat	Horizon 2020	Life	Valtion budjetti	KL / AIKO-rahoitus	KL / Kainuun tulevaisuus-rahasto
TL		EAKR	ESR	Maas.	Leader													
ELINKEINOELÄMÄ	Työpaikat ja yritykset																	
	Osaaminen ja innovaatiot																	
	Osaavan työvoiman saatavuus																	
	Teknologia-alat																	
	Biotalous																	
	Kestävä kaivannaisala																	
	Matkailu ja palvelut																	
	ÄES - älykäs erikoistuminen																	
	Kansainvälistyminen / vienti																	
	Maaseutuelinkeinot																	
ALLUERA- NE, YMPÄRISTÖ YHTEISTYÖ	Saavutettavuus																	
	Elinvoimaa tukeva alue- ja yhdysk.rak.																	
	Yhteistyö ja uudistuminen																	
HYVINVOIVA KAINUU	Työelämään kiinnittyminen																	
	Terveys ja toimintakyky																	
	Yhteisöllisyys ja osallisuus																	
KAI- NUU KUVA	Kainuu-kuva																	

Liite 1: Varautumissuunnitelma

Varautumissuunnitelma Kainuun enna-koivan rakennemuutoksen hallinnassa

Tausta ja tarve maakunnalliselle ennakoinnille

Alueellisen rakennemuutoksen hallinnassa ja ennakoivassa suunnittelussa on alueiden resilienssi eli muutostajoustavuus noussut tärkeään rooliin. Se tarkoittaa alueen kykyä kestää äkillisiä muutoksia ja toipua niistä. Resilientti alue varautuu ennakoiden aluetalouden muutoksiin ja uudistaa aktiivisesti elinkeinorakennettaan – tällä tavoin alue voi hallita rakennemuutosta ja välttää äkillisistä rakennemuutoksista aiheutuvia shokkeja.

Rakennemuutoksiin varautuminen ei ole Kainuulle uutta. Maakuntaohjelman toteuttamisen tueksi ja AIKO-rahoituksen kohdentamiseksi laadittiin ensimmäinen *Varautumissuunnitelma* jo maaliskuussa 2016. Maakunnalle kriittisten kehittämisteemojen täsmentämiseksi on laadittu lisäksi selvityksiä ja strategioita, joissa on otettu huomioon alueen resilienssin vahvistaminen:

- *Kainuun äkillisen rakennemuutoksen kasvusuunnitelma* (Talvivaara ÄRM, 13.4.2015)
 - *Talvivaaran vaikutukset Kainuuseen – konkurssi- ja yrityssaneerausskenaariot*
- *Älykkään erikoistumisen strategia* (päivitys vuosittain), jonka taustaksi on tehty esim. *selvitys digitaalisuuden mahdollisuuksista Kainuussa* (2015)
- *Kainuun biotalousstrategia* (maakuntahallitus joulukuu 2015), jonka tausta-aineistoiksi on tehty esim. *Kainuun biotalouden aluemallinnus* (2014), *Kainuun biotuotetehdas konseptiselvitys* (2015) sekä *Kainuun liikennebiopolttoaineita koskeva selvitys* (2015).
- *Matkailustrategia* (työn alla), jonka taustoiksi on jo tehty *Kainuun matkailun aluerakenne* (maakuntahallitus elokuu 2015) ja *Itä- ja Pohjois-Suomen lentoliikennehanke* (käynnissä).

Näistä strategioista priorisoidaan toimenpiteitä maakunnan toimeenpanosuunnitelman sisältöihin ja sitä kautta maakunnan kehittämisstrategiat pidetään koko ajan relevantteina; näiden erillisten suunnitelmien vaikutukset ja erityisesti ympäristövaikutukset myös arvioidaan (SOVA).

Hallitusohjelma tukee eri alueiden omiin vahvuuksiin perustuvan kilpailukyvyn parantamista. Hallituksen hyväksymät *Valtakunnalliset alueiden kehittämisen painopisteet 2016–2019* -asiakirjassa linjataan aluekehittämistä hallitusohjelman mukaisesti:

”Hallituksen tavoitteena on nostaa maan talous kestäväälle kasvun uralle koko Suomen voimavaroja hyödyntämällä. Suomen kilpailukyvyn rakentamisessa keskeistä on myös ihmisten hyvinvoinnin turvaaminen. Tavoitteena on, että koko maassa on myös tulevaisuudessa tasapuoliset palvelut ja elämisen edellytykset.”

Hallituksen kärkihankkeina on tunnistettu erityisesti digitalisaation aikaansaama neljäs teollinen vallankumous, digitalisaation syvälinen vaikutus kaikkiin toimialoihin sekä siirtyminen fossiilitaloudesta biotalouteen. Kainuussa tartutaan ennakoivasti näihin talouden megatrendeihin toteutuviin elinkeinoelämän rakennemuutoksiin.

Alueelliset innovaatiot ja kokeilut (AIKO) on hallituksen kilpailukyvyn vahvistaminen elinkeinoelämän ja yrittäjyyden edellytyksiä parantamalla -nimisen kärkihankkeen toimenpide. Sen toimenpiteiden edistämiseksi Työ- ja elinkeinoministeriö ohjaa rahoitusta maakunnille: kaupunkien kasvusopimuksiin ja kasvukäytäviin, sekä maakuntien ennakoidun rakennemuutoksen (ERM) toimiin. Kainuussa AIKO-rahoitus (noin 200 000 €/v vuosina 2016–2018) kohdentuu kokonaan ERM-toimiin. Rakennemuutokset ovat osa normaalia aluetalouden kehitystä ja liiketoiminnan uudistumista. Kainuussa tehokkain keino hallita elinkeinoelämän rakennemuutosta on monipuolistaa ja uudistaa elinkeinorakennetta.

Kainuussa AIKO-resurssit suunnataan tämän suunnitelman mukaisiin maakunnallisiin ennakoidun rakennemuutoksen toimiin. Ideana on, että toimet ovat innovatiivisia, konkreettisia, verkostoja hyödyntäviä, nopeita ja kokeiluluonteisia sekä kehittämistä käynnistäviä. Toimilla tähdätään merkittävään kilpailukyvyn, kasvun ja kansainvälistymisen parantamiseen – yhdessä muiden kehittämisvälineiden kanssa.

Ennakoivan rakennemuutoksen suunnittelussa ja hallinnassa korostetaan toimenpiteitä, jotka nopeuttavat Kainuun aluetalouden toipumista erilaisista shokeista. Mm. UPM:n paperitehtaan alasajo ja Talvivaaran vaikeudet ovat ”opettaneet” kainuulaiset toimijat varautumaan niin, että alueen herkkyyttä äkillisille rakennemuutoksille on voitu vähentää. Kokemus on osoittanut, että Kainuulla on potentiaalia hoitaa itse ongelmansa, mikäli resursseja on riittävästi käytettävissä. Tämä on merkki siitä, että pienen maakunnan ennakointi- ja suunnittelujärjestelmä toimii: eri kehittäjätahot yhdessä kykenevät reagoimaan ketterästi suuriinkin haasteisiin.

Kainuun muutosjoustavuuden analyysi ja itsearviointi

Aluekuvaus

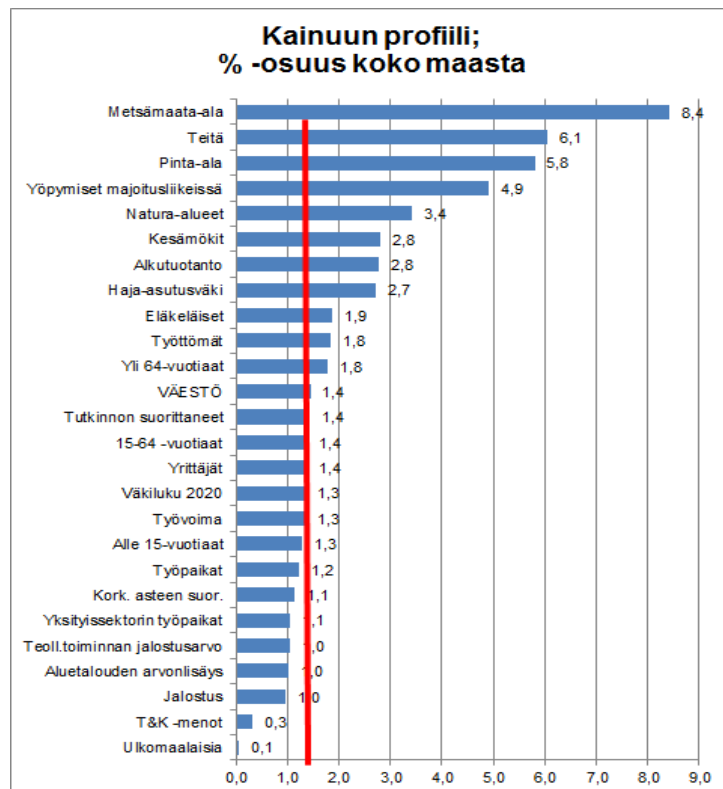
Elinkeinorakenteen monipuolistaminen ja uusien sekä kasvuhakuisten yritysten määrän kasvattaminen on välttämätön edellytys maakunnan kehittymiselle. Alueen vähentynyt väestöpohja ja aluetalouden pienuus ovat keskeinen resilienssiin vaikuttava tekijä. Kainuun alueprofiilissa korostuvat vahvuuksina luonto, tila ja fyysiset resurssit sekä infrastruktuuri, jotka luovat erinomaiset puitteet aluelähtöiselle omaehtoiselle kehittämiselle. Kainuu on pienyritysvaltainen, mikä parantaa alueen resilienssiä. Suuret yritykset ovat silti maakunnalle työllisyyden ja positiivisen väestökehityksen takia erityisen tärkeitä. Ilman vahvoja jalostusalan yrityksiä Kainuulla on riskinä taantua resurssiperiferiaksi, jonka potentiaalia ei kyetä itse hyödyntämään (ks. kuva 1). Kainuussa viime vuosikymmeninä tapahtuneet teolliset rakennemuutokset ovat vieneet kehitystä tähän suuntaan: alueelta on siirtynyt pois maidon, lihan ja puun jalostusta. Kainuun resilienssin vahvistamiseksi yksi tavoite on siten jalostusasteen nostaminen eri tuotantoketjuissa.

Toisaalta kuvan 1 profiilia voidaan tulkita myös niin, että se vaatii osaamispuutteen (osaavan työvoiman) ja yrittäjyyden sekä työpaikkojen intensiivistä kehittämistä ja saavutettavuuden sekä vetovoimaisen Kainuu-kuvan vahvistamista, jotta ikääntyvän väestön palvelutarpeet voidaan hoitaa ja resurssien hyödyntämisessä sekä alueen elinvoiman ja kilpailukykyyn vahvistamisessa onnistutaan.

Julkisen sektorin työpaikkojen osuus on suhteellisen suuri verrattuna yksityiseen ja erityisesti kuntasektori on korostunut, kun valtio on vähentänyt maakunnasta työpaikkoja jo pitkään – reilusti alle puoleen viimeisen 20 vuoden aikana. Julkisen sektorin toimijat ovat Kainuun sekä aluekehityksellisesti ja -taloudellisesti että palvelujen saavutettavuuden takia tärkeitä. Esimerkiksi Oulun yliopiston Opettajankoulutusyksikön lakkauttamisella on ollut hyvin monitahoiset kielteiset vaikutukset alueen elinvoimaan. Julkisen sektorin ”rakenteelliset muutokset” ovat lisäksi luonteeltaan peruuttamattomia ja mahdollisesti ”korvaavat toimet” ovat yleensä alimitoitettuja ja vaikutuksiltaan tilapäisiä.

Laajan, harvaan asutun alueen toisistaan etäällä sijaitsevat kuntakeskukset muodostavat myös omat selkeät työssäkäyntialueensa, mikä asettaa suuria haasteita alueellisen kehittämisen kohdentamiselle ja keinoille. Kajaania lukuun ottamatta Kainuu koostuu pienistä suhteellisen etäällä toisistaan sijaitsevista työssäkäyntikeskuksista ja -alueista. Kontrasti keskuskaupunki Kajaanin ja muun maakunnan välillä on suuri, mikä näkyy maakuntakeskuksen suhteellisen korkeana koulutustasona, monipuolisena työpaikkatarjontana ja palveluina sekä suhteellisen voimakkaana pendelöintinä muusta maakunnasta Kajaaniin.

Kainuussa on otettu opiksi vastoinkäymisistä ja ollaan kokeiluhenkisiä. Maakunnassa on vakiintunut ja toimiva malli äkillisiin rakennemuutoksiin reagoimisessa paikallisten keskeisten toimijoiden yhteistyöllä ja vahva kokemus maakuntakunnallisesta yhteistoiminnasta, mikä antaa hyvän pohjan onnistua myös tulevassa maakuntauudistuksessa.

Kuva 1. Kainuun maakuntaprofiili (eri piirteiden prosenttiosuus koko maan määristä); tiedot vuosilta 2011–2015 (Lähde: Tilastokeskus).

Kainuun resilienssi vaihtelee alueellisen näkökulman ja rajauksen mukaan

Erilaiset selvitykset ja tutkimukset vahvistavat tilannekuvaa siitä, että Kainuun aluetalouden, ja erityisesti Kehys-Kainuun, resilienssin osatekijät ovat heikkoja.

Suomen seutukuntien taloudellinen kilpailukyky ja resilienssi-tutkimuksen (Lähde: Karppinen & Vähäsantanen 2015: *Suomen seutukuntien taloudellinen kilpailukyky ja resilienssi*) mukaan aluetaloudellisilla rakennetekijöillä on merkittävä rooli aluekehittämisen onnistumisessa. Tutkimuksessa on tarkasteltu muutostoukustavuutta seutukunnittain, mikä antaa perustan alueelliselle vertailulle. Tutkimuksessa koko maan 70 seutukuntaa on laitettu mittareiden mukaiseen paremmuusjärjestykseen. (Seutukuntien kokonaiskilpailukyvyn indeksi *SEKKI* lasketaan viitteessä esitettyjen osatekijöiden sijalukujen keskiarvona.) Kajaanin kaupunkiseudun *SEKKI*-indeksi v. 2012 on 33 (kuuluu siis keskikastiin 70:n joukossa) ja Kehys-Kainuun seutukunnan indeksi on vastaavasti 65 (on siis maan heikoimpia). Indeksi osoittaa, että kilpailukykyero monipuolisen maakuntakeskuksen ja maaseutumaisen Kainuun välillä on erittäin suuri. Teollisen rakenteen monipuolisuus (tai pikemminkin yksipuolisuus) on Kainuun ja erityisesti syrjäisen maaseudun ongelma. Tämä edellyttää maakunnallisen, vahvasti strategisen ja ennakoidun sekä alueellisesti eriytetyn, varautumissuunnitelman toteuttamista.

Seutukunnan taloudellisen resilienssin resistenssiominaisuutta kuvataan myös toisen teollisen rakenteen monipuolisuusindikaattorin avulla (**HHI-indeksi, 2012**). Taloudellinen resistenssiominaisuus kuvaa, kuinka

aluetalouden nykyinen elinkeinorakenne kykenee säilyttämään kilpailukykynsä yleisestä taloudellisista häiriöistä huolimatta. Omissa väestökokoluokissaan (Kehys-Kainuu 20 000–40 000 ja Kajaani 40 000–60 000) Kainuun seutukunnat ovat lähellä keskiarvoa, mutta kokonaisarviossa ne sijoittuvat seutukuntien vertailussa heikohkosti (Kajaani 28. ja Kehys-Kainuu 49. sekä koko Kainuun maakunta sijalle 13/19).

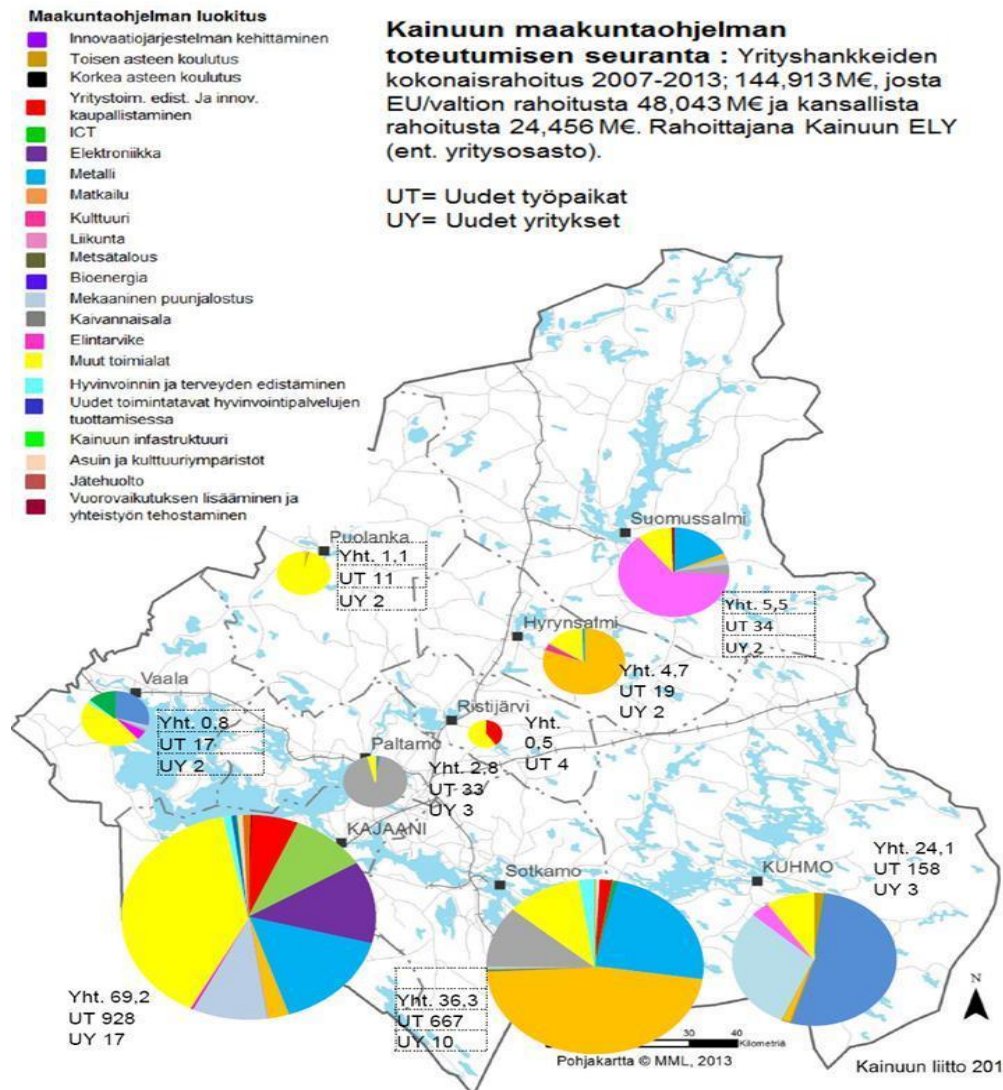
Tutkimuksessa esitetään seutukunnittainen myös **resilienssi-indeksi (SRI)**, joka mittaa seutukunnan kykyä vastata ulkoisiin häiriöihin teollisen rakenteensa osalta. SRI-indeksi muodostuu seutukunnan teollisen rakenteen monipuolisuudesta, teollisuuden liikevaihdon osuudesta seutukunnan yritysten kokonaisliikevaihdosta, rakennemuutosalttiudesta (yrityskannan uusiutuminen) sekä maakunnan viennin osuutta maakunnan arvonlisäyksestä. Taloudellisen resilienssin kokonaisindeksiä (SRI) tulkitaan niin, että pieni järjestys arvo (välillä 1–70) kuvaa alueen kykyä vastata talouden nykyiseen ulkoiseen häiriöön – kuten talouskriisi – teollisen rakenteensa osalta niin, että kriisistä ei todennäköisesti synny muita alueita merkittävimpiä dynaamisia, pitkän ajan negatiivisia vaikutuksia seutukunnan aluetalouteen. Tämän indeksin osalta Kajaanin seutu sijoittuu sijalle 35 ja Kehys-Kainuu sijalle 52.

Myös Nordregion helmikuussa 2016 julkistama pohjoismainen alueiden potentiaalin (indikaattoreina väestöä, työllisyyttä ja taloutta kuvaavat muuttujat) vertailu sijoitti Kainuun tutkimusalueen heikoimmaksi alueeksi, mikä kuvaa osaltaan myös alueen resilienssiä (www.nordregio.se/). Aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI profiloii kesällä 2016 alueiden aluekehitystä 2008–2016 kouluarvosanoilla: Kajaanin seutukunta sai arvonsa 6,6 (sijoitus 20/36) kaupunkiseutujen luokassa ja Kehys-Kainuu 5,1 (24/31) maaseutumaisten seutujen vertailussa.

Resilienssiä voidaan tarkastella myös kyvykkyytenä hyödyntää kehittämispanoksia. Tarkastelemalla Kainuussa edellisellä ohjelmakaudella toteutettuja yritysinvestointeja (ks. kuva 2) voidaan arvioida resilienssin kehityssuuntia. Kajaani, joka edustaa jo yli puolta Kainuun aluetaloudesta, on kehittymässä yritystoiminnaltaan monipuoliseen suuntaan. Sen sijaan muissa kunnissa yksi tai korkeintaan kaksi elinkeinoalaa hallitsee tehtyjä investointeja. Kuitenkin voidaan myös nähdä, että Kainuussa kokonaisuutena resilienssi voi kehittyä parempaan suuntaan, sillä kunnittain vahvuudet vaihtelevat ja kokonaiskuva näyttäytyy monipuolisena.

Rakennemuutokset ovat osa normaalia aluetalouden kehitystä ja liiketoiminnan uudistumista. Kainuussa nähdään, että tehokkain keino hallita elinkeinoelämän rakennemuutosta, on monipuolistaa ja uudistaa elinkeinorakennetta. Kainuun maakuntaohjelmassa linjatut elinkeinotoiminnan kärkialat ovat: *Matkailu ja palvelut, Teknologia-alat, Biotalous* sekä *Kestävä kaivannaistoiminta*. Näitä toimialoja kehittämällä Kainuun elinkeinoelämää vahvistetaan ja lisätään sen muutoskestävyyttä. Klusterikehittämisen rinnalla haetaan uusia kasvun mahdollisuuksia myös uudenlaisista ”toimialakombinaatioista” ja verkostoista. Merkittäviä toimintatapoja kehittämistyössä ovat alueiden välinen yhteistyö ja kansainvälinen yhteistyö.

Sekä älykkään erikoistumisen strategian että biotalousstrategiassa perusajatuksena on se, että raaka-aineiden jalostus Kainuussa lisääntyy, tuotteiden ja palvelujen jalostusaste nousee ja maakuntaan saadaan teollisia investointeja, yrityksiä ja työpaikkoja. Kainuun monipuoliset luonnonvarat luovat monella tapaa alueen elinkeinoelämän perustan ja samalla vahvistavat alueen resilienssiä.

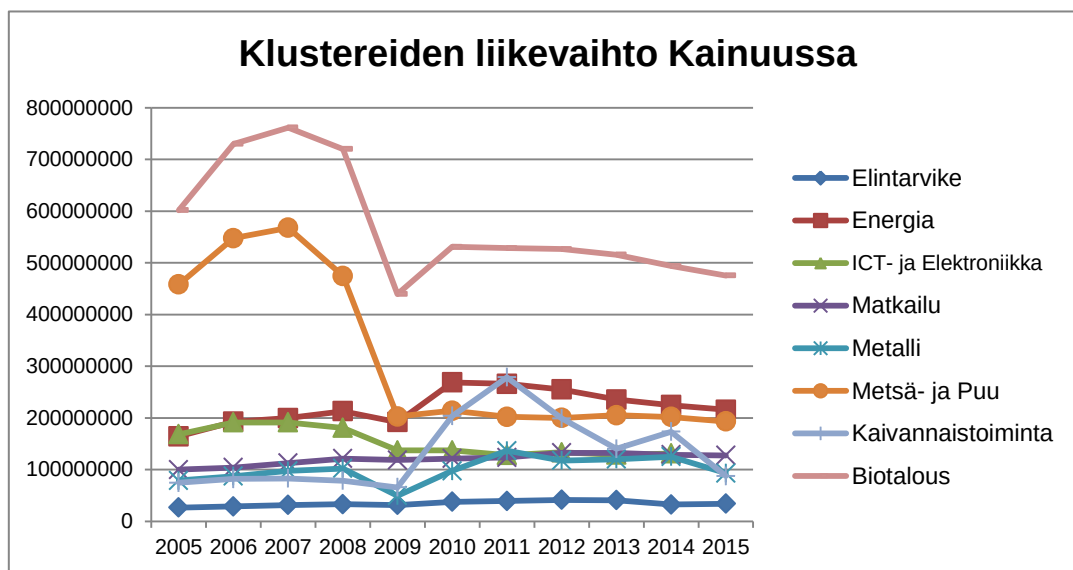
Kuva 2. Kainuun edellisen maakuntaohjelman toteutuminen yrityshankkeissa (EU/kansallinen rahoitus).

Kainuun aluetalouden kehityskuva keskeisten toimialojen osalta 2005–2016

Kainuun kärkituotantojen liikevaihdon ja henkilöstön kehitys kuvaavat hyvin aluetalouden kehitystä ja sen iskunkestävyyttä sekä toimialojen erilaista roolia osana aluetaloutta. Tilastoinnin aikasarjat kertovat, että talous kehittyi Kainuussa suotuisasti koko 2000-luvun alun aina vuoden 2007 lopulle asti. UPM:n paperitehtaan lopettamispäätös laski voimakkaasti yritysten liikevaihtoa Kainuussa vuoden 2009 lopulla. Myös vienti, joka Kainuussa pääasiassa koostui paperiteollisuuden tuotteiden viennistä, laski samalla ajanjaksolla dramaattisesti. UPM:n paperitehtaan lopettamisen aiheuttamia työpaikkamenetyksiä on saatu pitkälti korjattua, mutta metsäklusterin kokonaismerkitys Kainuun aluetaloudelle ei ole palautunut paperitehtaan lopettamista edeltävälle tasolle (ks. kuva 3).

Biotalous on Kainuussa uusi klusteri, jossa on mukana useita toimialoja, kuten maa- ja metsätalous, uusiutuva energia ja puutuoteteollisuus. Näin eri toimialojen liikevaihdon summautuessa biotalouteen se kasvaa muita toimialoja suuremmaksi. Biotalous on säilyttänyt asemansa liikevaihdoltaan suurimpana toimialana Kainuussa koko 2000-luvun. Biotaluuden liikevaihto oli Kainuussa vuonna 2015 hitusen alle 500 miljoonaa euroa (kuva 1).

Metsä- ja puuklusterin liikevaihto putosi vuonna 2009 noin 200 miljoonaan euroon UPM:n suljettua paperitehtaan Kajaanissa ja on sen jälkeen vuoteen 2015 asti pysynyt kutakuinkin samalla tasolla. Energiaklusterin liikevaihto on pysynyt yli 200 miljoonan euron joskin ollut hienoisessa laskussa koko 2010-luvun. Myös kaivannaistoiminta nousi 2011 energiaklusterin tasolle ohi metsän ja puun, mutta on sittemmin painunut reilusti näiden alapuolelle. Vuonna 2011 kaivostoiminnan liikevaihto oli korkeimmillaan Kainuussa, miltei 300 miljoonaa euroa. Viimeisin jyrkkä pudotus kaivannaistoiminnan liikevaihdossa alkoi vuonna 2014. Alan kehityksen suunta kääntyy, jos Terrafamen toiminta saadaan kannattavaksi sekä ekologisesti ja taloudellisesti kestäväksi ja jos Sotkamon hopeakaivoksen tuotanto käynnistyy suunnitellusti vuosina 2017 – 2018.

Kuva 3. Elinkeinoklustereiden liikevaihdon kehitys Kainuussa 2005–2015.

Biotaloudessa on Kainuussa suuret kasvutavoitteet, jotka ovat myös realisoitumassa. Erinomainen esimerkki bio- ja kiertotalouden ideoiden toteutumisesta Kainuussa on North European Biotech (NEB) yhtiön 40 miljoonan euron investointi Renforsin rantaan Kajaaniin tulevaan tuotantolaitokseen, joka tuottaa läheiseltä sahalta saatavasta sahanpurusta mm. liikenteen polttoaineena käytettävää bioetanolia. Tuotantolaitoksen käyttöön otto alkaa kesällä 2016 ja se luo suoraan noin 40 työpaikkaa. St1 Biofuels Oy vastaa tehtaan teknologiasta ja operoinnista. Todennäköisesti tuotantoa laajennetaan lisäinvestoinneilla: YVA menettelyssä on viisi kertaa nyt toteutuvaa tuotantolaitosta isomman teollisen laitoksen rakentaminen lähivuosina.

Kuhmossa on Kainuun puutuoteteollisuuskeskittymä. Kantolan teollisuusalueella toimi vuonna 2015 12 yritystä, työpaikkoja oli 240 ja liikevaihto noin 100 miljoonaa euroa. Kantolan teollisuusalueella aloitti joulukuussa 2014 Oy CrossLam Kuhmo Ltd:n CLT-tehdas, joka työllistää suoraan 15 henkilöä. Vuonna 2016 Kantolan alueella aloitti Elementti-Sampo Oy, joka työllistää 50 työntekijää CLT-levyjien jalostuksessa ja varustelussa. Vuoden 2016 aikana Kantolan työpaikkamäärä nousee yli 250 työpaikkaan. Kantolan teollisuusalueelle tavoitellaan liikevaihdon kaksinkertaistamista. Mikäli kehitys on tavoitteiden mukaista Kantolan teollisuusalueen liikevaihto kasvaa 170–200 miljoonaan euroon ja 50–70 uutta työpaikkaa syntyy vuoteen 2020 mennessä.

Kainuuseen etsitään uudelle biotuotetehdaskonseptille investointeja. Toiminnasta on päävastuussa vuoden 2016 alussa Kainuun liiton aloitteesta perustettu KaiCell Fibers Oy. Yhtiön tavoitteena on toteuttaa integroitu biotuotetehdas Kainuuseen. Tavoitteena on saada investointipäätös vuoden 2018 loppuun mennessä ja käynnistää tehtaan rakentaminen vuosina 2019–2020. Investoinnin kokoluokka on noin 800 milj. €, investoinnin suorat aluetalousvaikutukset noin 270 työpaikkaa ja 119 milj. € sekä välilliset vaikutukset arviolta 1 350 työpaikkaa ja noin 67,5 milj. €.

Kaivannaistoiminnan liikevaihto nousi 2011 energiaklusterin tasolle ohi metsän ja puun, mutta on sittemmin painunut reilusti näiden alapuolelle. Kaivannaistoiminnan kehityksessä näkyvät Talvivaaran vaikeudet. Talvivaaran tuotantoyhtiö, Talvivaara Sotkamo Oy, ajautui marraskuussa 2014 konkurssiin. Valtion perustama Terrafame osti kaivoksen ja sen liiketoiminnan Talvivaara Sotkamon konkurssipesältä elokuussa 2015 ja Talvivaaran kaivos muuttui Terrafamen kaivokseksi. Malminlouhinta alkoi syyskuun 2015 alussa miltei kahden vuoden tauon jälkeen. Vuoden 2016 lopussa valtio päättää, jatketaanko kaivoksen toimintaa vai aloitetaanko sen alasajo. Maakuntaohjelmassa on varauduttava molempiin jatkovaihtoehtoihin. Kaivannaistoiminnassa liikevaihdon pudotus oli vuonna 2015 peräti - 49,4 prosenttia, liikevaihdon romahduksessa heijastuvat Talvivaara Oy:n vaikeudet. Terrafame Oy:n toiminnalla alueen suurimpana teollisena yrityksenä (lähes 1000 suoraa työpaikkaa, joista kainuulaisten osuus 855) on erittäin suuret aluetaloudelliset vaikutukset.

Sotkamo Silver AB on käynnistämässä vuosina 2017–2018 hopeakaivosta Sotkamoon. Hankkeen onnistumisen kannalta tärkeä osakeanti toteutettiin kesällä 2016. Sotkamon hopeakaivos on noin 45 milj. € teollinen investointi. Hopeakaivoksen elinikä on 20–30 vuotta, liikevaihto-oletus 200 milj. € ja se tuo arviolta 100 uutta välitöntä työpaikkaa. Kerrannaisvaikutuksineen hopeakaivos aikaansaa ainakin 400 uutta työpaikkaa Kainuuseen.

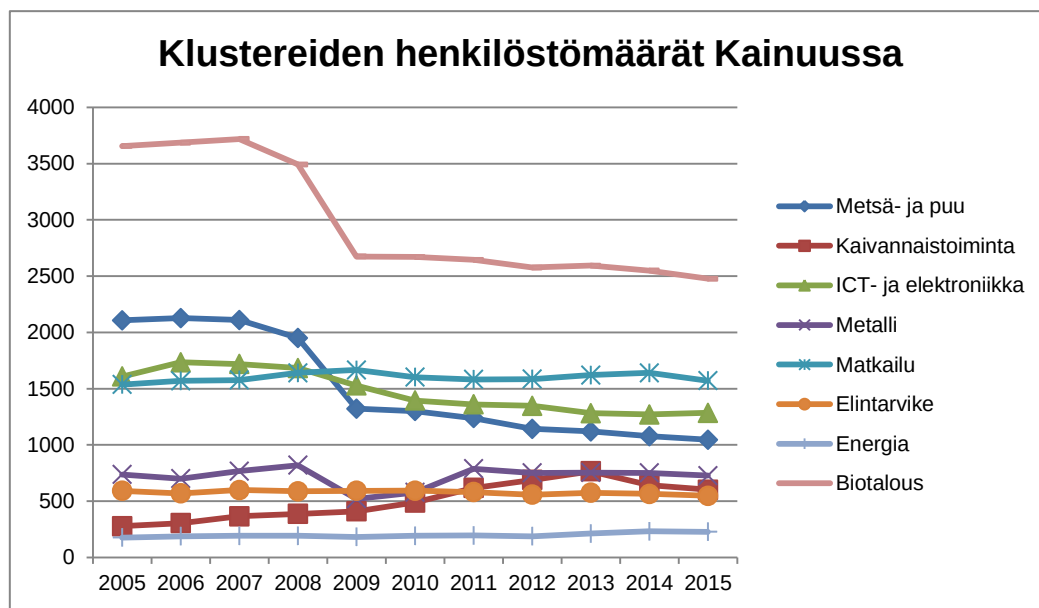
Matkailun liikevaihto on junnannut paikoillaan koko 2000-luvun alalle tehdyistä merkittävistä investoinneista huolimatta. Tulevat investoinnit toivottavasti kääntävät tilanteen. Esimerksi Sotkamon Vuokatin matkailualueen itärinteelle suunnitellaan uutta lomarakentamista sekä vapaa-ajan palveluja. Tämä 120 milj. € investointi, joka tuo rakennusvaiheessa arviolta 100 uutta työpaikkaa, käynnistyy vuonna 2017 ja toteutetaan vuoden 2020 loppuun mennessä. Samoin Vuokatin ydinkeskustaan tavoitellaan useiden kymmenien miljoonien eurojen investointeja seuraavan kymmenen vuoden aikana. Näillä rahoitetaan mm. nykyisen jäähallin korvaava Vuokatti-Areena sekä uusien opiskelija-asuntojen rakentaminen.

Klustereiden henkilöstömäärät poikkeavat jossain määrin liikevaihdosta. Erityisesti energia, liikevaihdoltaan Kainuun toiseksi suurin toimiala, on selkeästi henkilöstömäärältään muita klustereita pienempi (kuva 2). Bio-talous tarjoaa eniten työpaikkoja, matkailu toiseksi sekä ICT ja elektroniikka kolmanneksi eniten. Metsä- ja puu klusterin henkilöstömäärä romahti UPM:n paperitehtaan lopettamispäätöksen myötä eikä ole sen jälkeen toipunut entiselleen. Matkailun henkilöstömäärä on pysynyt paikoillaan koko 2000-luvun eikä alan kehittämispotentiaalia ole selvästikään saatu täysin realisoitua. Kainuun matkailun kehittämisessä kasvua on haettava nimenomaan kansainvälisten matkailijoiden määrää radikaalisti lisäämällä, mikäli tässä onnistutaan, se varmasti kasvattaa myös alan liikevaihtoa ja henkilöstömäärää (ks. kuva 4).

Matkailu sekä ICT- ja elektroniikkaklusteri ovat Kainuussa merkittäviä työllistäjiä. Kymmenisen vuotta sitten vuonna 2005 alan henkilöstömäärä oli runsas 1 500. Vuonna 2015 henkilöstömäärä oli noin 1 600. Alan

henkilöstömäärä ei ole juurikaan lisääntynyt: viimeisen kymmenen vuoden aikana se on vaihdellut 1537 henkilöstä 1666 henkilöön. ICT- ja elektroniikkaklusteri on Kainuussa merkittävä työllistäjä, ja alan henkilöstömäärä on noin 1 300. Enimmillään alan henkilöstömäärä oli vuonna 2006 (runsas 1 700), josta se on laskenut noin 1 300:aan vuonna 2015.

Kainuun kaivannaistoiminnan henkilöstömäärä kasvoi 2005–2013 saakka varsin vauhdikkaasti. Vuonna 2005 henkilöstömäärä oli noin 280 ja nousi vuoteen 2013 mennessä 766, minkä jälkeen se kääntyi laskuun: vuoteen 2015 mennessä alan henkilöstömäärä oli laskenut noin 600 henkilöön. Tässä luvussa ovat mukana vain kaivostoiminnan ammattinimikkeillä lasketut alan suorat työpaikat.

Kuva 4. Elinkeinoklustereiden henkilöstömäärän kehitys Kainuussa 2005 – 2015.

Johtopäätöksiä riskeistä

Kainuun elinkeino- ja aluerakenteelliset lähtökohdat kestää shokkeja ovat tilastojen ja resilienssitutkimusten valossa heikot, erityisesti Kehys-Kainuun osalta. Muutosjoustavuus on luonnollisesti heikko pienillä talous-alueilla ja erityisesti harvan asutulla maaseutualueilla, joilla aluetalous rakentuu, Kainuussakin, muutaman valikoidun vahvuuden varaan. Tämä näkyy myös kehittämisresurssien allokoitumisessa siten, että monipuoliset kaupunkiseudut hyötyvät niistä eniten – ja näin niiden suhteellisen vahva resilienssi vahvistuu kehittämistyön kautta entisestään. Endogeeninen, alueen omiin vahvuuksiin perustuva, aluekehittäminen vaatii samalla sekä resurssien tehokasta ja innovatiivista hyödyntämistä että hyödyntämisen monipuolista mahdollistamista (edellytysten luontia) – erityisesti osaamisen ja infran kehittämisen kautta.

Haastavasta toimintaympäristöstä huolimatta Kainuun edellytykset selvittää nopeasti ja ketterästi eteen tulevia ongelmia ovat kokemusten perusteella hyvät. Tämä johtuu pienessä maakunnassa maakuntatasolla hyvin toimivasta ennakointi- ja suunnittelujärjestelmästä, hyvästä yhteistyöstä, vastuullisesta toimintakulttuurista, erittäin vahvasta paikallistuntemuksesta sekä korkeasta sosiaalisesta pääomasta. Instituutiot ja kehittämistyötä tukevat infrastruktuurit ovat Kainuussa toimivia.

UPMn paperitehtaan lakkauttaminen 2008 sekä Talvivaaran kaivoksen vaikeudet alleviivaavat Kainuun talousalueen riippuvuutta yksittäisistä suurista teollisista työnantajista. Paperitehtaan lakkauttamisen aiheuttama rakennemuutos Kainuussa hoidettiin esimerkiksi yhteistyössä ministeriöiden kanssa kehittämällä Renforssin teollisuusalueelle sama määrä työpaikkoja, kuin sieltä paperitehtaan mukana lähti. Alueen haavoittuvuutta ja riippuvuutta isoista työnantajista murretaan sekä elinkeinoelämää vahvistetaan ja monipuolistetaan Kainuu-ohjelmalla ja niitä toteuttavilla erillisstrategioilla, kuten biotalousstrategia ja älykkään erikoistumisen strategia.

Kainuun luontaisiin vahvuuksiin perustuvien kärkitoimialojen kirjo on suhteellisen monipuolinen ja liikevaihdon kehitys on ollut viimeiset vuodet melko tasaista. Tosin kaivannaistoiminta on heilahdellut jyrkästi Talvivaaran toimintamuutosten mukana. Toimialoilla ei vielä nähty suurta kasvua. Sitä on kuitenkin odotettavissa esimerkiksi biotalouteen St1 Renforssin rantaan Kajaaniin tai Cross-Lamin ja Elementti Sammon Kuhmoon tekemien investointien päästessä koko kapasiteetin laajuiseen tuotantoon. Myös kaivannaistoinnissa on suunnitteilla isoja teollisia investointeja – Sotkamon hopeakaivos ja Kajaanin Otanmäen kaivos.

Biotalous on monia toimialoja, kuten maa- ja metsätalous ja uusiutuva energia, yhteen kokoavana klusterina henkilöstömäärältään ja liikevaihdoltaan Kainuun suurin elinkeinoklusteri.

Suomen talouskasvun perustekijöistä (biotalous, cleantech ja digitaalisuus) löytyy kainuulaisia painotuksia, jolloin Kainuun kehittämistoimet painotetaankin luovasti alueellisten erityispiirteiden mukaan. Elinvoimainen ja uudistuva elinkeinoelämä ja sen kärkialat (Matkailu ja palvelut, Teknologia-alat, Biotalous ja Kestävä kaivannaistoiminta) on vahva kehittämisen painopiste varautumisessa tuleviin, nopeastikin esiin nouseviin haasteisiin. Klusteripohjaisen kehittämisajattelun rinnalla on syytä aktiivisesti hakea uusia kasvun mahdollisuuksia myös uudenlaisista ”toimialakombinaatioista” ja verkostoista – kansainvälistämällä ja rakentamalla kehittämisyhteistyötä myös alueen ulkopuolelle – biotalous on tässä erityisesti avainasemassa.

Riskialueiden ja -toimialojen tunnistaminen sekä suunnitelma riskeihin varautumiseksi

Kainuussa keskeisiä ennakoitavissa olevia rakennemuutosriskejä ovat:

1. suurten tuotannollisten yritysten vaikeudet ja alasajouhkat (erityisesti hallituksen linjausten mukaisesti varautuminen Terrafamen kaivoksen eri vaihtoehtoihin)
2. julkisten organisaatioiden ”rakenteellisen kehittämisen” luomat uhkat ja epävarmuus
3. koulutuspalveluiden, varsinkin korkeakoulutuksen (KAMK) alueen kannalta vahingollisen kapea-alaisuuden riski; alueen tutkimuslaitosten ja muiden T&K&I -toimijoiden rahoituksen kapea-alaisuus ja riippuvuus ulkopuolisesta projektirahoituksesta
4. alueen saavutettavuuteen liittyvät muutosuhkat ja jatkuvuuden epävarmuus.

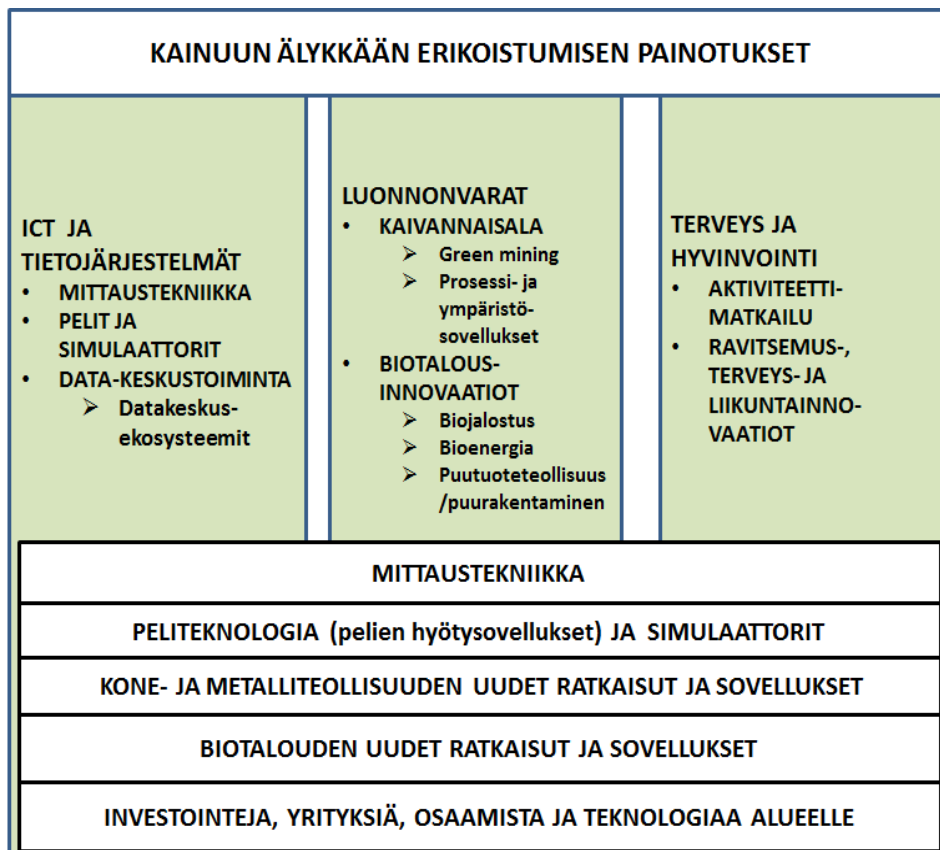
ERM-suunnittelu ja varautuminen eivät poista kokonaan tarvetta äkillisen rakennemuutoksen tilanteissa toteuttaa nopeita "vastatoimia" eli äkillisten rakennemuutosten erillistoimenpiteitä, kuten aiemmissa vastaavissa tilanteissa on tehty (ks. liite 1).

Kainuun varautumissuunnitelmassa, joka on sisällytetty osaksi TOPSUa, tavoitteena on kehittää Kainuun aluetalouden **rakenteen muutosjoustavuutta** niin, että

- vahvoja kehittyviä toimialoja ja klustereita tai paikallisia "teollisia ekosysteemejä" on useita
- yritys rakenne on monipuolinen ja kasvuhakuinen
- koko aluetalouden, maakunnanlaajuinen, uudistumiskyky on hyvä.

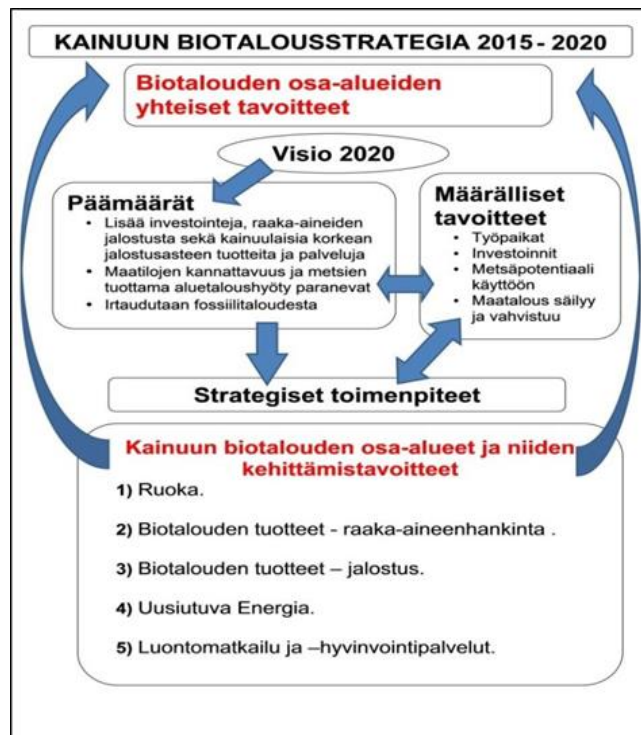
Kainuun kasvunäkymät ovat valtakunnallisten elinkeinopoliittisten linjausten kanssa hyvin yhdensuuntaisia. Resilienssiä vahvistavia kasvupolkuja löytyy kaikilta Kainuun vahvuusaloilta.

Ennakoivaa rakennemuutosta, kilpailukykyä sekä alueen resilienssiä tukee parhaiten ja kattavimmin Kainuun **älykkään erikoistumisen strategia**, jonka kärjiksi valitut toimialat ovat 1) ICT ja tietojärjestelmät ja näistä mittaustekniikka, pelit ja simulaattorit sekä **datakeskustoiminta** ja **koko datakeskusekosysteemin kehittäminen** 2) luonnonvara-ala, josta keskitytään kestäväen kehityksen mukaisen kaivannaisalan sekä biotalouden uusien innovaatioiden kehittämiseen sekä 3) terveys- ja hyvinvointiteema, jossa keskitytään aktiviteetti-matkailuun sekä ravitsemus-, terveys- ja liikuntainnovaatioihin (ks. seuraava kuva). Läpileikkaavina teemoina älykkään erikoistumisen strategiassa ovat 1) mittaustekniikan sekä peli- ja simulaattoriteknologian sovellusten kehittäminen ja hyödyntäminen valituissa painopisteissä, 2) uusien kone- ja metalliteollisuuden ratkaisujen, sovellusten ja tuotteiden luominen erityisesti kaivannaisalan ja biotalouden tarpeisiin 3) biotalouden uusien sovellusten kehittäminen sekä 4) investointien, yritysten, osaamisen ja teknologian saaminen alueelle. Läpileikkaavina teemoja tavoitellaan kaikkien älykkään erikoistumisen painopisteiden toteuttamisessa (ks. kuva 5).

Kuva 5. Kainuun älykkään erikoistumisen painotukset: valitut toimialat ja läpileikkaavat teemat.

Kainuun monipuoliset luonnonvarat luovat monella tapaa alueen elinkeinoelämän perustan ja samalla vahvistavat alueen resilienssiä. Tämä on otettu lähtökohdaksi Kainuun biotalousstrategiassa (ks. <http://kuiskintaa.fi/kainuun-biotalousstrategia-2015-2020/>). Kainuun vesistöjä, metsiä ja pelloja hyödynnetään laajasti tuotteiden ja palvelujen raaka-aineina. Kainuun biotalouden elinkeinolliset osa-alueet ovat (ks. kuva 6) kansallisen biotalousstrategian mukaiset (ks. seuraava kuva). Kainuussa keskitytään metsiin ja puuhun sekä maatalouteen (ruoan tuotantoon) ja maaseutuun liittyvien raaka-aineiden pää- ja sivuvirtojen sekä kiertotalouden innovointiin ja tuotteistamiseen uusiksi biotalouden palveluiksi ja tuotteiksi.

Kuva 6. Kainuun biotalousstrategian 2015 – 2020 rakenne.

Kainuun biotalousstrategiassa 2015–2020 on strategisia toimenpiteitä, jotka vaikuttavat laajasti koko Kainuun aluetalouden resilienssiin ja joiden toteuttamiseen myös AIKO-rahoitus on hyvä instrumentti.

Kainuun biotalousstrategialla tavoitellaan sitä, että raaka-aineiden jalostus Kainuussa lisääntyy, tuotteiden ja palvelujen jalostusaste nousee, kainuulaisten maatilojen toiminnan kannattavuus paranee, maakuntaan saadaan teollisia investointeja ja yritykset kykenevät entistä paremmin vastaamaan biotalouden tuomiin uusiin mahdollisuuksiin. Kehittämistyöllä luodaan tuloksellisia biotalouden toimintaympäristöjä (liiketoiminnan ekosysteemejä), joissa paikalliset yritykset, tutkimus- ja kehittämisorganisaatiot sekä julkisen hallinnon organisaatiot tekevät tiivistä yhteistyötä.

Biotalousstrategialla tavoitellaan Kainuuseen vuoteen 2020 mennessä vähintään kahta teollista investointipäätöstä (uusi biotuotetehdas ja biotalouden tuotteita jalostavan teollisen tuotantolaitoksen laajentaminen). Samoin Kainuun talousmetsien kestävä hakkuusuunnite tulee saada täysimääräisesti toteutettua. Edelleen biotalousstrategian tavoitteena on luoda edellytykset yhteensä 2 300 uuden työpaikan syntymiselle Kainuuseen. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää biotalouden teollisten investointien toteutumista. Mikäli teolliset investoinnit eivät toteudu tavoitellusti, on kuitenkin tärkeää saada Kainuun talousmetsien kestävä hakkuusuunnite toteutettua, koska hakkuusuunnitteen toteutuessa puunhankintaan syntyy 1 000 uutta työpaikkaa (nämä työpaikat ovat mukana aiemmin mainitussa 2 300 työpaikan tavoitteessa).

Suurelta osin Kainuun biotalous liittyy metsävarojen alhaiseen käyttö- ja jalostusasteeseen (ks. myös Kainuun metsäohjelma 2016–2020). Vaikuttavuuden näkökulmasta Kainuussa priorisoidaan biojalostamisen ja -osaamisen keskittymien ja teollisten symbioosien rakentamista esim. Kajaaniin tulevaan St1-investointiin

integroituna. Teollisten symbioosien ja -verkostojen malli on laajenemassa myös Kuhmon Kantolan teollisuusalueen ja Puolangan biokeskuksen suunnitelmien toteutuessa.

Puuraaka-aineen teollisen käytön ja aluetaloudellisten vaikutusten lisäämiseksi uuden jalostuskapasiteetin saaminen on peruskysymys. Kainuun liitto ja maakunnallinen elinkeinoyhtiö Kainuun Etu Oy ovat selvittäneet Kainuun biotuotetehtaan konsepteja ja raaka-aineen riittävyttä. Tältä pohjalta uuden teollisen investoinnin saamista Kainuuseen on jatkettu perustamalla kehitysytio, KaiCell Fibers, jonka tehtävänä on investointipäätöksen aikaansaaminen.

Biotalous innovaatiotoiminta tuottaa jatkuvasti uusia innovaatioita ja tuotteita. Kainuussa lisätään valmiutta uusien biotalouden tuotteiden, toimintamallien ja palvelujen kehittämiseen vahvistamalla biotalouden T&K&I -toimintaa ja koulutusta sekä rekrytoimalla saamalla osaajia ja investointeja maakuntaan. Biotalous ennakkoivaan kehittämiseen ja uusien avustusten mahdollistaminen synergioiden selvittämiseen AIKO-rahoitus on mahdollinen lisäinstrumentti, rakennerahastohankkeiden lisäksi. Edellä kuvattuihin älykkään erikoistumisen ja biotalouden painotuksiin liittyviin selvityksiin tai komission erillis- ja puiteohjelmiin kohdistuvien rahoitushakemusten valmisteluun voidaan myöntää AIKO-rahoitusta Kainuulaisille toimijoille.

Puurakentamiseen liittyvillä hankkeilla on myös biotalouteen liittyvät vaikutukset. Puurakentamisen hyödyntämiskohteiksi Kainuussa on tarjolla Kuhmon puukoulun jälkeen useita hankkeita: matkailurakentaminen (esim. Vuokatin Itärinteet), tuulivoimalat, Kajaanin kerrostalot sekä puurakentamisen hyödyntäminen alueen suurimmassa rakennushankkeessa, Kainuun uudessa sairaalassa (noin 120 milj. euron investointi). Näiden investointien vauhdittamisvipuna on AIKO-rahalle käyttöä, mikäli nykyiset rahoitusinstrumentit eivät ole riittävän joustavia.

Kajaanissa toimii ICT-alan osaamiskeskittymä DIGITICE Finland -klusteri, jonka toiminta rakentuu uusien ekotehokkaiden datapalvelin keskusten ympärille. Renforssin Rannan alue on kansainvälisesti kilpailukykyinen datapalvelin keskusten etabloitumiskohde, jonka kehittäminen vaatii välillä nopeita ja ketteriä avauksia, jotta kriittiset hetket voidaan hyödyntää. Alueella toimii kaksi datapalvelin keskustaa: CSC (korkeakoulujen supertietokone) ja HermanIT. Lisäinvestointien saamiseksi ICT-alalle on tehty määrätietoista markkinointityötä (ks. <http://www.investinkainuu.com/>). Kainuun sijaintipaikkaetuna ovat uusiutuvan energian saanti, kylmään ilmastoon perustuvat jäädytysedut ja varmat tiedonsiirron verkostot (ml Itämeren nopea datakaapeli C-Lion1).

Kainuun matkailuelinkeinon kasvu on ollut tasaista ja maakuntaohjelmassa vuotuinen kasvutavoite on 5 %. Se merkitsee ohjelmakaudella noin 250 000 lisäyöpymistä nykyiseen noin 1 miljoonaan yöpymiseen ja noin 200 uutta työpaikkaa. Kainuun matkailun vetovoiman lisäämiseksi ja resilienssin vahvistamiseksi on tarpeen kehittää, Vuokatin matkailukeskuksen lisäksi, erikokoisia ja eri profiiliin omaavia matkailukeskuksia sekä keskittyä ohjelmapalveluihin. Matkailun kansainvälistyminen edellyttää laadullisesti kansainvälisen tason matkailutuotteita ja -yrityksiä sekä kansainvälistä markkinointi- ja myyntityötä. Tällä osa-alueella tarvitaan uusia yhteistyöavauksia, joita AIKO-rahoituksella voidaan käynnistää ja vauhdittaa. Matkailun kasvu vaatii lisää investointeja ja sitä kautta monimuotoista yritystoimintaa ja yritysten liikevaihtoa, mikä luo uutta työtä ja millä on suuri merkitys koko alueen saavutettavuuden (liikenneyhteyksien toimivuuden) kannalta.

Aluetaloudellisen merkityksen ja ympäristöturvallisuuden näkökulmasta kaivostoiminnan jatkuminen Talvivaarassa Terrafamen toimintana on Kainuun aluetaloudelle erinomainen vaihtoehto. Talvivaara on edelleen Kainuun suurin (lähes 1000 tp) tuotannollinen työnantaja, jonka työllistävyys voi edelleen kasvaa ja jatkua useita vuosikymmeniä. Sillä on myös huomattava merkitys alueen pk-yrityksille alihankintojen ja -urakoiden kautta. Kainuun kaivosalan kehittämisessä priorisoitava hanke on Sotkamo Silver AB:n kaivoksen käynnistäminen. Kaikkien kaivannaisalan pienten yrityshankkeiden (kiven jalostus) vauhdittaminen on tarpeen, jotta alan muutosherkkyys vähenisi. Paikallisten keinot näissä rajoittuvat edunvalvontaan sekä uusien avauksien ja pilottien tukemiseen ns. siemenrahoituksiin, joissa AIKO-rahoituksella voi olla oma roolinsa.

Johtopäätöksiä riskeihin varautumisesta

Ideana on, että viisailla avauksilla edistetään erityisesti tässä luvussa esiin nostettuja investointeja ja tuetaan aluetalouden kasvua, työllisyyttä sekä edistetään paikallisten innovaatioiden syntyä ja läpimurtoja – strategisesti viisaasti ja koko laajaa maakuntaa tukien ja sen iskunkestävyyttä vahvistaen. Keskeisimpiä strategisia välineitä rahoituksen suuntaamisessa on Kainuun älykkään erikoistumisen strategia sekä biotalousstrategia ja niissä erityisesti (ks. myös luku 4):

1. Yritysten toiminnan jatkuvuuden turvaaminen, yritysten vienti- ja markkinointiosaamisen vahvistaminen koulutuksella ja tukitoiminnalla sekä uusien yritysten ja investointien saaminen alueelle
2. Biotalous kainuulaiset uudet avaukset, toimialojen yhteistyön lisääminen uusien biotalouden tuotteiden, palvelujen ja innovaatioiden kehittämisessä, teollisten toimintaympäristöjen kehittäminen sekä uusien toimijoiden saaminen jalostamaan luonnonvaroja mahdollisimman korkean jalostusasteen tuotteiksi ja palveluiksi Kainuussa
3. Biotalous osaamis- ja koulutustarve-ennakoinnin tulosten perusteella turvataan ammattitaitoisen työvoiman saatavuus: rekrytoimalla biotalouden osaajia maakunnan ulkopuolelta, kouluttamalla riittävästi osaajia ammatillisessa koulutuksessa ja korkea-asteella (nuorisoasteella ja aikuiskoulutuksessa) ja vastaamalla akuuttiin työvoimapulaan muuntokoulutuksella.
4. Matkailun monipuolinen ja uudenlainen tuotteistus sekä kansainvälinen markkinointi ja myynti
5. ICT ja tietojärjestelmien kainutlaatuiset avaukset sekä mittaustekniikan ja peli- sekä simulaattoritekniikan sovellusten kehittäminen uusille toimialoille
6. Kestävä kaivannaistoiminta – erityisesti uudet kohteet ja avaukset sekä kaivostoiminnan tuotantoprosessien hallinnan ja osaamisen kehittäminen

Kainuun toimintamalli äkillisen rakennemuutoksen toteutuessa

Kainuussa on vakiintunut malli äkillisiin rakennemuutoksiin reagoimisessa: paikalliset keskeiset toimijat saadaan nopeasti yhteistyöhön ja tarvittavat yhteydet alueen ulkopuolelle aktivoidaan valmiista yhteistyöverkostosta. Viimeksi toimintamalli on aktivoitu Talvivaaran kaivosyhtiöiden konkurssitilanteessa (marraskuu 2014).

Kainuulainen toimintamalli äkillisen rakennemuutoksen uhatessa tai toteutuessa rakentuu ja etenee seuraavasti:

1. Rakennemuutoksen hoitamiseksi ja hallintaan ottamiseksi kutsutaan ensimmäisessä vaiheessa koolle *"rakennemuutostilanteen suppea johtoryhmä"*. Koollekutsujana toimii maakuntajohtaja tai sen kunnan/kaupungin johtaja, jonka alueelle uhka kohdistuu. Rakennemuutostilanteen suppeaan johtoryhmän kokoonpanoon kuuluvat ainakin rakennemuutuskunnan kunnan/kaupunginjohtaja, maakuntajohtaja ja ELY:n ylijohtaja sekä mahdollisuuksien mukaan yrityksen johdon edustaja ja maakunnallisen elinkeinoyhtiön johtaja.
2. Strategisen vaiheen käynnistyessä suppeaa johtoryhmää laajennetaan **johtoryhmäksi** niin, että TE-toimiston johtaja, yrityksen pääluottamusmies, ao. kunnan/kuntien elinkeinotoimen edustajia ja alueen oppilaitosten johtoa sekä muita substanssiasiantuntijoita (myös alueen ulkopuolelta) kutsutaan mukaan tarpeellinen määrä monipuolisen osaamisen ja nopean reagoinnin varmistamiseksi.
3. Johtoryhmän työtä tukemaan perustetaan tarvittava määrä operatiivisia asioita **valmistelevia työryhmiä** (mm. viestintää varten).
4. Johtoryhmässä luodaan yhteinen tilannekuva ja yhteistyökonsepti yrityksen tilanteen hallintaan ottamiseksi.
5. Strategisesta vaiheesta siirrytään mahdollisimman nopeasti ja joustavasti operatiiviseen vaiheeseen – mahdollisuuksien mukaan jo samaan aikaan kun strategiaa vielä muotoillaan – ja määritellään kii-reellisimmät ja vaikuttavimmat keinot tilanteen ratkaisemiseksi.
6. Varsinaisessa operatiivisessa vaiheessa toteutetaan ennakoiden joustavaa suunnitelmaa ja seurataan sekä arvioidaan prosessiarviointina sen toteutumista. Strategisten toimenpiteiden tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta arvioidaan myös systemaattisesti.

Kainuun kokemusten mukaan – jotta äkillisiin rakennemuutoksiin voidaan mahdollisimman nopeasti, tehokkaasti ja tuloksellisesti reagoida – kaikki tarpeelliset yritys-, työllisyys- ja kehitysrahoitusinstrumentit ja niiden päätösvalta on oltava alueen sisällä. Tämä malli voi Kainuukin osalta vahvistua tulevassa maakuntahallinnossa kokoamalla siihen kaikki eri rahoitusinstrumentit (toimialoista ja rahoituslähteistä riippumatta) yhden johdon alle organisaatioon, jolla on tiivis yhteys alueen yrityskenttään.

Liite 2: Rahoitustaulukot vuodet 2017–2018

Maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma										17.10.2016		LIITE 2			
Vuosi:		2017													
Maakunta:		Kainuu													
Osio:		IP/ELSA													
Toimintalinja / temaattiset tavoitteet		RR-ELY Yritystuet Tuki2014	EURA 2014	josta kestävä kaup. kehittäminen	Kohdentamaton *	RR-ELY yhteensä	josta kansalaistoim. kehittäminen	Maakunnan liitto Kohdentamaton *	Maakunnan liitto yhteensä	josta kansalaistoim. kehittäminen	Tekes Kohdentamaton *	Tekes yhteensä	YHTEENSÄ	Kohdentamattomat yhteensä	
Pk-yritystoiminnan tukeminen (EAKR)		4,493	0,000		0,000	4,493	0,000	1,325	0,000	1,325	0,000	0,000	5,818	0,000	
TL EAKR		2,311	0,000		0,000	2,311	0,000	0,598	0,000	0,598	0,000	0,000	2,909	0,000	
Valtio		2,182	0,000		0,000	2,182	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	2,182	0,000	
Kunta		0,000	0,000		0,000	0,000	0,000	0,727	0,000	0,727	0,000	0,000	0,727	0,000	
Muu julkinen		0,000	0,000		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	
Uusimman tiedon ja osaamisen tuottaminen ja		2,028	0,690		0,000	2,718	0,000	3,060	0,000	3,060	0,350	0,350	6,128	0,000	
TL EAKR		1,014	0,345		0,000	1,359	0,000	1,530	0,000	1,530	0,175	0,175	3,064	0,000	
Valtio		1,014	0,200		0,000	1,214	0,000	1,009	0,000	1,009	0,075	0,075	2,298	0,000	
Kunta		0,000	0,145		0,000	0,145	0,000	0,521	0,000	0,521	0,100	0,100	0,766	0,000	
Muu julkinen		0,000	0,000		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	
Työllisyys ja työvoiman liikkuvuus (ESR)			2,660	0,000	0,000	2,660	0,000						2,660	0,000	
TL ESR			1,330	0,000	0,000	1,330	0,000						1,330	0,000	
Valtio			0,998	0,000	0,000	0,998	0,000						0,998	0,000	
Kunta			0,332	0,000	0,000	0,332	0,000						0,332	0,000	
Muu julkinen			0,000	0,000	0,000	0,000	0,000						0,000	0,000	
Koulutus, ammatittaito ja elinikäinen oppiminen (ESR)			1,788	0,000	0,000	1,788	0,000						1,788	0,000	
TL ESR			0,894	0,000	0,000	0,894	0,000						0,894	0,000	
Valtio			0,670	0,000	0,000	0,670	0,000						0,670	0,000	
Kunta			0,224	0,000	0,000	0,224	0,000						0,224	0,000	
Muu julkinen			0,000	0,000	0,000	0,000	0,000						0,000	0,000	
Sosiaalinen osallisuus ja köyhyyden torjunta (ESR)			1,072	0,000	0,000	1,072	0,000						1,072	0,000	
TL ESR			0,536	0,000	0,000	0,536	0,000						0,536	0,000	
Valtio			0,402	0,000	0,000	0,402	0,000						0,402	0,000	
Kunta			0,134	0,000	0,000	0,134	0,000						0,134	0,000	
Muu julkinen			0,000	0,000	0,000	0,000	0,000						0,000	0,000	
Kohdentamattomat EAKR					0,000	0,000		0,000	0,000		0,000	0,000	0,000	0,000	
TL EAKR					0,000	0,000		0,000	0,000		0,000	0,000	0,000	0,000	
Valtio					0,000	0,000		0,000	0,000		0,000	0,000	0,000	0,000	
Kunta					0,000	0,000		0,000	0,000		0,000	0,000	0,000	0,000	
Muu julkinen					0,000	0,000		0,000	0,000		0,000	0,000	0,000	0,000	
Kohdentamattomat ESR					0,000	0,000							0,000	0,000	
TL ESR					0,000	0,000							0,000	0,000	
Valtio					0,000	0,000							0,000	0,000	
Kunta					0,000	0,000							0,000	0,000	
Muu julkinen					0,000	0,000							0,000	0,000	
KAIKKI YHTEENSÄ		6,521	6,210	0,000	0,000	12,731	0,000	4,385	0,000	4,385	0,350	0,350	17,466	0,000	
TL EU		3,325	3,105	0,000	0,000	6,430	0,000	2,128	0,000	2,128	0,175	0,175	8,733	0,000	
Valtio		3,196	2,270	0,000	0,000	5,466	0,000	1,009	0,000	1,009	0,075	0,075	6,550	0,000	
Kunta		0,000	0,835	0,000	0,000	0,835	0,000	1,248	0,000	1,248	0,100	0,100	2,183	0,000	
Muu julkinen		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	
EAKR YHTEENSÄ		6,521	0,690		0,000	7,211	0,000	4,385	0,000	4,385	0,350	0,350	11,946	0,000	
TL EU		3,325	0,345		0,000	3,670	0,000	2,128	0,000	2,128	0,175	0,175	5,973	0,000	
Valtio		3,196	0,200		0,000	3,396	0,000	1,009	0,000	1,009	0,075	0,075	4,480	0,000	
Kunta		0,000	0,145		0,000	0,145	0,000	1,248	0,000	1,248	0,100	0,100	1,493	0,000	
Muu julkinen		0,000	0,000		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	
ESR YHTEENSÄ			5,520	0,000	0,000	5,520	0,000						5,520	0,000	
TL EU			2,760	0,000	0,000	2,760	0,000						2,760	0,000	
Valtio			2,070	0,000	0,000	2,070	0,000						2,070	0,000	
Kunta			0,690	0,000	0,000	0,690	0,000						0,690	0,000	
Muu julkinen			0,000	0,000	0,000	0,000	0,000						0,000	0,000	
*) Sis. mahdollisen ylitmaakunnalliseen hanketoimintaa omaan maakuntaan jäävän osuuden. Mikäli maakunta aikoo osallistua ylitmaakunnallisen hankkeen rahoittamiseen omalla osuudellaan maakunnan kehityksestä, siitä tulee sopia etukäteen muiden ylitmaakunnalliseen hankkeseen osallistuvien maakuntien kesken. Taulukkoon voidaan kirjata tällöin ko. summa, joka vähennetään maakunnan rahoituksesta ja osoitetaan suoraan hanketta rahoittavalle viranomaiselle.															
Mihin maakuntaan ja viranomaiselle kohdentamaton osuus osoitetaan ja osoitettava summa:															

*) Sis. mahdollisen ylimatekunnalliseen hanketoimintaa omaan maakuntaan jäävän osuuden. Mikäli maakunta aikoo osallistua ylimatekunnallisen hankkeen rahoittamiseen omalla osuudellaan maakunnan kehyksestä, siitä tulee sopia etukäteen muiden ylimatekunnalliseen hankkeseen osallistuvien maakuntien kesken. Taulukkoon voidaan kirjata tällöin ko. summa, joka vähennetään maakunnan rahoituksesta ja osoitetaan suoraan hanketta rahoittavalle viranomaiselle. Mihin maakuntaan ja viranomaiselle kohdentamaton osuus osoitetaan ja osoitettava summa:

Maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma				17.10.2016												LIITE 2	
Vuosi:		2018															
Maakunta:		Kainuu															
Osio:		IP/ELSA															
Toimintalinja / temaattiset tavoitteet		RR-ELY Yritystuet Tuki2014		josta kestävä kaup. kehittäminen	Kohdentamaton *	RR-ELY yhteensä	josta kansalaistoim. kehittäminen	Maakunnan liitto	Kohdentamaton *	Maakunnan liitto yhteensä	josta kansalaistoim. kehittäminen	Tekes	Kohdentamaton *	Tekes yhteensä	YHTEENSÄ	Kohdentamattomat yhteensä	
TL	PK-yritystoiminnan tukeminen (EAKR)	4,737	0,000		0,000	4,737	0,000	1,397	0,000	1,397	0,000	0,000	0,000	0,000	6,134	0,000	
	EAKR	2,437	0,000		0,000	2,437	0,000	0,630	0,000	0,630	0,000	0,000	0,000	0,000	3,067	0,000	
	Valtio	2,300	0,000		0,000	2,300	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	2,300	0,000	
	Kunta	0,000	0,000		0,000	0,000	0,000	0,767	0,000	0,767	0,000	0,000	0,000	0,000	0,767	0,000	
	Muu julkinen	0,000	0,000		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	
TL	Uusimman tiedon ja osaamisen tuottaminen ja	2,509	0,726		0,000	3,235	0,000	3,225	0,000	3,225	0,000	0,000	0,000	0,000	6,460	0,000	
	EAKR	1,254	0,363		0,000	1,617	0,000	1,613	0,000	1,613	0,000	0,000	0,000	0,000	3,230	0,000	
	Valtio	0,942	0,272		0,000	1,214	0,000	1,209	0,000	1,209	0,000	0,000	0,000	0,000	2,423	0,000	
	Kunta	0,313	0,091		0,000	0,404	0,000	0,403	0,000	0,403	0,000	0,000	0,000	0,000	0,807	0,000	
	Muu julkinen	0,000	0,000		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	
TL	Työllisyys ja työvoiman liikkuvuus (ESR)		2,644	0,000	0,000	2,644	0,000								2,644	0,000	
	ESR		1,322	0,000	0,000	1,322	0,000								1,322	0,000	
	Valtio		0,991	0,000	0,000	0,991	0,000								0,991	0,000	
	Kunta		0,331	0,000	0,000	0,331	0,000								0,331	0,000	
	Muu julkinen		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000								0,000	0,000	
TL	Koulutus, ammatitaito ja elinikäinen oppiminen (ESR)		1,776	0,000	0,000	1,776	0,000								1,776	0,000	
	ESR		0,888	0,000	0,000	0,888	0,000								0,888	0,000	
	Valtio		0,666	0,000	0,000	0,666	0,000								0,666	0,000	
	Kunta		0,222	0,000	0,000	0,222	0,000								0,222	0,000	
	Muu julkinen		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000								0,000	0,000	
TL	Sosiaalinen osallisuus ja köyhyyden torjunta (ESR)		1,064	0,000	0,000	1,064	0,000								1,064	0,000	
	ESR		0,532	0,000	0,000	0,532	0,000								0,532	0,000	
	Valtio		0,399	0,000	0,000	0,399	0,000								0,399	0,000	
	Kunta		0,133	0,000	0,000	0,133	0,000								0,133	0,000	
	Muu julkinen		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000								0,000	0,000	
	Kohdentamattomat EAKR				0,000	0,000			0,000	0,000			0,000	0,000	0,000	0,000	
	EAKR				0,000	0,000			0,000	0,000			0,000	0,000	0,000	0,000	
	Valtio				0,000	0,000			0,000	0,000			0,000	0,000	0,000	0,000	
	Kunta				0,000	0,000			0,000	0,000			0,000	0,000	0,000	0,000	
	Muu julkinen				0,000	0,000			0,000	0,000			0,000	0,000	0,000	0,000	
	Kohdentamattomat ESR				0,000	0,000									0,000	0,000	
	ESR				0,000	0,000									0,000	0,000	
	Valtio				0,000	0,000									0,000	0,000	
	Kunta				0,000	0,000									0,000	0,000	
	Muu julkinen				0,000	0,000									0,000	0,000	
	KAIKKI YHTEENSÄ	7,246	6,210	0,000	0,000	13,456	0,000	4,622	0,000	4,622	0,000	0,000	0,000	0,000	18,078	0,000	
	EU	3,691	3,105	0,000	0,000	6,796	0,000	2,243	0,000	2,243	0,000	0,000	0,000	0,000	9,039	0,000	
	Valtio	3,242	2,328	0,000	0,000	5,570	0,000	1,209	0,000	1,209	0,000	0,000	0,000	0,000	6,779	0,000	
	Kunta	0,313	0,777	0,000	0,000	1,090	0,000	1,170	0,000	1,170	0,000	0,000	0,000	0,000	2,260	0,000	
	Muu julkinen	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	
	EAKR YHTEENSÄ	7,246	0,726		0,000	7,972	0,000	4,622	0,000	4,622	0,000	0,000	0,000	0,000	12,594	0,000	
	EU	3,691	0,363		0,000	4,054	0,000	2,243	0,000	2,243	0,000	0,000	0,000	0,000	6,297	0,000	
	Valtio	3,242	0,272		0,000	3,514	0,000	1,209	0,000	1,209	0,000	0,000	0,000	0,000	4,723	0,000	
	Kunta	0,313	0,091		0,000	0,404	0,000	1,170	0,000	1,170	0,000	0,000	0,000	0,000	1,574	0,000	
	Muu julkinen	0,000	0,000		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	
	ESR YHTEENSÄ		5,484	0,000	0,000	5,484	0,000								5,484	0,000	
	EU		2,742	0,000	0,000	2,742	0,000								2,742	0,000	
	Valtio		2,056	0,000	0,000	2,056	0,000								2,056	0,000	
	Kunta		0,686	0,000	0,000	0,686	0,000								0,686	0,000	
	Muu julkinen		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000								0,000	0,000	

*) Sis. mahdollisen ylimaakunnalliseen hanketoimintaa omaan maakuntaan jäävän osuuden. Mikäli maakunta aikoo osallistua ylimaakunnallisen hankkeen rahoittamiseen omalla osuudellaan maakunnan ketyksestä, siitä tulee sopia etukäteen muiden ylimaakunnalliseen hankeseen osallistuvien maakuntien kesken. Taulukkoon voidaan kirjata tällöin ko. summa, joka vähennetään maakunnan rahoituksesta ja osoitetaan suoraan hanketta rahoittavalle viranomaiselle. Mihin maakuntaan ja viranomaiselle kohdentamaton osuus osoitetaan ja osoitettava summa:

Liite 3 Julkaisuluettelo

KAINUUN LIITTO

Julkaisuluettelo 1.1.2013 alkaen

Sarja A: virallisesti hyväksytyt julkaisut

Sarja B: selvitykset ja tutkimukset

Sarja C: hallinnolliset asiakirjat

Sarja D: monistesarja

Sarja A		
A:1	Kainuun maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelma eli TOTSU 2014-2015	2013
A:2	Kainuun maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma eli TOPSU 2015-2016	2014
A:3	Kainuu-ohjelma	2014
A:4	Kainuun kaupan vaihemaakuntakaava	2014
A:5	Kainuun 1. vaihemaakuntakaava	2015
A:6	Viestinnän linjaukset 2016-2020	2015
A:7	Kainuun maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma eli TOPSU 2016 – 2017	2015
A:8	Kainuun maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma eli TOPSU 2017-2018	2016
Sarja B		
B:1	Kainuu - kaunis mutta kaukana, Kainuun maakuntakuvatutkimus	2013
B:2	Kainuun skenaariot 2035 loppuraportti	2013
B:3	Kainuun ympäristöohjelma 2020	2013
B:4	Kainuun Venäjä –strategia 2020	2013
B:5	Kainuun maakuntakaavan tuulivoimaselvityksen täydennys	2013
B:6	Kainuun kaupan palveluverkkoselvitys	2013
B:7	Selvitys Kainuun biotalouden aluetalousvaikutuksista – Kainuun biotalouden aluemallinnus. (2014) Aluekehityssäätiö & Helsingin yliopisto, Ruralia-Instituutti	2014
B:8	Kainuun maakuntakaavan seurantaraportti 2015	2015
B:9	Selvitys digitalisaation mahdollisuuksista Kainuussa. (Kainuun ennakointihanke, Ramboll Management Consulting	2015
B:10	Kainuun tuulivoimamaakuntakaava. Vaikutukset NATURA 2000-verkoston alueisiin	2015
B:11	Ekologiset yhteydet, luontomatkailu ja hiljaiset alueet Kainuun aluekehityksessä ja maakuntakaavoituksessa. ELMA-hankkeen loppuraportti	2016
Sarja C		
C:1	Kainuun edunajamisen hankeluettelo 2013	2013
C:2	Kainuun liiton toimintasuunnitelma ja talousarvio 2014 ja talous-suunnitelma 2014-2016	2013
C:3	Kainuun edunajamisen hankeluettelo 2014	2014
C:4	Kainuun liiton toiminta- ja taloussuunnitelma 2015-2017 ja talousarvio 2015	2014
C:5	Kainuun edunajamisen hankeluettelo 2015	2015
C:6	Talous- ja toimintasuunnitelma 2016-2018 ja talousarvio 2016	2015
C:7	Tilinpäätös ja toimintakertomus 2015	2016
Sarja D		
D:1	Kainuun seudullisesti merkittävät ampumaradat 2013	2013

Allekirjoitukset:

Kajaanissa 20.10.2016

Kainuun liitto

Pentti Malinen
maakuntajohtaja

Kainuun ELY-keskus

Kari Pääkkönen
ylijohtaja

Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus

Matti Ränä
ylijohtaja

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto
Euroopan sosiaalirahasto

Kainuun liitto
Kauppakatu 1, 87100 Kajaani
Puh. vaihde 08 615 541, faksi 08 6155 4260
S-posti kainuunliitto@kainuu.fi

www.kainuu.fi